

Редакційна колегія:

БАКАЄВ Л.О.,
доктор економічних наук, професор,
заступник директора Інституту світової економіки
і міжнародних відносин НАН України;
БІЛОУСОВ М.М.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії України
при Міністерстві закордонних справ України;
ВІДНЯНСЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, завідувач відділу всесвітньої
історії та міжнародних відносин Інституту історії НАН України;
ГАЛЪЧИНСЬКИЙ А.С.,
доктор економічних наук, професор;
ГУБЕРСЬКИЙ Л.В.,
доктор філософських наук, професор, академік НАН України,
ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
ГУМЕНЮК Б.І.,
доктор історичних наук, професор, ректор Дипломатичної
академії України при Міністерстві закордонних справ України;
ЖАЛОБА І.В.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної
академії України при Міністерстві закордонних справ України;
КОПШЕЛЬ О.А.,
доктор історичних наук, професор Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
КОПИЛЕНКО О.Л.,
доктор юридичних наук, професор, академік Академії правових наук
України, член-кореспондент НАН України, директор Інституту
законодавства Верховної Ради України;
КУЛЬЧИЦЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, зав. відділом Інституту історії
України НАН України;
ЛЕШЕНКО Л.О.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії України
при Міністерстві закордонних справ України;
МАНЖОЛА В.А.,
доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних
відносин і зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
МИКИТЕНКО С.О.,
Спеціальний Представник України з питань Близького Сходу та Африки;
МОТИЛЬ О.Дж.,
професор політології, заступник директора Університету Рутгерс
(Нью-Джерсі, США);
ПАЗЕНОК В.С.,
доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН
України, академік Української академії політичних наук;
ПОТАШНИК С.І.,
професор, Герой України, голова Правління ВАТ «Укргідроенерго»
ТАУКАЧ О.Г.,
головний редактор журналу;
ЦІВАТИЙ В.Г.,
кандидат історичних наук, доцент, перший проректор Дипломатичної
академії України при Міністерстві закордонних справ України;
ШЕРГІН С.О.,
доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри регіональних
систем та європейської інтеграції Дипломатичної академії України
при Міністерстві закордонних справ України;
ШКЛЯР Л.Є.,
доктор політичних наук, професор, заступник голови ВАК.

Рекомендовано до друку Вченою радою Дипломатичної академії
України при Міністерстві закордонних справ України протокол
№ 01 від 28.09.2011 р.

НАД НОМЕРОМ ПРАЦЮВАЛИ:

Ольга Таукач, Юлія Валєєва, Володимир Семенов, Леся Савчин,
Галина Яворська, Валерій Гришаков, Ірина Роговенко.

Позиція авторів не завжди збігається з позицією редакції.
Усі права захищені. Передрук матеріалів без посилання на «Зовнішні
справи» не дозволяється. Редакція не несе відповідальності за зміст
реklamних оголошень.

«Зовнішні справи», науковий журнал

2011, № 10. Виходить щомісяця.

Засновники – Міністерство закордонних справ України, Диплома-
тична академія України при Міністерстві закордонних справ Украї-
ни, Державне підприємство «Журнал Міністерства закордонних
справ України «Політика і час».

Адреса редакції: 01018, м. Київ, Михайлівська площа, 1.

Телефон/факс: 38 044 279 39 18

Електронна пошта: o.tauchach@mfa.gov.ua

www.uaforeignaffairs.com

Видавець: ДП «Політика і час»

Реєстраційне свідоцтво КВ № 14838-3809 ПР від 29 грудня 2008 р.

Друк: ТОВ «Вістка».

Тираж 1000 примірників.

Відпускна ціна редакції – 20 гривень.

Передплатний індекс: 74402.

«Зовнішні справи», 2010.

На наших обкладинках:

1 стор. – малюнок Станіслава Дімаріна, Росія

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Так хочеться вірити – варто на-
малювати навколо себе коло – і
ти в магічному захисті тих сил, на
які ще маєш сподівання! І по-
кірливо відступлять цунами, цу-
ценятами вгамуються землетру-
си, молодшою групою дитячого
садка сховаються всі войовничо
налаштовані.

Вочевидь, войовничість завж-
ди була притаманна людству. У
різні періоди вона виявлялася
по-своєму, мала специфічні про-
яви жорстокості та невмотивова-
ної, на перший погляд, руйнівної
сили. Образ ворога – уявного,
реального, вигаданого чи нав-
мисно створеного – допомагав
спрямувати накопичену агресію
в потрібному руслі, угамовуючи
або власні потреби зірвати на ко-
мусь злість, або колективне нев-
доволення собою й життям, або
банальну жадою дістатися ви-
щих щаблів влади.

Із непідробним сумом дово-
диться знову й знову констатува-
ти справедливість слів класика,
який устами свого героя ствер-
джував – протягом останніх ти-
сячоліть людство не змінилося,
хіба що окремі питання, які мали
відмінності в кожному окремому
регіоні, трохи його (людство)
зіпсували.

Відміною XXI сторіччя від усіх
попередніх стала нова ера (де-
тальніше на цю тему в статті
«Технологічна безпека: конку-
рентоспроможність і виклик»
Григорія Костенка та Євгена Ко-
туха), що дала змогу у 2011 р.
об'єднувати у протистоянні з
певними супротивниками не
тільки окремі верстви населення,

нації чи організації, а й цілі кон-
тиненти.

Не встигла дати плоди «араб-
ська весна» (детальніше на цю
тему у статті «Арабська весна» у
дзеркалі Європейських ініціа-
тив» Алли Захарченко), як інші
знамена – цього разу кольору бо-
ротьби за фінансову справед-
ливість – могутньою силою Ін-
тернету зібрали 15 жовтня сотні
тисяч невдоволених своїм без-
грошів'ям у 950 містах 82-х країн
світу. Гасло, під яким проходили
далеко не завжди мирні масові
акції протесту, – «Захопи Уолл-
стріт!!!», гадаю, для більшості є
до болю знайомим, просто – пе-
рефразованим, використаним з
іншою інтерпретаційною та емо-
ційною складовою.

Звичайно, хотілося б у всьому
звинуватити Гегеля з його тео-
рією єдності та боротьби проти-
лежностей, який, не передбачаю-
чи сучасних кібер-можливостей,
мав необережність визначити го-
ловний зміст історичного роз-
витку людства як боротьбу наро-
дів або окремих індивідуумів.

Сьогодні боротьба, себто –
бунт, себто – ненависть, себто –
руйнація, так само, як і інші про-
цеси, набула глобалізаційних оз-
нак. Тобто – стала доволі небез-
печною для всіх – незалежно від
заможності та місця проживання.

Є притча про Дєрвіша, який
дорогою з Дамаска зустрів
Смерть і запитав її, куди та йде
й навіщо.

– Мушу забрати сто життів, –
відповіла вона, і кожен пішов
своєю дорогою.

На зворотному шляху Дєрвіш,
начуваний про нещастя, що ста-
лися в Дамаску, запитав Смерть:

– Ти обіцяла забрати тільки
сто життів, чому понівечила сот-
ні й сотні тисяч?

– Я взяла із собою тільки обі-
цяних сто душ. Решту захопив
Страх.

Читаймося!

Наш передплатний індекс 74402

Передплатити «Зовнішні справи» ви можете у наших партнерів:

• ДП «Преса» Тел./факс: +38 (044) 289-07-74;

• ТОВ «НВП «Ідея», вул. Артема, 84, м. Донецьк. Тел. +38 (062) 304-20-22;

• ООО Фірма «Періодика» Тел. + 38(044) 550-94-51, +38 (044) 550-41-33, через термі-
нали самообслуговування мережі «24 nonstop» та в мережі Інтернет на сайті www.epodpiska.com;

• АТЗТ «Саміт» (Київ, 044), 521-40-50 (багатоком.), 521-23-75;

ТОВ «Саміт-Кременчук» (Кременчук, 0536(6)), 5-69-27, 777-971, 779-755;

філія ТОВ «Саміт-Кременчук» (Полтава, 0532), 63-68-40;

ДП «Саміт-Дніпропетровськ» (Дніпропетровськ, 056), 370-44-23, 370-45-12;

АТЗТ «Саміт-Харків» (Харків, 0577), 142-260, 142-261;

ДП «Саміт-Крим», (Сімферополь, 0652), 516-355, 516-356;

філія ДП «Саміт-Крим» (Ялта, 0654), 32-41-35,

або придбати в роздріб у редакції журналу «Зовнішні справи» за адресою:

01025, м. Київ-25, вул. Велика Житомирська, 2. Тел./факс: +38 (044) 279-39-18.

Відпускна ціна видання – 10 гривень.

6

10

20

22

26

30

33

36

50

40

62

46

5 Нові кроки української зовнішньої політики

ПОЛІТИКА

6 Україна в європейських структурах безпеки і співробітництва

10 Зовнішньополітичні та економічні пріоритети України в країнах Центральної, Південної та Південно-Східної Азії

15 «Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur»

20 Німецькі політики – за стабільність

22 Білорусь у пошуках виходу

КОНФЛІКТОЛОГІЯ

26 «Арабська весна» у дзеркалі Європейських ініціатив

30 Сирійський гордіїв вузол

ЕКОНОМІКА

33 Технологічна безпека: конкурентоспроможність і виклик

36 ЄС та глобальні медіа-корпорації в період кризи

БЕЗПЕКА

40 Військово-політичне становище в районі Північного Кавказу

ДОСЛІДЖЕННЯ

46 «Погляд на схід»: індійський прагматизм в умовах глобалізації

50 Еволюція безпекових концептів у субрегіоні Південно-Східної Азії: малайзійський акцент

КОНТРОВЕРЗА

56 «Східне партнерство» – песимістичні реалії

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

60 Зовнішня політика держави: становлення та розвиток в умовах глобалізації

5 o'clock

62 Дружини послів відвідали бурштиновий край

Нові кроки української зовнішньої політики

У рамках Другого Українсько-Російського міжрегіонального економічного форуму на тему «Науково-технічне співробітництво регіонів та міжрегіональна виробнича кооперація» під патронатом президентів України та Росії, що пройшов 18 жовтня 2011 р. в Донецьку, відбулася робоча зустріч міністрів закордонних справ України та Російської Федерації Костянтина Грищенка і Сергія Лаврова. Керівники зовнішньополітичних відомств обговорили широке коло питань двосторонньої взаємодії, зокрема, графік подальших контактів, азово-керченську проблематику, питання розширення взаємної консульської присутності.

Під час пленарного засідання Другого Українсько-Російського міжрегіонального економічного форуму за участі глав держав розглядалося питання важливості прискорення процесу демаркації українсько-російського кордону, від якого, за словами Президента України Віктора Януковича, залежить дієвість інструменту налагодження торгово-економічних зв'язків прикордонних територій. Як зазначалося на форумі, ефективне міжрегіональне співробітництво сьогодні є тим

інструментом, який дає можливість Україні та Росії динамічно розвивати перспективні напрями двостороннього партнерства.

Обидва президенти позитивно оцінили суттєве зростання товарообігу між Україною та Росією, який цьогогоріч уперше в історії відносин наших країн перевищив 50 млрд. доларів. Глава Української держави звернув увагу на обоюсторонню зацікавленість сторін у нарощуванні взаємодії між регіонами. «Такий підхід до налагодження ефективних контактів має бути прикладом для центральних органів влади», – резюмував Віктор Янукович.

На зустрічі відзначалося, що співпраця між Україною та Росією повинна мати стратегічний характер за всіма напрямками. Тому було внесено пропозицію проводити Українсько-Російський міжрегіональний економічний форум на постійній основі – щороку. У зв'язку з цим, український лідер В. Янукович висловив переконання, що учасники Другого форуму провели корисний і конструктивний діалог та озвучили цікаві пропозиції, реалізація яких буде вигідною і для України, і для Росії.

У рамках форуму відбулося підписання низки двосторонніх документів.

Зокрема, Міжурядової угоди про порядок перетину українсько-російського державного кордону мешканцями прикордонних регіонів України та Російської Федерації, що дозволить мешканцям однієї країни перебувати на прикордонних територіях іншої без реєстрації та заповнення міграційної картки на період до 90 днів із моменту в'їзду. В Україні йдеться про мешканців Криму, Донецької, Луганської, Сумської, Харківської, Чернігівської областей; в Росії – Белгородської, Брянської, Воронежської, Курської, Ростовської областей, Краснодарського краю.

Підписано також Міжурядову угоду про співробітництво під час здійснення спільного контролю осіб, транспортних засобів і товарів на українсько-російському державному кордоні, що дасть змогу спростити формальності на спільному кордоні та забезпечити для громадян комфортні умови його перетину.

Підписання Міжурядової угоди про співробітництво і взаємодію у сфері розвитку пунктів пропуску через кордон сприятиме активізації співпраці, а також вивченню і застосуванню міжнародного досвіду в питаннях облаштування та функціонування пунктів пропуску через державний кордон.

Двадцятого жовтня стало відомо, що Україна та Європейський Союз узгодили основні параметри торговельної частини угоди про асоціацію. Про це повідомили у Брюсселі на

конференції в Європарламенті комісар ЄС з питань торгівлі Карел Де Гухт та Перший віце-прем'єр-міністр України Андрій Клюєв.

«Це дає можливість завершити технічно переговори про угоду про асоціацію, включаючи зону вільної торгівлі до кінця року», – сказав комісар ЄС.

А. Клюєв наголосив, що сторонам вдалося погодити всі ключові положення торговельної частини угоди про асоціацію. «Ми доручили експертам провести необхідну технічну роботу найближчим часом», – сказав Перший віце-прем'єр, подякувавши європейській стороні за досягнення згоди в складні часи економічної кризи та внутрішніх реформ як в Україні, так і в Євросоюзі.

К. Де Гухт повідомив, що відповідно до торговельної частини угоди про асоціацію українські закони і стандарти стануть сумісними з європейськими торговельними правилами. У тому числі, за словами єврокомісара, у разі виконання угоди навіть законодавство України в таких сферах, як державні закупівлі чи конкурентна політика, буде досить схожим на законодавство ЄС.

Коли верстався номер

27 жовтня Європарламент прийняв резолюцію, в якій висловлюється необхідність надати Україні перспективу членства в Євросоюзі за умови досягнення всіх критеріїв, включаючи принципи демократії, поваги прав людини, фундаментальних свобод і верховенства права. Резолюція була схвалена простою більшістю в рамках пленарного засідання в Страсбурзі.

Україна в європейських структурах безпеки і співробітництва

Людмила ЧЕКАЛЕНКО,
доктор політичних наук

Із позицій сучасних концепцій безпеки та відповідної термінології безпекова складова трактується як набагато ширша субстанція, ніж лише оборонна і військова. До неї відносять практично всі сфери міжнародного буття, де існують різнопланові загрози. Згадаємо лише деякі з них: демографічні, економічні, біологічні, інформаційні, енергетичні, екологічні, комп'ютерний тероризм, соціальні негаразди, тероризм, а серед сучасних проблем додається ще й піратство. Цей перелік загроз можна значно розширити, водночас усі варіанти визначення явища безпеки збігаються у конкретному формулюванні: «безпека – стан захищеності людини, суспільства, держави». Згадаймо й інше визначення: «безпека – це відсутність загроз». Хоча група дослідників військової академії у Вест-Пойнті (США) до-

дає: «безпека в об'єктивному плані – відсутність загроз національним цінностям суспільства, а в суб'єктивному вимірі – відсутність страху, що такі цінності можуть бути піддані руйнації». Із часом з'явилися нові теоретичні розробки, як кооперативна безпека, що містить наближений до політичного реалізму гроціанський напрям (за іменем основоположника теорії суверенітету держави Гуго Гроція), прихильники якого розглядають безпеку через інтереси держави, апелюють до міжнародних інституцій і правових норм (М. Уайт, Д. Коляр, Д. Дьюїтт), і наближений до ідеалістичних уявлень кантіанський напрям (за відомим німецьким філософом І. Кантом), що розглядає безпекові питання через загальнолюдські цінності й ідеали, звертаючи увагу на універсальність моральних норм і дотримання прав як основного критерію безпеки (до цього напряму тяжіє Р. Кoen, а також прихильник концепції людської безпеки Л. Ексуорті).

Поза кооперативною безпекою політиками апробовано на практиці також і теорію демократичного миру (заявлена Б. Клінтоном у щорічному посланні до Конгресу США, 1994 р.): протистояння війнам через побудову світу на засадах демократії. Суть теорії демократичного ми-

ру полягає в переконанні, що «демократичні держави НЕ воюють», і тому необхідно всі країни зробити демократичними. Прихильники таких поглядів підтримують право гуманітарного втручання у випадку з проблемними державами (failed state), вітають сценарій, реалізований НАТО в Косово (колишня Югославія) тощо. Гуманітарне втручання розглядається ними як єдиний ефективний засіб захисту населення від проявів геноциду влади проти власного народу. Не будемо заглиблюватися у різновиди аналітичних шкіл, що вивчають проблеми безпеки, але традиційно вони утворили два напрями реалістичних та ідеалістичних уявлень. Хоча кількість теорій зростає, водночас нинішній світ не стає стабільнішим. Розмаїття загроз не зменшується, і людство постає перед новими завданнями власного захисту.

Нестабільність економічної ситуації в Європі поглибила й політичну кризу. Небезпеку спричинюють політичні протистояння, соціальні конфлікти, зумовлені глибокою економічною кризою; поглиблення стратифікації держав із різним життєвим рівнем; екологічні катастрофи; міжетнічні конфлікти і тероризм; некерованість міграційних процесів; інтернаціоналізація

кримінальних структур тощо.

Чи здатна захистити себе європейська держава України в нових перехідних умовах формування поліполярного світу? Чи є наша держава самодостатньою у протистоянні викликам і загрозам? Відповіді на ці та інші запитання певним чином віддзеркалені в сучасній політиці України у сфері безпеки і співробітництва з європейськими структурами.

Геополітичне положення України в центрі Європи зумовлює досить складне завдання, покладене на неї, – збереження миру і стабільності в регіоні через стабільність і розвиток нашої країни, тобто реалізацію національних інтересів, що відбивають фундаментальні цінності й устремління українського народу. Пріоритетного значення серед інших надано:

- забезпеченню державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості кордонів;
- налагодженню рівноправних і взаємовигідних відносин з усіма країнами;
- інтегрування в європейську та світову спільноту.

Власну безпеку Україна розглядає як складову міжнародної безпеки. Наша держава прагне будувати свою зовнішню політику на основі врахування інтересів національної безпеки інших держав, непо-

рушності їхніх кордонів та поваги суверенітету. Безпека України може бути забезпечена створенням колективної системи захисту завдяки співробітництву зі світовими та регіональними, тобто європейськими структурами, а також через розбудову власних сил захисту.

Сучасна модель загальноєвропейської безпеки, у формуванні якої активну участь бере Україна, спирається на триєдність захисту прав людини, суспільства і держави, що втілено в діяльності Організації з безпеки і співробітництва в Європі, Ради Європи та безпековій складовій Євросоюзу. Процес становлення безпекового простору Європи є доволі складним явищем. Європейська система безпеки і співробітництва формується понад шістьдесят років, однак з огляду на виклики інваріантних загроз кінцевої мети поки що не досягнуто.

Новий відлік у конфігурації європейської безпеки, спричинений глибокими геополітичними змінами початку тисячоліття, бере свій початок з 90-их років ХХ ст., коли епоха біполярної системи міжнародних відносин добігала кінця. Західноєвропейський Союз (ЗЄС), який на той час уособлював безпекову політику ЄС, поповнили нові країни – Іспанія та Португалія (1990 р.), а Україна досягла домовленості з ЗЄС про набуття асоційованого членства (1996 р.). Маастрихтський договір Євросоюзу (став чинним 1993 р.) додав глибоких інституційних змін у системні засади ЄС, що торкалися вже нових сфер міждержавних відносин – спільної зовнішньої та без-

пекової політики (СЗБП), а також сумісної діяльності в галузі юстиції та внутрішніх справ. СЗБП і нині передбачає координацію дій держав у сфері зовнішньої та безпекової політики. Мета СЗБП охоплює низку питань: від упровадження та захисту спільних європейських цінностей, що включають також військову безпеку, до реалізації життєвих цінностей спільноти європейських народів (ч.1 ст.11 Договору про ЄС). Дороговказом на цьому шляху підписантами Маастрихту визначено принципи, закріплені у Статуті ООН (1945 р.), Гельсінкському Заключному Акті (1975 р.) і Паризькій хартії для нової Європи (1990 р.). Відповідно до ст.17 Договору про ЄС СЗБП охоплює на довгострокових умовах розвиток спільної оборонної політики, яка за необхідності може перерости у спільну оборону.

Друга опора Європейського Союзу – Спільна зовнішня та безпекова політика, у своєму розвитку відчутно відставала від інших складових європейської інтеграції. Хоча СЗБП і була визначена Маастрихтським договором, але, зосередившись на комплексі економічних питань через глибокі розбіжності його учасників, договір значно обмежив сферу впровадження основних інструментів механізму безпеки. Розподіл функцій із НАТО було оформлено реалізацією концепції створення «Сил, підзвітних ЄС», суть якої – надання Альянсом військових сил за запитом ЄС.

Минув час, з'явилася необхідність у визначенні зон відповідальності. Особливою віхою у формуванні

Спільної європейської системи безпеки і оборони (СПБО), що є складовою СЗБП ЄС, стали франко-британські рішення грудня 1998 р. (м. Сен-Мало, Франція). У спільній заяві Т. Блера і Ж. Ширака було визначено основні критерії подальшої співпраці в галузі європейської безпеки: підвищення ролі ЄС у спільній оборонній і зовнішній політиці та створення ефективного механізму її реалізації. Це означало, що Євросоюз є здатним приймати самостійні рішення щодо Спільної європейської політики безпеки і оборони. Водночас було домовлено: СПБО не впливатиме на самостійність реалізації ядерної політики Франції та Великої Британії.

Виходячи з концепції самостійного вирішення власних, тобто європейських, проблем, європейські оборонні ресурси передбачалося формувати поза межами НАТО, оскільки Європа має самостійно регулювати регіональні кризи та конфлікти континенту. Намагаючись підтвердити гучні заяви щодо своєї спроможності, європейські військові контингенти розташувалися в колишніх югославських рес-

публіках з метою локалізації та розв'язання тривалих міжетнічних конфліктів. Фіаско «європейської спроможності» не забарилося: тривало протистояння сербів і албанців. Унаслідок цього Європа поставила перед вибором: залучити до розв'язання конфлікту третю сторону: або ООН, або НАТО. Перша ухилилася від відповідальності, делегувавши цю функцію НАТО, Альянс досить швидко поставив крапки над «і». Європейці визнали свою військову неспроможність, що власне й підтвердили у м. Бремені (травень) і м. Кельні (червень 1999 р.), заручившись багатоплановою підтримкою НАТО в автономній військовій діяльності на власному континенті. Учасники Кельнського саміту визначили подальшу долю ЗЄС, що мав розчинитися в ЄС, делегувавши свої повноваження.

Гельсінкська Декларація ЄС (грудень 1999 р.) стала політичною основою створення суто європейських військових структур. Країни ЄС дійшли згоди щодо формування 15–18 бригад сухопутних військ багатонаціонального складу, ВМС і ВПС, управлінських і наглядних структур із до-

триманням Петерберзьких критеріїв. Європейська рада підтримала рішення про розроблення воєнної доктрини ЄС (2002 р.). Отже, саміт Гельсінкі-1999 остаточно визначив напрямки реалізації СПБО: до 2003 р. забезпечити 60-тисячний військовий контингент, спроможний за 60 діб розгорнути військові дії, функціонувати протягом року; за участі НАТО впровадити мережу додаткових організаційних структур – Постійний комітет з питань політики та безпеки, Військовий комітет, ситуаційний центр; ввести у практику постійні зустрічі міністрів оборони і закордонних справ. У результаті розширено засоби впровадження СПБО, до яких додалися гуманітарна допомога, рятувальні операції, адміністративна та судова реформи, діяльність цивільної поліції, проведення моніторингу виборів тощо. На засіданні Європейської ради міністрів у м. Санта Марія да Фейра (Португалія, червень 2000 р.) учасники погодилися з тим, що Росія, Україна та інші європейські держави, залучені до політичного діалогу з Союзом, а також інші заінтересовані країни, можуть бути

запрошені до участі в операціях під проводом ЄС.

Події 2003 р. внесли певні корективи у європейську політику безпеки. Американська операція в Іраку для ЄС стала іспитом на міцність. Прихильники і противники політики США ледве не розкололи європейське утворення навпіл, чітко окресливши вірних союзників і противників американського курсу.

ЄС розраховував мати постійний військовий контингент у низці гарячих точок: на Балканах, в Афганістані та Близькому Сході, для чого й був створений Корпус швидкого реагування і поліцейські формування (до 5 тис. осіб). Успішні операції «Конкордія» (багатонаціональне формування) в Македонії й «Артемід» (французьке формування) в Конго 2003 р. надихнули європейських лідерів, дали їм підстави для посилення існуючих і створення нових військових формувань. Останні можна об'єднати у три великих групи. Перша – багатонаціональні сили, передані з НАТО до ЄС, що сформовані переважно з військових контингентів країн-членів Союзу: Єврокорпус (EUROCORPS), англо-голландська бригада

десантників (UK/NETA-MORFOR), Єврофор, Євроморфор. Наступну групу формують національні збройні сили з включенням третіх компонентів: балканська бригада (SEEBRIG), бригада північних країн (NORDCAPS), італо-угорсько-словенська бригада, батальйон країн Балтії (BALBAT), польсько-(українсько)-угорсько-румунський батальйон. Зазначені підрозділи другої групи можуть бути задіяні після укладання спеціальної угоди з Євросоюзом. За останніми домовленостями, Франція та Велика Британія узгодили плани використання ЄС 13 бойових груп швидкого реагування. Урахувавши недоліки, останній планує розгорнути бойові групи в радіусі 6 тисяч кілометрів за 5-10 днів на чотири місяці. З огляду на досягнення та прорахунки у безпековій складовій ЄС, аналітики з певною обережністю прогнозували, що за всіма ознаками збройні сили Євросоюзу могли б забезпечити власну мобільність не раніше 2010 р., але криза, що охопила континент, відсунула й цю межу на невизначений час.

Україна залучена до низки безпекових проектів ЄС. Це й участь національних військових об'єднань у спільному польсько-(українсько)-угорсько-румунському батальйоні, поліцейських формуваннях, а також у транспортній авіації. Наша країна на практиці довела свою спроможність бути вагомим контрибутором стабільності та безпеки на європейському континенті. Про це також свідчить участь українських миротворців у Поліцейській місії ЄС у Боснії і Герцего-

вині, використання окремими країнами-членами Євросоюзу українського авіаційного потенціалу.

Беручи до уваги взаємопов'язаність безпеки ЄС та України, сторони поглиблюють двосторонні відносини у цій сфері. Зокрема, це стосується співпраці щодо забезпечення регіональної та глобальної безпеки, вироблення дієвого механізму реагування на такі загрози, як: тероризм, розповсюдження зброї масового знищення, організована злочинність тощо. На переконання української сторони, слушним варіантом майбутньої угоди може бути Європейська угода про асоціацію між Україною та ЄС, реалізація якої сприятиме створенню найефективнішого механізму забезпечення стабільності в Європі.

Одним із напрямів співпраці є залучення нашої держави до активного процесу попередження конфліктів і врегулювання кризових ситуацій. Існують перспективи участі України в подальших операціях у межах Європейської політики безпеки і оборони із застосуванням «Севільського механізму» консультацій та співробітництва у заходах протистояння спільним загрозам: тероризму, зброї масового знищення, нелегальному експорту зброї тощо. Низку зобов'язань у сфері безпеки Україна взяла на себе за Планом дій Європейської політики сусідства (2003 р.). Про майбутній розвиток співпраці у сфері безпеки йшлося також у Спільній заяві саміту Україна – ЄС від 14 вересня 2007 р. Лідери Євросоюзу висловили глибоку вдячність Україні за участь в операціях ЄС із врегулювання криз.

Поза згаданими формами співпраці розвивається тренінгова складова – участь українських військових підрозділів у спільних із ЄС військових формуваннях, як, наприклад, навчання багатонаціонального – Угорщини, Румунії, Словаччини й України – батальйону «Тиса». Під час весняного тренінгу сценарій гри передбачав участь батальйону в ліквідації катастрофічних наслідків паводка р. Тиси на стику угорсько-румунсько-українського кордону.

Серед нинішніх загроз на перші позиції в Європі виступає енергетична безпека. Енергетична складова у відносинах Україна – ЄС посідає особливе місце: у відповідній стратегії Євросоюзу наша держава є транзитером енергоресурсів. Стратегією енергетичного співробітництва України з ЄС є синхронізація Об'єднаної енергетичної системи (ОЕС) нашої країни (спільно з Молдовою та ЄС) з координації передачі електроенергії (UCTE – The Union for the Co-ordination of Transmission of Electricity). Україна має намір адаптувати свою систему до європейської, синхронізувати її з технічно надійними мережами, що забезпечують електроенергією 500 млн. громадян. До переваг нашої країни зараховуємо також транзитні можливості, нагадаємо про низку проєктів у цій площині. Ідеться про співробітництво ЄС із державами Чорноморського регіону з урахуванням Комунікації Європейської Комісії «Чорноморська взаємодія – нова регіональна ініціатива» (Black sea synergy – a new regional cooperation initiative), що сприятиме виробленню

механізмів систематизації, здійснення загальної координації та поглиблення вже існуючого рівня співпраці між Європейським Союзом і Чорноморським регіоном. Це і реалізація міждержавного економічного проєкту ГУАМ «Придунайський енерготранспортний міст», який містить пріоритети регіонального співробітництва у Балто-Чорноморсько-Каспійському регіоні. Перспективним виявляється розроблення стратегії ОДЕР – ГУАМ, що закріплюватиметься у відповідних міжнародних документах між ОДЕР – ГУАМ та ЄС, ОДЕР – ГУАМ та ЦЕІ, ОДЕР – ГУАМ та ОЧЕС. Проєкт може мати майбутнє в разі адаптації законодавства країн ГУАМ до енергетичного законодавства Євросоюзу, що повинно сприяти створенню конкурентних енергетичних ринків і додаткових умов для безпеки постачання енергоносіїв та конкурентоспроможності економік держав ГУАМ.

Отже, у питаннях безпеки вітчизняними пріоритетами є використання ЄС потенціалу української газотранспортної системи, транспортної авіації для здійснення дальніх перевезень; вирішення проблем утилізації надлишкових озброєнь і застарілих боєприпасів, а також залучення України до складу Сил швидкого реагування ЄС. Із цією метою Україна пропонує свої інженерні, аеромобільні й авіаційні підрозділи. Помітною подією у двосторонніх відносинах, яка отримала позитивний резонанс у колах Євросоюзу, стало внесення Україною нових пропозицій щодо придністровського врегулювання, укладання Ме-

морандуму про створення місії ЄС із допомоги на українсько-молдовському кордоні (EUBAM) в Одесі.

Транскордонний аспект, що також може мати певні загрози, у діалозі ЄС – Україна включає низку комплексних питань: облаштування кордонів і розбудова інфраструктури; боротьба з нелегальною міграцією й торгівлею людьми; інтенсивність прикордонного контролю; боротьба з міжнародною організованою злочинністю, що включає протидію тероризмові, торгівлі наркотиками і зброєю, боротьбу з відмиванням грошей, з контрбандою крадених машин тощо. Саме зі східної сторони кордону (з боку Росії) посилюється загроза нелегальної міграції, відповідальність за зупинення якої лягло на Україну. Унаслідок цього наша країна зазнає відчутних збитків щодо впровадження необхідних заходів і утримання нелегалів.

У переліку основних напрямів співпраці, що також відносимо до питань безпеки, – космічні науки, дослідження сонячної системи, моніторинг стану довкілля, попередження стихійних лих, телекомунікації, супутникова навігація, ракетноносії тощо. У листопаді 2008 р. набрала чинності Угода між Урядом України та Європейським космічним агентством щодо співробітництва у використанні космічного простору в мирних цілях.

Україна й нині досить активно співпрацює з ЄС у питаннях зовнішньої політики і безпеки. Водночас реалізації європейських

намірів нашої держави перешкоджають внутрішня та зовнішня нестабільність. У подоланні загроз, яким Україні досить важко протистояти наодинці, наша держава розраховує на підтримку з боку європейських країн, у т. ч. стратегічних партнерів. Європейська держава Україна вбачає можливість і в подальшому розвивати відносини з ЄС, що сприятиме визнанню її частиною об'єднаної Європи без розподільчих ліній. Можна передбачити, що стратегічний євроінтеграційний напрям, який закріплено Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (2010 р.), для нашої країни залишиться пріоритетним.

Сучасна модель загальноєвропейської безпеки, у формуванні якої активну участь бере Україна, спирається на триєдність захисту прав людини, суверенітету і держави, що втілено у діяльності Організації з безпеки і співробітництва в Європі, Ради Європи і безпековій складовій Європейського Союзу. Процес становлення безпекового простору Європи є доволі складним явищем. Європейська система безпеки і співробітництва формується понад шістьдесят років, однак через виклики інваріативних загроз кінцевої мети поки не досягнуто. Тож, продовжимо розмову на цю тему у наступних номерах.

Зовнішньополітичні та економічні пріоритети України в країнах Центральної, Південної та Південно-Східної Азії

Віктор МАЙКО,
заступник Міністра
закордонних справ України

Останнім часом у співвідношенні наявних і потенційних можливостей розвитку держав, економічного та політичного запасу міцності на глобальній арені спостерігається помітний зсув у бік Азії, де знаходяться такі економічні велети, як: Китай, Індія, Японія, Республіка Корея, а також інші країни, що демонструють стрімку динаміку економічного зростання в регіонах Індокитаю, Південно-Східної та Центральної Азії.

Низка цих країн, завдяки своїй активній політичній позиції в міжнародних організаціях, потужному економічному, величезному людському та ресурсному потенціалам, здобули значний авторитет і вагу не лише в регіональному, а й у глобальному масштабах.

Швидкі темпи економічного зростання провідних країн цих регіонів створюють для України передумови істотного розширення політичного та економічного діалогу, збільшення обсягів торго-

вельно-економічного, науково-технічного та гуманітарного співробітництва з ними.

Для нашої держави активізація участі в існуючих та створення нових політичних і господарських зв'язків з азійськими країнами мають стати не тимчасовим явищем чи кон'юнктурним вибором, а свідомо обраною перспективою.

Хотів би нагадати, що з деякими азійськими країнами політичний діалог на вищому рівні був досить млявий, а з окремими – його взагалі не було протягом останніх 5–10 років! Доводилось докладати іноді неймовірних зусиль, щоб налагодити, відновити, а з деякими партнерами – знову розпочати майже з нуля повномасштабне співробітництво. Я радий, що нам це вдалося. Маємо вагомі практичні результати.

Своєрідним переломним моментом в українсько-китайських відносинах став візит Президента України В.Ф. Януковича до Китайської Народної Республіки восени 2010 р., що надав суттєвого імпульсу для їх розширення та інтенсифікації. На сьогодні світ усвідомлює, що будь-які процеси двосторонньої та багатосторонньої взаємодії в Азійському регіоні (а також у глобальних питаннях на міжнародній арені в цілому) є неможливими без урахування китайського фактора. Тому МЗС України приділяє

особливу увагу зміцненню співпраці з офіційним Пекіном.

На підтвердження цього хотів би зазначити, що лише в поточному році відбулася низка українсько-китайських заходів високого рівня: візити Прем'єр-міністра України М.Я. Азарова в КНР та Віце-прем'єра Державної Ради Китаю Чжан Децзяна в Україну, в рамках яких було проведено установче засідання Міжурядової українсько-китайської Комісії зі співробітництва й установче засідання Українсько-китайської Ділової ради за участю понад 400 бізнесменів і промисловців з України та Китаю.

Заходом, значення якого для подальшого розвитку українсько-китайських взаємин важко переоцінити, став державний візит в Україну в червні ц. р. Голови КНР Ху Цзіньтао. Українська сторона надзвичайно задоволена результатами візиту лідера Китаю, кульмінацією якого стало підписання Спільної декларації про встановлення і розвиток відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР і прийняття принципового рішення щодо започаткування та реалізації низки взаємовигідних спільних проєктів.

Нині майже всі держави Азійського регіону виявляють зацікавленість в активізації взаємодії з Україною, підтвердженням чому є успішне проведення 25-31 березня ц. р. тур-

не Президента України Віктора Федоровича Януковича до країн Південно-Східної Азії, у ході якого він провів дуже конструктивні та результативні переговори з керівництвом Соціалістичної Республіки В'єтнам (тут я хотів би підкреслити – це перший після 15-річної паузи візит такого рівня); Республіки Сінгапур (це взагалі перший в історії двосторонніх відносин візит президента до цієї країни) та Брунею Даруссалам. У рамках зазначеного турне було підписано низку надзвичайно важливих угод щодо розширення торгово-економічного та інвестиційного співробітництва з вищезазначеними державами.

У травні поточного року в Улаанбаатарі відбулось 2-ге засідання Спільної міжурядової українсько-монгольської комісії зі співробітництва, а вже в червні – ми приймали в Україні з державним візитом Президента Монголії пана Елбегдоржа. Проведені зустрічі та переговори, а також досягнуті в ході цих заходів домовленості і підписані угоди засвідчили, наскільки є цікавими сторонам взаємні пропозиції зі співробітництва, а також підтвердили наявність значного потенціалу в розвитку українсько-монгольських взаємин.

У рамках офіційного візиту Президента України В.Ф. Януковича до Японії в січні 2011 р. було підпи-

сано Спільну заяву щодо українсько-японського глобального партнерства. Крім того, важливим практичним результатом цього візиту стало укладання Кредитної угоди між Державним експортно-імпорتنим банком України та Японським банком міжнародного співробітництва про надання кредиту на суму близько 100 млн. дол. США.

Нової динаміки набули економічні та політичні відносини з країнами Центральної Азії, зокрема, з одним із наших традиційних партнерів у цьому регіоні – Казахстаном. Лише у 2010 р. відбулося чотири (!) взаємних візити на рівні глав держав, підписано План дій «Україна – Казахстан» на 2010–2011 роки. У вересні минулого року проведено 9-те засідання Спільної міждержавної українсько-казахстанської комісії з економічного співробітництва та українсько-казахстанський бізнес-форум – заходи, наповнені абсолютно конкретним, прагматичним змістом. Зазначу, що такого результативного та насиченого заходами високого рівня року в історії двосторонніх українсько-казахстанських відносин ще не було.

Значна увага керівництва Української держави, Уряду та Міністерства закордонних справ приділяється розвитку відносин з Туркменістаном – державою, з якою Україна має давні традиційно конструктивні та взаємовигідні зв'язки. Зокрема, після майже восьмирічної перерви в роботі, у квітні цього року в Ашгабаті відбулося 2-е засідання Спільної міжурядової українсько-туркменської комісії з питань економічного співробітництва.

Надзвичайно важливою подією українсько-туркменської співпраці цього року стало проведення 12-13 вересня офіційного візиту до Ашгабату Президента України В.Ф. Януковича та у його рамках другого українсько-туркменського бізнес-форуму. Візит засвідчив прагнення сторін до активізації співпраці на всіх рівнях та в багатьох сферах, що становлять взаємний інтерес – політичній, торговельно-економічній, паливно-енергетичній, науково-технічній, культурно-гуманітарній, освітній, інвестиційно-будівельній та ін. Було досягнуто низку конкретних домовленостей і підписано ряд договірно-правових докумен-

тів про співпрацю, зокрема у сферах культури, освіти, науки, торговельно-економічній, зовнішньополітичній.

Хотів би зазначити, що ця країна надзвичайно цікава для нас не лише з точки зору економічної співпраці – ринок Туркменістану є чи не найбільшим, де на сьогодні українські компанії реалізують масштабні будівельні проекти. Із туркменськими партнерами ми досить успішно співпрацюємо в гуманітарній сфері. Приміром, у квітні ц. р. на високому рівні та за максимального сприяння туркменської сторони було проведено Дні культури України в Туркменістані. Крім того, Китай та Туркменістанині – одні з основних «постачальників» студентської молоді в українські вищі навчальні заклади. Повинен сказати, що освітня галузь – достатньо перспективний напрям співробітництва з азійськими країнами.

Протягом нинішнього року відбулася низка двосторонніх зустрічей Міністра закордонних справ України К.І. Гриценка з главами зовнішньополітичних відомств центрально-азійських країн, проведено черговий раунд українсько-узбецьких політичних консультацій на рівні заступників міністрів закордонних справ.

Ми також продовжуємо роботу з активізації співпраці в політичній, торговельно-економічній та гуманітарній сферах із державами Південної Азії. У липні минулого року відбувся візит в Україну Президента Демократичної Соціалістичної Республіки Шрі-Ланка М. Раджапакси, у ході якого підпи-

сано низку міжурядових угод.

Важливим етапом розвитку політичного діалогу з країнами Південної Азії стало проведення у 2010 р. чергових раундів українсько-бенгальських (лютий), українсько-пакистанських (червень) та українсько-індійських (вересень, м. Нью-Делі) політичних консультацій на рівні заступників міністрів закордонних справ.

Завдяки зусиллям української дипломатичної служби та безпосередньо Міністра закордонних справ К.І. Гриценка, із 17-ма країнами Азійського регіону встановлено безвізовий режим поїздок громадян, готуються ще 7 аналогічних угод; спрощуються процедури перетину кордону та перебування осіб на територіях цих держав.

Останні події у світі підтверджують необхідність активізації міжнародного співробітництва у консульській сфері, орієнтованого на оперативне надання комплексної фахової допомоги громадянам, протидію викликам та загрозам сьогодення. Прикладом цьому є успішно проведена масштабна евакуація українських громадян із Японії, з країн Близького Сходу та Північної Африки.

Ми маємо достатньо розгалужену систему закордонних представництв (загалом – 129), які дислоковані на усіх континентах та успішно діють у 82-х країнах світу. Одне із основних завдань, що стоїть перед закордонними дипломатичними установами України, окрім надання підтримки українським громадянам, про що я вже сказав, – захист національних

політичних та економічних інтересів нашої держави, сприяння у просуванні на міжнародні ринки українських товарів, послуг і технологій, які, до речі, займають гідне місце у багатьох країнах Азії. Хотів би зазначити, що більшість центральноазійських нафто- і газопроводів споруджено з використанням українських труб, в окремих країнах, наприклад, Казахстані, продукція машинобудівників, обладнання для теплових та гідроелектростанцій займає до 50% імпорту цієї товарної групи, з Індією підписано столітній контракт на постачання двигунів виробництва ВАТ «Мотор Січ».

Українська продукція металургійної, машинобудівної, хімічної, транспортної та харчової промисловості, елементи рухомого складу та залізничної інфраструктури давно стали товарами першої необхідності в країнах Центральної Азії. Гарними прикладами економічного співробітництва можуть бути спільні підприємства з виробництва сільськогосподарської техніки та будівництва тваринницьких комплексів із Казахстаном, отримання низки контрактів на ремонт, продовження ресурсу та модернізацію транспортних одиниць, що використовуються в багатьох країнах Центральної, Південної та Східної Азії.

Імідж надійних партнерів у Туркменістані здобули українські підприємці, які забезпечили будівництво мостів через річку Амудар'я, а також реалізацію низки масштабних проектів державного значення паливно-енергетичної, транспортної та комунальної інфраструктур.

На тлі боротьби за джерела енергоресурсів та маршрути їх доставки на європейські ринки в азіатських столицях починають все більше усвідомлювати, що Україна, з огляду на її особливе географічне розташування та динамічний розвиток економіки, здатна посісти вагоме місце на євразійському просторі як невід'ємна частина системи енергетичної безпеки Євразії та зручний центр міжрегіональної транспортної та трубопровідної інфраструктури.

Використовуючи свою промислову, сільськогосподарську та науково-технічну бази, Україна може запропонувати азіатським країнам співробітництво за такими напрямками:

- реконструкція і модернізація діючих промислових та інших інфраструктурних об'єктів, що були споруджені за участю спеціалістів колишнього СРСР, а також будівництво нових;

- розбудова транспортної інфраструктури азіатських країн (будівництво морських портів, аеропортів, магістральних залізничних ліній, шляхопроводів тощо), а також залучення азіатських інвестицій для розвитку інфраструктури євразійських транспортних коридорів українською територією, у тому числі в рамках підготовки до проведення Євро-2012;

- гірничовидобувна промисловість (участь у геологорозвідувальних роботах, проектах із видобутку та переробки корисних копалин);

- співробітництво в галузі електроенергетики (будівництво ГЕС, ЛЕП, постачання енергогенеруючого обладнання), включаючи ядерну та альтерна-

тивну енергетику;

- важке, судно-, авіа- та сільськогосподарське машинобудування з наданням сервісних послуг;

- постачання сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, створення спільних підприємств у агропромисловому комплексі;

- співпраця у сфері високіх технологій і наукових досліджень, зокрема, використання космосу в мирних цілях, нарощування співробітництва в галузі інформаційних, інформаційно-комунікаційних та біотехнологій;

- медицина, медичні прилади, засоби діагностики та лікування, фармацевтика, освіта.

І це далеко не вичерпує український потенціал.

Ще одна сторона, на яку необхідно звернути увагу з точки зору посилення української присутності на зовнішніх ринках, – наразі потребують поліпшення та розширення інструменти інформування потенційних партнерів у країнах Азії про можливості українського бізнесу, зокрема, шляхом активізації роботи спільних комісій, ділових рад, розширення міжрегіонального співробітництва, взаємної участі у виставково-ярмаркових, презентаційних заходах тощо.

Для успішного входження в торговельно-економічний простір азіатських держав українській діловій спільноті необхідно активніше використовувати свої ринкові переваги, здійснювати більш агресивну (у хорошому сенсі цього слова) маркетингову політику, інвестувати в найбільш перспективні спільні проекти. У цьому контексті постають питання переорієнтації українського

експорту з постачання сировини та напівсировини на товари з високою доданою вартістю, підвищення якості та зниження собівартості українських товарів з метою посилення їхньої конкурентоспроможності на ринках Азії та інших країн.

Слід взяти до уваги, що Азійський регіон починає виходити на новий рівень глобального економічного позиціонування – інвестиційної експансії. Такі країни, як: Індія, Казахстан, Китай, Південна Корея, Сінгапур, Японія – можуть стати джерелом тривалих і вигідних інвестицій.

Реальною формою зміцнення позицій України в Азійському регіоні може бути участь нашої держави в економіко-політичних (НВЗДА, ОІС, ШОС), регіональних (АТЕС, АСЕАН, АСЕАН+3), транснаціональних та трансрегіональних (АСЕМ, БРІКС) структурах як спостерігача або партнера по діалогу, з перспективою залучення до багатосторонніх проєктів або отримання преференцій у регіональних зонах вільної торгівлі.

Налагодження взаємовигідних відносин України з державами Азії не лише відповідає завданням географічної диверсифікації зовнішньої політики України, а й, за активної політики державної підтримки економічних зв'язків із цим потужним регіоном, може сприяти найближчим часом значному нарощуванню торгової та економічної присутності в цих країнах, а також розвитку взаємовигідного інвестиційного співробітництва.

Не слід забувати, що низка країн Азії є потенційними донорами з фі-

нансування різноманітних перспективних проектів, а також надання гуманітарної допомоги. Зокрема, нагадаю, що в рамках проведення у квітні ц. р. заходів з нагоди 25-х роковин аварії на Чорнобильській АЕС, діяльність МЗС була спрямована, передусім, на залучення міжнародної фінансової допомоги на ліквідацію наслідків катастрофи. За результатами Донорської конференції МЗС вдалося зібрати найбільшу за всю історію аналогічних заходів суму – 740 млн. євро, яка є достатньою для фінансування Чорнобильських проектів. І я, користуючись цією нагодою, хотів би ще раз подякувати абсолютно всім, хто долучився до цієї місії, у тому числі, керівництву азійських держав.

Відповідно до Указу Президента України «Про деякі питання представництва економічних інтересів України за кордоном» від 8 квітня 2010 року №522 міністерством було проведено комплексну роботу щодо реорганізації та оптимізації діяльності наших диппредставництв, практичним результатом якої стало утворення відділів з економічних питань закордонних дипломатичних установ. Один із пріоритетних напрямів їхньої роботи – поліпшення умов торгівлі на зовнішніх рин-

ках для вітчизняних виробників.

На цьому напрямі перед МЗС стоять декілька завдань, серед яких можна виділити такі:

- просування і захист економічних інтересів України шляхом використання механізмів СОТ;

- постійний моніторинг зовнішньоторговельних режимів країн і внесення запитів з питань подальшого розширення доступу українських підприємств на ринки країн-членів організації;

- використання переговорного процесу для поширення присутності України на ринках країн, що вступають до СОТ.

Актуальним залишається завдання підвищення географічної й товарної диверсифікованості вітчизняного експорту, насамперед за рахунок товарів з високою доданою вартістю. Нагальність цього питання продемонструвала світова фінансово-економічна криза, що довела вразливість експортозалежних економік із недиверсифікованим до зовнішніх потрясень експортом.

Ще одне завдання, яке постає перед МЗС щодо нарощування вітчизняного експорту та вдосконалення його структури, – сприяння якнайповнішому використанню експортного потенціалу аграрного

сектору економіки України. У доповіді Генерального секретаря ООН «Сільськогосподарський розвиток та продовольча безпека», оприлюдненій у жовтні 2010 р., Україну визнано одним із лідерів за динамікою зростання виробництва сільськогосподарської продукції.

У контексті нарощування українського експорту, зокрема, до країн, що розвиваються, та його товарної диверсифікації великі надії пов'язуємо з планованим запровадженням механізмів державної фінансової підтримки експортних операцій (кредитування та страхування експорту) шляхом прийняття відповідного закону.

Водночас, змушений констатувати, що за останні роки не вдалося досягти помітних позитивних зрушень у структурі українського експорту, який залишається переважно сировинним та, як наслідок, українським від кон'юнктурних коливань на світових ринках. Також потребує зміцнення напрям залучення інвестиційних ресурсів до української економіки, зокрема на регіональному рівні.

На жаль, на заваді ефективному використанню експортного та інвестиційного потенціалу нашої країни все ще стоять такі чинники, як: нерозвиненість системи державної підтримки експорту високотехнологічних товарів і послуг, інертність, безініціативність та непослідовність українських компаній у просуванні своєї продукції на перспективні ринки, брак досвіду роботи на зовнішніх ринках в умовах високої конкуренції.

Вважаю, що МЗС має всі можливості сприяти бізне-

су в подоланні існуючих проблем, зокрема, шляхом:

- спільної координації діяльності щодо вдосконалення механізму залучення інвестицій в українську економіку з метою вирішення низки соціально-економічних питань, посилення позицій українських виробників на світових ринках, забезпечення участі наших підприємств у реалізації масштабних інвестиційних та інфраструктурних проектів в інших країнах світу;

- сприяння в організації та проведенні міжнародних заходів щодо створення привабливого інвестиційного іміджу регіонів України та просування їх експортного потенціалу;

- інформування щодо передового світового досвіду ефективного регулювання інвестиційної та експортної сфер, надання рекомендацій щодо вдосконалення профільного законодавства;

- сприяння у створенні ефективного механізму обміну відповідною інформацією.

Саме з цією метою Міністром закордонних справ України К.І. Грищенком було ініційовано створення при міністерстві Ради експортерів та Робочої групи з питань співпраці з регіонами України, що повинні стати ефективною платформою для обговорення й вироблення конкретних шляхів щодо залучення інвестиційних ресурсів до українських регіонів, посилення позицій українських виробників на світових ринках, сприяння участі українських підприємств у реалізації масштабних інвестиційних інфраструктурних проектах в інших країнах світу.

Проведення перших установчих засідань цих органів, у яких взяли участь представники провідних машинобудівних компаній України та керівництво українських регіонів, відбулося 17 травня ц. р. За результатами заходів уже на сьогодні МЗС разом із сімома підприємствами – ДП «Зоря-Машпроект», ВАТ «Сумське МНВО ім. Фрунзе», ВАТ «Запоріжжтрансформатор», ВАТ «Азовмаш», ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод», ПАТ «Миколаївський суднобудівний завод «Океан» та ДП «Електро-вобудування» – опрацьовує конкретні питання виходу на нові ринки збуту у дванадцяти країнах Латинської Америки, Близького Сходу та Азії.

У подальшому планується суттєво розширити склад Ради експортерів, залучивши до її роботи провідні підприємства інших галузей економіки України. Зокрема, вже заплановано проведення найближчим часом другого засідання Ради, в якому візьмуть участь топ-менеджери найбільших українських фінансово-промислових груп гірничо-металургійного комплексу, енергетики, хімічної галузі та аграрної сфери.

Стратегічне завдання такої діяльності МЗС – створити в рамках Ради експортерів п'ять-шість «фокусних груп» (орієнтовно по 15-20 підприємств у кожній), які здатні, а головне – готові суттєво розширити географію своєї закордонної присутності, збільшити експорт, а також залучати та ефективно освоювати інвестиції під власні масштабні проекти в Україні. Зі свого боку зазначаю, що міністерство, у

межах компетенції, надаватиме цим компаніям максимальну дипломатичну та організаційну підтримку за кордоном і допомагатиме у виході на нові ринки.

Упевнений, що саме такий підхід дасть змогу провідним вітчизняним компаніям, а відтак і Україні в цілому, посилити економічну присутність у тих регіонах, де вона поки що є незначною, але потенціал для цього існує чималий (Азія, Африка, Латинська Америка).

Що стосується розвитку робочої кооперації з регіонами України, то під час згаданого першого засідання Ради, серед іншого, було обговорено низку проблемних питань, які негативно впливають на динаміку залучення інвестиційних коштів у регіони, а саме: відсутність єдиного інформаційного ресурсу для інвесторів; слабка підготовка інвестиційних пропозицій для інвесторів; необхідність підвищення кваліфікації співробітників відповідних підрозділів виконавчої влади обласних адміністрацій, що займаються питаннями залучення інвестицій.

За результатами обговорення учасниками засідання було домовлено:

- започаткувати механізм проведення презентацій економічного та інвестиційного потенціалу регіонів України на базі МЗС (у Дипломатичній академії України) та дипломатичних представництв України;

- створити на базі сайту МЗС (та електронних носіях) інтерактивну інвестиційну карту України, в якій розмістити повну інформацію щодо інвести-

ційних можливостей регіонів країни;

- започаткувати на базі МЗС (Дипломатичної академії) тренінг-курси для фахівців зовнішньоекономічних підрозділів регіональних державних адміністрацій щодо міжнародного досвіду у сфері залучення інвестицій.

Принагідно зазначаю, що 14 вересня ц. р. вже успішно проведено на базі Дипломатичної академії України при МЗС України презентацію економічного, промислового та інвестиційного потенціалу Житомирської області, заплановано проведення найближчим часом аналогічного заходу по Запорізькій області, на який будуть запрошені представники центральних органів влади, іноземного дипломатичного корпусу, торгово-економічних представництв, провідних зарубіжних та вітчизняних інвесторів.

Крім того, у ході засідання Робочої групи було досягнуто домовленості про систематизацію та планування відповідних закордонних візитів і контактів регіонів України – з метою уникнення їх дублювання. Загальну координацію з усього комплексу питань здійснюватиме МЗС України.

Хочу також поінформувати читачів, що учасниками згаданого засідання було підписано Меморандум про взаєморозуміння, відповідно до якого МЗС України:

- забезпечуватиме загальну координацію заходів, що здійснюються регіональними органами виконавчої влади у сфері зовнішніх зносин;

- надаватиме політичну підтримку в роботі українських регіональних підприємств та їх об'єднань на нових перспективних ринках, зокрема у країнах Близького Сходу, Латинської Америки, Африки та Азії;

- організовуватиме інформаційно-аналітичну допомогу, зокрема щодо запозичення національного досвіду та практики інших країн стосовно вироблення та впровадження національних/регіональних програм та заходів зі стимулювання експортного потенціалу, розвитку торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва;

- забезпечуватиме організаційне сприяння з боку міністерства та закордонних дипломатичних установ України делегаціям областей щодо проведення відповідних заходів економічного спрямування за кордоном.

Отже, запрошую до співпраці та сподіваюсь, що спільними зусиллями ми зможемо налагодити системну роботу з просування вітчизняної продукції на зовнішні ринки, сприяти залученню інвестиційних ресурсів в економіку України, що, у свою чергу, допоможе її модернізації та підвищенню конкурентоздатності.

«Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur»

Олександр ТАРАНЕНКО: «Держави, які у своїх відносинах дотримуються цієї вікової мудрості, що закликає до єдності та згоди, заручаються успіхом у всіх починаннях»

2 жовтня цього року набрала чинності угода між урядами України та Аргентини про скасування віз. Цей документ передбачає забезпечення введення безвізового режиму між Україною та Аргентиною на термін до 90 днів для громадян, які приїждять з некомерційною метою або як туристи. Раніше Кабмін затвердив угоду про безвізовий режим із Боснією і Герцоговиною, у 2010 р. – із Чорногорією та Ізраїлем, спрощено процедуру поїздок до Македонії та Казахстану. Наскільки такі новачки сприяють розвитку двосторонніх відносин між країнами, йдеться в інтерв'ю Надзвичайного і Повноважного Посла України в Аргентині, Парагваї, Уругваї та Чилі Олександра Тараненка для журналу «Зовнішні справи».

– Угода між урядами України та Аргентинської Республіки про скасування візового режиму набрала чинності 2 жовтня цього року. Чи сприятиме вона розвитку двосторонніх відносин, інвестиційній привабливості України?

– Так. Адже чим відкритішою стає країна, чим менше перешкод для вільного пересування громадян, руху товарів, послуг, капіталів, тим привабливішою вона є для партнерів в інвестиційному сенсі. Мені приємно визнати, що багаторічний переговорний процес між двома державами успішно добіг кінця та завершився цього рік укладанням угоди, спрямованої, насамперед, на розширення свободи для наших громадян та заохочення розвитку такої важливої галузі економіки, як туризм. До речі, уряд Аргентини надає впродовж останніх років особливого значення саме цій галузі, переконливим свідченням чого є те, що у 2010 р. країну відвідали понад 5 млн. 300 тис. туристів.

– Окрім того, згідно з двосторонніми домовленостями, Україна та Аргентина визнають документи про вищу освіту?

– Як відомо, українсько-аргентинську Угоду про взаємне визнання документів про вищу освіту було підписано 20 квітня 2011 р. Наразі цей документ ще не набрав чинності, оскільки сторони не завершили необхідні внутрішньодержавні процедури. Ми зі свого боку намагаємося всіляко пришвидшити цей процес, оскільки угода матиме дуже важливе значення для українських іммігрантів у Аргентині. Реалізація її поло-

жень не лише сприятиме розв'язанню проблеми працевлаштування за фахом вихідців із України, а й створить відповідні умови для розвитку двостороннього співробітництва в галузі освіти. Крім того, ми активно працюємо над узгодженням проекту двосторонньої угоди про взаємне визнання документів про загальну середню освіту, що також забезпечить реалізацію прав наших громадян, які виїхали на постійне місце проживання в Аргентину.

– Якими є перспективи запровадження безвізового режиму з іншими країнами Вашої акредитації?

– На сьогодні ми маємо чинні угоди про скасування віз із Парагваєм та Аргентиною. Наразі триває активний діалог щодо угоди про умови взаємних поїздок громадян із Чилі. Зокрема, про це йшлося під час офіційних зустрічей у червні цього року в рамках першого засідання Міжурядової комісії з питань торговельно-економічного співробітництва у Сантьяго, а також згодом, у вересні, під час зустрічі міністрів закордонних справ України та Чилі у Нью-Йорку. Чилійська сторона налаштована якнайшвидше завершити підготовку цього документа, що дає підстави сподіватися на його підписання наступного року. Окрім того, ми досягли відчутного прогресу в опрацюванні проекту угоди про відмову від віз для осіб, які користуються дипломатичними, службовими та офіційними паспортами, з Уругваєм. Підписання цього документа відкриє перспективи для початку переговорного процесу щодо скасування віз для всіх категорій громадян.

– Із досвіду роботи, чи можете Ви сказати про найбільш реальні перспективи двостороннього спів-

Олександр Тараненко вручає вірчі грамоти Президенту Аргентини Крістині Фернандес де Кіршнер, 1 серпня 2008 р.

робітництва в рамках латиноамериканських регіональних об'єднань і міжнародних організацій?

– 3 лютого 2006 р. Україна набула статусу спостерігача в Латиноамериканській асоціації інтеграції (ЛАІ). Нині ми активно працюємо над проектом угоди про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Генеральним Секретаріатом ЛАІ, що має створити договірно-правові підвалини для ефективної практичної взаємодії з однією з найбільших міжурядових організацій у регіоні. У цьому контексті варто зазначити, що на сьогодні членами ЛАІ, штаб-квартира якої знаходиться у Монтевідео, є Аргентина, Болівія, Бразилія, Венесуела, Еквадор, Колумбія, Куба, Мексика, Парагвай, Перу, Уругвай та Чилі. Загальна територія цих країн охоплює близько 20 млн. км² із населенням понад 500 млн. осіб.

Зазначена угода передбачатиме можливість реалізації окремих проектів із технічного співробітництва та/або фінансового сприяння в освітній, промисловій, культурній, фінансовій, науковій і технологічній сферах, сприяння торгівлі, підприємництву та інформаційному обмінові; спільну або скоординовану організацію форумів, конференцій, семінарів, ярмарків або інших заходів із залученням суб'єктів господарської діяльності України та країн-членів ЛАІ.

Якщо зробимо експурс в історію, то пригадаємо, що активні інтеграційні процеси в Латинській Америці розпочалися, як і на Європейському континенті, у другій половині минулого сторіччя. Латиноамериканське інтеграційне будівництво – явище складне та багаторівневе. Нині в регіоні нараховується понад 20 різноманітних інтеграційних об'єднань і асоціацій, процес їхнього створення, переформатування постійно продовжується. Широковідомо, що найбільшим економічним інтеграційним угрупованням в Латинській Америці є МЕРКОСУР або Південноамериканський спільний ринок, який об'єднує Аргентину, Бразилію, Парагвай і Уругвай. Іншим великим інтеграційним об'єднанням є Андське співтовариство (АС), до якого входять Болівія, Колумбія, Перу, Еквадор і Чилі як асоційований член. Водночас, прагнення країн регіону створити більш широкий єдиний політичний та економічний простір призвело до утворення у 2008 р. на основі конвергенції МЕРКОСУР та АС – Союзу південноамериканських націй, відомого під назвою УНАСУР. Це угруповання об'єднує дванадцять країн континенту. Паралельно з цим відносно нещодавно відбулося переформатування основного політичного форуму в регіоні. У лютому 2010 р. було прийнято рішення об'єднати Групу Ріо, створену ще в 1986 р., та механізм регулярних самітів країн ЛАКБ. На їхній основі – започаткувати роботу Спільноти латиноамериканських та карибських держав або CELAC. Одночасно з тенденцією щодо утворення більш крупних об'єднань, ми спостерігаємо рух в іншому напрямі – формування вузьких угруповань на основі спільності конкретних економічних інтересів. Так, останньою важливою подією інтеграційних процесів у Латинській Америці стало створення у квітні 2011 р. Тихоокеанського альянсу. Це об'єднання сформоване з найбільш економічно розвину-

Зустріч Міністра закордонних справ України Костянтина Грищенка з главою зовнішньополітичного відомства Аргентини Ектором Маркосом Тімерманом у рамках його офіційного візиту в Україну, 20 квітня 2011 р.

тих країн, що мають кордон у Тихому океані – Колумбії, Мексики, Перу, Чилі, та покликане забезпечити, передусім, економічну інтеграцію його учасників шляхом укладання угод про вільну торгівлю та створення максимально сприятливих умов для вільного руху товарів, послуг і капіталів. Як бачимо, розгалужена латиноамериканська інтеграційна система практично перманентно перебуває в процесі трансформації, оскільки кожна з держав регіону, керуючись винятково власними інтересами, обирає найбільш вигідні для неї формати взаємодії із сусідами по регіону.

– Наближається ювілейна дата – 20-річчя встановлення дипломатичних відносин між Україною та Аргентиною. Напевно, можна підбивати підсумки та говорити про перспективи подальшого розвитку?

– Я сказав би, що держави, яким вдавалося послугоуватися у своїх відносинах віковою мудрістю «Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur», що закликає до єдності та згоди у вирішенні навіть найменших проблем, безумовно, ще на початку розбудови взаємин заручалися успіхом у вирішенні важливих питань. А про те, що обом країнам доводилося вирішувати здебільшого вагомим питанням, годі й говорити. Погляньмо лише на те, які знакові завдання стояли на порядку денному 90 років тому, коли у 1921 р. Аргентина, єдина з країн Північної та Південної Америки, визнала Українську Народну Республіку як вільну та незалежну державу. Або ж 20 років тому, коли відбулося повторне визнання України. Незабаром, у січні наступного року, ми відзначатимемо 20-річчя встановлення дипломатичних відносин між двома державами. За цей порівняно невеликий проміжок часу нам вдалося побудувати справді дружні відносини з високим рівнем довіри та взаєморозуміння. У березні 1993 р. в Аргентині було відкрито Посольство України, а в травні цього ж року – Посольство Аргентини в Україні. Особливе значення для розвитку українсько-аргентинських відносин мав

державний візит до Буенос-Айресу Президента України в жовтні 1995 р., у ході якого було закладено підґрунтя для подальшого розвитку всього комплексу двосторонніх відносин. Згодом, у 1998 р., Президент Аргентини Карлос Менем, здійснив візит в Україну. Саме тоді було підписано базовий Договір про дружні відносини і співробітництво. На сьогодні договірно-правова база українсько-аргентинських відносин становить 48 угод міждержавного, міжурядового, міжвідомчого, міжрегіонального та міжінституційного характеру. Вони дають змогу успішно розв'язувати завдання в політичній, торговельно-економічній, науково-технічній та гуманітарній сферах. Ми плідно співпрацюємо в міжнародних організаціях, оскільки як в Аргентині, так і в Україні майже на всіх рівнях існує розуміння необхідності належного облаштування власних вагонів у 193-вагонному потягу, який веде локомотив під назвою – ООН. Ми активно розвиваємо міжпарламентський діалог. До речі, хочу з приємністю зазначити, що Національний Конгрес Аргентини завжди виявляв солідарність із Україною. Зокрема, у 1993 р. аргентинські законодавці прийняли заяву на підтримку українського територіального статусу м. Севастополь; у 1996 та 2005 рр. ухвалили документи із закликом до світової спільноти підтримати Україну в подоланні наслідків аварії на Чорнобильській АЕС; у 2003 та 2007 рр. прийнято декларації Сенату та резолюцію Палати депутатів про засудження Голодомору 1932 – 1933 рр. в Україні.

Нині на розгляді Палати депутатів перебуває проект декларації з нагоди 20-річчя незалежності України. Обидві сторони працюють над тим, щоб здійснити перший візит Голови Верховної Ради України в Аргентину. У цьому контексті хотів би зазначити, що свого часу дуже важливу роль у процесі визнання Аргентиною незалежності України зіграла численна громада етнічних українців, які проживають в Аргентині. Після проголошення незалежності Українська Центральна Репрезентація в Аргентині доклала чимало зусиль для того, щоб поінформувати громадськість про події в Україні та прискорити визнання держави тодішнім аргентинським урядом. До цієї кампанії було залучено провідні арген-

тинські ЗМІ, у Буенос-Айресі відбулося кілька велелюдних маніфестацій на підтримку незалежності України. Президентові Аргентини було передано відповідні звернення. Зусилля наших земляків увінчалися успіхом – Аргентина першою з країн регіону визнала Україну незалежною державою.

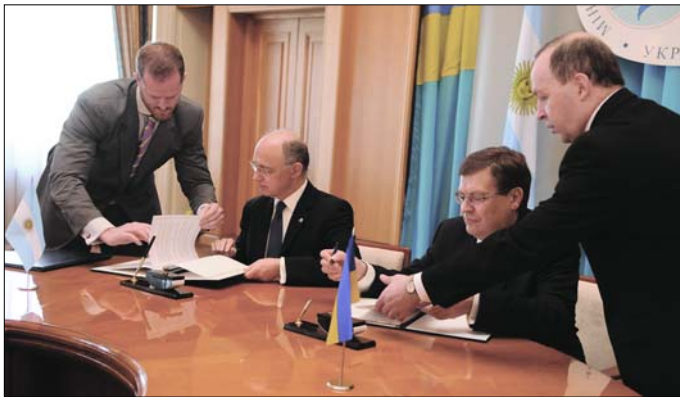
Наступного року ми відзначатимемо 115-річчя прибуття на аргентинську землю перших українських поселенців, які започаткували формування восьмої у світі за чисельністю української діаспори. Наша громада продовжує бути важливим позитивним фактором розбудови двосторонніх відносин, потужним механізмом популяризації України, її культурної та історичної спадщини, підтримання позитивного міжнародного іміджу. В Аргентині функціонують близько 40 українських культурно-просвітницьких організацій, понад 20 танцювальних і музичних колективів, 15 суботніх та недільних шкіл, 2 газети, 10 радіопередач і близько 10 інтернет-видань. Молодь українського походження зі щирою любов'ю ставиться до свого коріння, прагне зберегти мову, культуру й традиції.

Повертаючись безпосередньо до теми політичної взаємодії, хотів би зазначити, що цьогоріч нам вдалося значно активізувати двосторонній діалог на високому рівні. Україну з офіційним візитом 18 – 20 квітня відвідав Міністр закордонних справ, зовнішньої торгівлі та культури Аргентинської Республіки Ектор Маркос Тімерман. У рамках візиту глава аргентинського зовнішньополітичного відомства взяв участь у Київському саміті з питань безпечного та інноваційного використання ядерної енергії (до речі, єдиний із керівників зовнішньополітичних відомств країн Латинської Америки) та зустрівся з Головою Верховної Ради України Литвином В.М., Прем'єр-міністром України Азаровим М.Я., Міністром закордонних справ України Грищенком К.І., заступником Міністра закордонних справ України Клімкіним П.А. Ці контакти, безперечно, надали істотного поштовху розвитку всього комплексу двосторонніх відносин. Сподіваємося, що наступного року нам вдасться відновити двосторонні контакти на найвищому рівні. Після завершення президентських виборів у Аргентині, матимемо всі необхідні умови для успішного проведення першого візиту Президента України Януковича В.Ф. до Буенос-Айреса.

– **Як Ви охарактеризуєте торговельно-економічну складову відносин між Україною й Аргентиною?**

– З того часу, як Аргентина визнала незалежність України, вона стала одним із основних економічних партнерів нашої країни в Південній Америці, брамою доступу українських товарів та послуг на латиноамериканський континент. Для цих торговельних відносин характерними є стабільна позитивна динаміка, поступове збільшення двосторонніх ділових пропозицій та реалізація конкретних промислових і сільськогосподарських проектів.

Наведу офіційну статистику. У 2001 р. двосторонній товарооборот становив 14,5 млн. дол. США, а у 2010 р. сягнув 146 млн. дол. США. Тобто, збільшився в десять разів. Основу експорту України становлять мінеральні

Костянтин Грищенко та Ектор Тімерман підписують Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Аргентинської Республіки про взаємне визнання документів про вищу освіту й Угоду між Урядом України та Урядом Аргентинської Республіки про скасування віз, 20 квітня 2011 р.

добрива, металопродукція, трансформатори, компресори, різнопрофільне устаткування, радіобладнання, антибіотики, барвники. У свою чергу, Аргентина продає Україні рибу та морепродукти, свіжі фрукти, особливо цитрусові, машинне обладнання, сільськогосподарську техніку, насоси, концентровані соки.

– **Як Ви оцінюєте рівень використання існуючого торговельно-економічного потенціалу між двома країнами?**

– Попри значний потенціал, торговельні відносини України з Аргентиною ще не відповідають можливостям обох країн. Аналіз нагальних потреб місцевого ринку свідчить про необхідність диверсифікації напрямів двостороннього торговельно-економічного співробітництва. Саме тому ми прагнемо відійти від звичайного товарообміну і поступово налагодити технологічну взаємодію у стратегічних сферах, а саме – енергетиці, авіації, залізничному транспорті, сільському господарстві.

Реалізація масштабних проектів у названих сферах передбачає політичну підтримку з боку урядів двох країн, у т. ч. шляхом укладання міжурядових угод про співпрацю у відповідних галузях. Так, проведені на сьогодні консультації в аргентинському уряді продемонстрували позитивне сприйняття укладання міжурядових угод про співробітництво в енергетичній та авіаційній галузях.

– **Які сфери співпраці є найбільш перспективними?**

– Перш за все, це енергетика, що в найближчій перспективі може стати найбільш прибутковим і перспективним напрямом співпраці не лише з Аргентиною, а й з іншими латиноамериканськими країнами. Передумовами, що об'єктивно сприяють активізації співробітництва на цьому напрямі, є нинішні енергетичні проблеми в Аргентині. Вони пов'язані з неспроможністю наявних у країні генеруючих потужностей забезпечити постійно зростаючий попит на електроенергію промислового сектору країни, що відзначається динамічним зростанням за останні роки (щорічна додаткова потреба в енергогенеруючих потужностях становить майже 1 тис. МВт). При цьому в Аргентині експлуатуються 19 турбін і 42 силових трансформатори українських підприємств «Турбоатом» та «Запоріжтрансформатор». На них виробляється до 15% електроенергії в країні. Частина цього обладнання нині потребує модернізації. На розгляді аргентинського уряду знаходиться технічна пропозиція щодо залучення технологій ВАТ «Турбоатом» для реалізації проекту збільшення потужності ГЕС «Сальто Гранде» (проект оцінено в 65 млн. дол.). У 2009 р., під час візиту в Україну делегації на чолі з Міністром енергетики Аргентини Д. Кемероном було підписано чотиристоронній протокол про наміри між Аргентиною, Уругваєм, Україною та РФ щодо спільної участі в зазначеному проекті. Окрім цього, ДПЗД «Укрінтеренерго» опрацьовує технічні параметри залучення українських технологій та обладнання до будівництва в Аргентині ТЕС потужністю 650 МВт, ГЕС на 3000 МВт, а також постачання газових турбогенераторів для ТЕС потужністю 120 – 560 МВт.

Окрім вищезазначеного, з метою участі українського підприємства «Сумське НВО ім. М.В. Фрунзе» у тендері

на постачання газових компресорів для окремих гілок газопроводу, що знаходяться на території Аргентини, започатковано переговорний процес із Державною компанією ENARSA, яка є організатором тендеру та основним розпорядником коштів.

Українське обладнання і технології цінуються в усьому світі, перш за все, завдяки своїй надійності. Тому, окрім уже присутніх товарів, на ринок Аргентини варто просувати вантажні автомобілі, самоскиди та фургони; спеціальні вантажні автомобілі для буріння землі; транспортні та пасажирські літаки; цемент; рапсову олію та обладнання для її виробництва; залізничні локомотиви та вагони різного призначення; залізничні рейки і шпали залізобетонні; труби для газо- та нафтопроводів; супутнє обладнання; газові турбіни; різноманітне гірниче обладнання для буріння та видобутку родовищ; міські автобуси.

Не менш перспективним напрямом двостороннього співробітництва є використання прогресивного досвіду Аргентини в сільськогосподарському виробництві. Підприємствами АРК Крим та Хмельницької області успішно започатковано застосування аргентинської технології прямого засіву, що може стати передвісником революційних трансформацій у сільському господарстві нашої держави.

На сьогодні в Україні створено 5 спільних підприємств із виробництва сівалок прямого засіву. Окрім того, безпосередні контакти з представниками урядових та підприємницьких кіл Аргентини продемонстрували зацікавленість у залученні українського авіаційного потенціалу для оснащення місцевих авіаліній пасажирського регіонального сполучення, налагодженні виробничої кооперації з АНТК «Антонов» та заснуванні в перспективі складального виробництва окремих моделей літаків на спеціалізованих підприємствах у провінціях Мендоса та Буенос-Айрес.

Як свідчить статистика, у докризовий період, а саме до вересня 2008 р., найбільш привабливою сферою економічної діяльності для аргентинських інвестицій була промисловість – 66,1% загального обсягу аргентинських інвестицій, зокрема, виробництво харчових продуктів, напоїв, тютюнових виробів. Інвестиції у сферу торгівлі, ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів осо-

Українське культурне товариство «Просвіта» в Аргентині відсвяткувало 85-річчя свого заснування, 2010 р.

бистого вжитку становлять 30% обсягу аргентинських вкладень, 3,9% було інвестовано у сферу фінансових послуг.

І нині найбільш привабливими для аргентинських інвестицій залишаються харчова та сільськогосподарська галузі України. Сільське господарство визнано представниками Національного агентства з питань інвестицій Аргентини найбільш перспективною галуззю. Серед підприємств, що інвестували або мають наміри інвестувати в українську економіку – компанії «Молінос» (співвласник заводу з виробництва соняшникової олії у Херсоні), «Аллоко» та «Проексьйонес Електролюкс» (інвестували в будівництво заводу з виробництва рослинної олії в Одеській області), «Лінкор Груп» (веде переговори щодо інвестування 75–100 млн. дол. США в будівництво масложирового комбінату в Одеській області).

Щодо інших галузей, на нашу думку, дуже перспективним є проект розбудови інфраструктури та використання потужностей Іллічівського морського порту як альтернативного каналу виходу аргентинської експортної продукції на ринки Центральної та Східної Європи, країн Центральної Азії та Середнього Сходу.

Не варто забувати – рішення щодо інвестування приймається винятково самим інвестором, а основним критерієм, як правило, є отримання дивідендів та їх безперешкодне повернення інвесторові. Відповідне законодавче підґрунтя для інвестиційної взаємодії між двома державами створено ще у 1997 р. із набранням чинності Угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій. Проте, існують деякі фактори, що стримують аргентинські інвестиції до України. Серед них – мораторій на продаж сільськогосподарських земель, складний порядок відшкодування податку на додану вартість, існування зернових квот, відсутність в Україні пільг, аналогічних тим, які надаються іноземному інвесторові в Аргентині. Наприклад, з метою залучення до країни більшого обся-

гу іноземного капіталу, аргентинським урядом розроблено стратегію, що передбачає певні стимули, збільшує привабливість інвестиційного клімату та сприяє підвищенню рентабельності бізнесу. Інвесторові пропонуються податкові пільги на етапі інвестування (повне скасування податку на іноземний капітал, що вкладається у виробництво, зниження податку на додану вартість); заходи, які стимулюють експортну діяльність (повернення ПДВ, механізми повернення інших платежів, їх відстрочення); кредити на реалізацію деяких програм із підготовки персоналу; фонди для проведення наукових досліджень, упровадження наукових розробок та інноваційних технологій. Окрім цього, існує низка додаткових програм заохочення бізнесу в таких галузях, як виробництво біопалива, біотехнології, розвідка та розробка нафтових і газових родовищ, видобуток корисних копалин, лісове господарство, розроблення комп'ютерних програм. В Аргентині іноземні інвестори користуються широкою державною підтримкою, їхні права захищені спеціально розробленими нормативними документами.

– Чи існують проблеми у двосторонніх відносинах, стримування розвитку контактів на рівні підприємств, місцевих органів влади, регіонів?

– На сьогодні українсько-аргентинські торговельно-економічні відносини не мають потенціалу конфліктності. На жаль, одним із проблемних питань залишається встановлене у січні 2003 р. аргентинською стороною антидемпінгове мито на імпорту холоднокатаного прокату походженням з України. Наразі компетентними органами Аргентини проводиться перегляд чинних антидемпінгових заходів.

– Що ж заважає розвитку наших економічних відносин?

– Головним у цьому плані я бачу відсутність комплексної державної стратегії розвитку торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва з країнами Латинської Америки – регіону надзвичайного, дина-

мічного та перспективного. У площині міжрегіональної взаємодії є певна інертність органів влади українських областей щодо практичного наповнення підписаних документів про співпрацю, зумовлена, імовірно, обмеженістю ресурсів місцевих бюджетів. Водночас, у щоденній роботі ми часто стикаємося з браком щирої зацікавленості українських державних підприємств у розширенні своєї присутності в регіоні та участі у відповідних виставках і тендерах. Для того, щоб істотно змінити цю ситуацію, замало лише зусиль лише Посольства. Нам необхідна, щонайменше, середньострокова державна програма, що стимулювала б пошук українськими підприємствами та регіонами нових ринків та інвесторів у Латинській Америці.

Підготувала Юлія ВАЛЄЄВА

Концерт творчих колективів української громади з нагоди Шевченківських днів, пам'ятник Тарасові Шевченку в Буенос-Айресі, березень 2010 р.

Німецькі політики за стабільність

Символічно, що Міжнародна конференція, присвячена російсько-європейським відносинам, з точки зору Німеччини, у світлі майбутніх виборів російського президента відбулася в культовому мюнхенському готелі «Баварський двір». Адже саме тут у 2007 р. Володимир Путін виступив зі своєю знаменитою «мюнхенською промовою». У цьогорічній конференції, організованій Інститутом міжнародної інтеграції, взяли участь політики, бізнесмени, учені з Росії, Німеччини, Великої Британії, Франції, Іспанії, Італії, Сербії, Чехії, Болгарії, України, Ізраїлю, США. Вони обговорили перспективи формування геополітичного та соціально-економічного ландшафту Європи; засади стабільності в європейському співтоваристві; кризу еврозони та наслідки «арабської весни», спрогнозували вплив майбутніх виборів у Росії на формування європейського порядку денного.

«Для російсько-європейських та, особливо, для російсько-німецьких відносин повернення Володи-

мира Путіна на посаду президента країни стало б найбільш бажаним сценарієм», – заявив екс-міністр Баварії з Європейських відносин, член парламенту найбільшої землі ФРН **Еберхард Зіннер**. За його словами, «Путін – один із найвпливовіших у світі лідерів».

Голова Мюнхенської конференції з безпеки, екс-посол Німеччини у США та Великій Британії **Вольфганг Ішінгер** зазначив, що «Путіна в Європі знають добре». «Ми у Німеччині взагалі розмовляємо з ним буквально однією мовою... Будуючи європейський дім, ми забули в ньому про кімнату для Росії... Необхідною є демілітаризація нашого мислення, яка має відбуватися і на папері, і в головах. Ми не повинні розгортати ПРО, а навпаки, створювати відносини між Росією та НАТО з позиції довіри. Треба робити цю систему разом із Росією», – пояснив свою позицію політик. На його думку, питома вага Європи на світовій арені буде зменшуватися через зростання впливу інших регіонів.

Тож, «приводів для співробітництва фінансового, політичного та економічного стає дедалі більше. Спільні національні інтереси Німеччини та Росії диктують необхідність шукати галузі більш тісного співробітництва».

Політолог, міжнародний редактор журналу «Хроніки американської культури» **Срджа Трифкович** припустив, що повернення В. Путіна на посаду президента у 2012 р. могло б позитивно позначитися на ще не розкритому потенціалі німецько-російських відносин. «Будучи в культурному плані германофілом та маючи реалістичний підхід до питань стратегії, Путін міг би сприяти поверненню того, що я назвав би необісмаркянською парадигмою. Саме в часи Залізного канцлера, гіганта європейської дипломатії XIX ст., Німеччина та Росія справді були стратегічними партнерами на основі спорідненості інтересів та відсутності непереборних протиріч. Некомпетентні наступники Бісмарка відійшли від цієї парадигми в бік непо-

трібною та, зрештою, фатальною претензії на гегемонію – своєрідний вільгельмівський варіант неоконсерватизму, – яка, як справедливо вказав Бісмарк, не варта була кісток померанського grenадера», – зазначив Срджа Трифкович. Він підкреслив, що «глобальний перерозподіл влади та криза в Європейському Союзі означають, що ЄС і Європа повинні знову відкрити для себе переваги єднання». На думку доктора Трифковича, розблокування невикористаного потенціалу німецько-російських відносин торкається й інших європейських партнерів, таких як Франція й Італія. Трифкович закликав допомогти Росії «повністю реалізувати свій потенціал».

Ректор Цивільної академії Баварії **Хайнріх Оберрейтер** також висловив упевненість у тому, що Європа зацікавлена в стабільній Росії, і лише сильний лідер може інтегрувати всі процеси в країні. «Очевидно, що Володимир Путін є сильнішим за інших політиків. Причому не лише в Росії», – дійшов висновку німецький професор.

Зі схожими заявами виступили й іноземні учасники конференції. Зокрема, директор школи журналістики Університету Оксфорда, редактор газети «Financial Times» **Джон Ллойд** зауважив, що повернення Путіна в Кремль – очевидне. За його оцінкою, «Захід сприйме це без дискомфорту». «Він є політичним і національним

лідером. Нам не треба забувати, що у кожній державі свій шлях до демократії, і ми повинні дати Росії пройти свій самостійно», – сказав Ллойд, зазначивши, як за останнє десятиріччя Росія пройшла довгий шлях у формуванні нових відносин через торгівлю, туризм та багато іншого.

Директор Центру ЄС – Росія в Брюсселі **Фрейзер Кемерон** нагадав, що на необхідність перетворень у Росії звернув увагу саме В. Путін. Хоча на Заході й прийнято вважати, що модернізація Росії пов'язана з президентом Медведевим. «Путін зробив це ще до статті Медведева, яка закликала Росію рушити вперед. Більше того, він ці зміни розпочав. Йому їх і продовжувати», – висловив упевненість Кемерон.

«Уряд Росії на чолі з Володимиром Путіним своє-

часно зреагував на кризу та зміг не допустити критичних наслідків, завдяки цьому економіка Росії знову зростає», – повідомив **Йорг Мігенд**, член ради директорів Bay Wa AG.

На думку депутата кнесту **Фаїни Кіршенбаум**, «стабільність влади та стабільність економіки взаємопов'язані. Насаджувати демократію силою – антидемократично». «Кожна країна повинна прийти до демократії в підходящий для себе час. Для продовження плідного співробітництва Росія має гарантувати захист інвестицій та боротися з корупцією. А це також можливо за сильного лідера, яким є Путін».

Хелен Теплицька, президент Американсько-російської торгово-промислової палати, провела паралелі між особистостями Путіна та Рузвельта: «Рузвельт був президентом США чо-

тири рази. І що, Америку тоді звинувачували у відсутності демократії? Ні! Тому що американці вважали, що саме Рузвельт вивів країну з кризи, переміг фашизм. Володимир Путін – не лише політичний та національний лідер, а й дуже сильний економіст. Він вивів країну спочатку з політичного, а потім і економічного глухого кута. Тому хіба можна звинуватити росіян, які довіряють Путіну?»

Голова комісії з міжнародних справ парламенту Італії **Мікаела Бьянкофоре** нагадала про особливе ставлення В. Путіна до її країни: «Основою зростаючої економічної синергії між нашими країнами є особисте взаєморозуміння між Путіним та Берлусконі. Сила взаємовідносин Путіна та Берлусконі – у повазі, довірі, дружбі, що допомагають краще зро-

зуміти як наші власні інтереси, так і інтереси світового співтовариства... На аналогічній основі повинні будуватися й відносини між Росією та ЄС». Повернення Путіна дасть змогу позбутися стереотипів холодної війни, вважає італійський парламентар.

Міглена Плугчієва, депутат Парламенту Болгарії, экс-віце-прем'єр Болгарії зазначила, що енергетичне співробітництво між нашими країнами розпочалося саме за президентства Путіна. «Нові ж проекти, – сказала вона, – дадуть не лише енергію, а й нові робочі місця. І ми хочемо їх форсувати. Тому ми чекаємо повернення Путіна на посаду президента». Депутат зробила висновок, що у період великих змін саме він потрібен Європі.

За матеріалами міжнародної конференції

Від України в роботі конференції брав участь народний депутат, співголова групи з міжпарламентських зв'язків з Федеративною Республікою Німеччиною **Валерій Коновалюк**, який, коментуючи хід засідання, зокрема, зазначив: «Аналізуючи виступи учасників обговорення, не важко простежити, що в умовах загрози другої хвилі світової кризи та за дуже проблематичної ситуації в низці країн Єврозони, європейців, перш за все, турбують проблеми стабільності на континенті та пошуку її гарантів. У цьому плані раціоналізм висловлених на конференції думок переважував. І, як пересвідчуємося, ці риси багато хто небезпідставно бачить у особистості Володимира Путіна, чий авторитет виходить далеко за межі Росії. Попередні роки переконливо довели, що в умовах значних європроблем у економіці, фінансах та визнаного краху мультикультурної міжнародної політики, стабільність, яку здатна забезпечити Росія в енергетичній, антитерористичній та багатьох інших сферах, стає визначальним фактором сприйняття як на Заході, так і в інших кутках світу. І оскільки все вищеперераховане асоціюється з Путіним, він і визнається найбільш бажаним кандидатом у Президенти Росії для Європи. Аналогічну позицію я спостерігав і під час іншої міжнародної конференції, у Празі, де точилася дискусія довкола інтересів Централь-

ної Європи, Європейського Союзу та нової Росії.

Україна на власному досвіді випробувала ціну державної стабільності, і ми чудово розуміємо, чим загрожують перекося в цьому питанні як для добробуту кожного громадянина, так і держави в цілому та її міжнародного іміджу. І, звичайно, ми також зацікавлені в здійсненні політики енергетичної безпеки. Увесь хід останніх політичних подій переконує, що наші країни здатні прийти найближчим часом до вирішення газової проблеми, знайти взаємовигідні шляхи модернізації газотранспортної системи України, без якої неможливе визначення енергетичної стратегії розвитку та безпеки величезного регіону. Це має здійснюватися на принципах дольової участі в оновленні ГТС. Незайвим буде нагадати, наскільки це важливо для європейського енергетичного ринку. І лише стратегічний союз України зі стабільною Росією може гарантувати енергетичну безпеку Європи та не допустити повторення газових криз».

Тож, на прикладі представницьких міжнародних форумів, що останнім часом відбулися в Празі та Мюнхені, бачимо, що Європа озвучила свою позицію про готовність обома руками підтримати кандидатуру Путіна, чудово усвідомлюючи всі «за» та «проти» цього вибору.

Білорусь у пошуках виходу

Вікторія ОРЛИК,
кандидат історичних наук,
головний консультант
відділу зовнішньої політики
Національного інституту
стратегічних досліджень

Початок осені в Білорусі ознаменувався новим витком девальвації національної валюти і продовженням дискусій щодо виходу країни з кризи та її політичного майбутнього.

Загострення давніх проблем, що до певного часу мали латентний характер – висока залежність від імпорту енергоносіїв та комплектуючих для білоруського виробництва, негативне сальдо зовнішньої торгівлі, відсутність власних фінансових ресурсів, а також низька зацікавленість провідних зовнішніх гравців у підтримці діючого владного режиму О. Лукашенка – спровокувало серйозну соціально-економічну кризу, яка може мати далекосяжні політичні наслідки.

Жорсткі адміністративні заходи у сфері валютного регулювання не змогли стабілізувати ситуацію на внутрішньому валютному ринку, а початок біржових валютних торгів у вересні ц. р. знецінив білоруську

валюту ще на 70%. Навіть за офіційними даними, рівень доходів білоруських громадян стрімко знизився – середня заробітна плата, що напередодні президентських виборів у грудні 2010 р. сягнула 500 дол. США, нині становить близько 200 дол. США. [1]

Головною проблемою залишається істотне обмеження можливостей білоруської влади отримати зовнішню підтримку з огляду на причини політичного характеру. Навесні ц. р. Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР) заявив про відмову від співпраці з офіційним Мінськом, незважаючи на досягнуті раніше угоди про інвестиції в енергетичний сектор та транспортну систему країни. МВФ, до якого уряд Білорусі звернувся з проханням відкрити нову кредитну програму, запропонував доволі жорсткі умови, оцінюючи ситуацію в державі як складну та закличавши провести глибокі структурні реформи, не гарантуючи початку нової кредитної програми.

При цьому експерти МВФ вважають, що річна потреба Білорусі в зовнішніх запозиченнях та інвестиціях є на рівні 12-15 млрд. дол. США. [2] А отже, навіть уже досягнуті домовленості про кредити, зокрема з ЄврАзЕС (на загальну суму 3 млрд. дол. на 2011-2013 рр.) та відновлення переговорів із МВФ навряд чи зможуть кардинально вплинути на ситуацію.

Питання приватизації держсектору

Уряд Білорусі вже не перший рік заявляє про наміри розпочати приватизацію державних підприємств, проте досі не створено чіткого механізму передачі державних активів приватним інвесторам, а умови приватизації залишаються не надто привабливими: контрольні пакети акцій продажу не підлягають, а інвестора зобов'язують видати підприємству дешеву позику (під 1% річних). Заявлений план приватизації на найближчі 3 роки передбачає продаж 244 підприємств на суму близько 9 млрд. дол. США, утім до останнього часу стратегічно важливі підприємства на продаж не виставлялися. Так, до переліку найбільш привабливих державних активів Білорусі відносять: «Беларуськалий» (за різними оцінками 20-30 млрд. дол.), «Беларусбанк» (7-10 млрд. дол.), «Белоруснефть» (2-5 млрд. дол.), «Беленерго» (5-8 млрд. дол.), «Белгосстрах» (1,2 млрд. дол.), «Белтелеком» (2-2,5 млрд. дол.), «Белорусская железная дорога» (7-10 млрд. дол.), «Белпочта» (0,5-1 млрд. дол.), Мозирський і Новополоцький нафтопереробні заводи (1-2 млрд. дол.), Білоруський металургійний завод (1,2 млрд. дол.) та державну частку «Белтрансгаза» (2,5 млрд. дол.). [3] Інші підприємства, зокрема, МАЗ, МТЗ, БелАЗ оцінюються меншими сумами та потребують структурних перетворень (нині держава зобов'язує інвесторів не

лише вкласти додаткові кошти в модернізацію виробництва, а й зберегти робочі місця, що істотно зменшує інвестиційну привабливість).

Головною пересторогою для потенційних інвесторів є не стільки висока ціна активів, скільки непрогнозованість майбутніх дій білоруського керівництва в умовах відсутності правових норм ведення приватного бізнесу.

Однією з причин затягування приватизаційних процесів за участю іноземного капіталу є бажання президента О. Лукашенка розпочати формування національного «великого бізнесу». На думку білоруської влади, це не лише дало б можливість приватизувати провідні підприємства країни під пильним державним контролем та зобов'язати нових власників їх модернізувати, а й забезпечило б на майбутнє потужну політичну підтримку представників великого бізнесу.

Зокрема, це підтверджується оприлюдненими намірами уряду Білорусі щодо створення національних холдингів, які об'єднали б державні підприємства під управлінням приватних структур із подальшою інтеграцією до транснаціональних корпорацій.

Зовнішні чинники

Різке охолодження відносин із Заходом унаслідок репресій проти опозиції істотно обмежило можливості білоруської влади щодо отримання кредитних коштів. Одно-

часно Росія зайняла доволі жорстку позицію та офіційно засудила утиски прав людини в Білорусі. Москва не надала Мінську кредит і вдалась до економічного тиску, всіляко акцентуючи на несплатоспроможності Білорусі (як, наприклад, у випадку з припиненням постачання електроенергії). Очевидним є прагнення російської сторони використати свої значні можливості, аби примусити білоруську владу продати найбільш привабливі та ліквідні державні активи країни саме російським інвесторам за найнижчими цінами.

Не можна виключати того, що, затакуючи приватизаційні переговори з російським бізнесом, Мінськ прагне поновити відносини із Заходом, зокрема домогтися виділення кредиту МВФ в обмін на політичні поступки щодо опозиції. Незважаючи на доволі жорстку риторику західних посадовців на адресу керівництва Білорусі, можна констатувати, що обидві сторони шукають варіанти врегулювання відносин та відновлення діалогу. Про це, зокрема, свідчить той факт, що проти Білорусі досі не запроваджені серйозні економічні санкції. Переговори з МВФ щодо кредитування продовжуються.

Варто зазначити й доволі активну діяльність представників католицької церкви в Білорусі, які можуть взяти на себе роль посередника в неформальних переговорах Білорусі із Заходом. В умовах нового охолод-

ження відносин з останнім важливого значення набуває ідея укладання особливого договору між Білоруссю та Католицькою церквою – Конкордату. Перші припущення про можливість підписання подібної угоди з'явилися після прийняття закону про свободу совісті 2002 р., у якому зафіксовано визнання духовної, культурної та історичної ролі Католицької церкви на території країни. Про посилення позицій цієї церкви в Білорусі заговорили після візиту Президента РБ О. Лукашенка до Ватикану та його зустрічі із Папою Римським Бенедиктом XVI у квітні 2009 р.

У міжнародній юридичній практиці Конкордат регулює відносини держави з Ватиканом та правовий статус Католицької церкви в зазначеній країні. Конкордат підписується особисто Папою та є міжнародним договором. Важливо підкреслити, що світове католицьке співтовариство сприймає такий документ не лише як угоду, що регулює становище католицького населення в конкретній країні, а й документ, що укладається між певною державою та всім католицьким співтовариством, а не лише з Ватиканом як державою.

Фактично, римо-католицька церква – єдина конфесія, що має міжнародну правосуб'єктність. У разі укладання Конкордату його положення виводять відносини Католицької церкви та Білоруської держави на міжнародно-суб'єктний рівень. Це, у свою чергу, дасть можливість та певні повноваження представникам цієї церкви у вирішенні багатьох політичних питань міжнародного рівня. [4]

Доволі цікаву позицію щодо Білорусі демонструє Китай. Восени 2010 р. білоруська сторона заявила про відкриття китайської кредитної лінії для Мінська в розмірі 15 млрд. дол. з метою реалізації спільних проектів. Проте доступність китайських коштів є доволі відносною, оскільки їх виділення передбачає реалізацію конкретних інвестиційних проектів.

Водночас, запрошені урядом Білорусі китайські експерти ще навесні ц. р. не радили дотримуватися рекомендацій МВФ, зокрема, щодо вільного курсування для стабілізації платіжного балансу, натомість запровадити заборону на купівлю валюти фізичними особами та проводити жорстку монетарну політику, а також адміністративними методами штучно знизити частку імпорту.

Обережність позиції Китаю щодо участі в приватизаційних суперечках навколо білоруських держактивів довела свою ефективність. Уникаючи публічних баталій і взаємних звинувачень, як

це було у випадку з російськими чиновниками та представниками великого бізнесу, китайська сторона проводила активні неформальні консультації з питань, що становили взаємний інтерес, зокрема, щодо надання кредитів, не пов'язаних з інвестиційними проектами, приватизації окремих об'єктів держвласності тощо. Результатом такої політики стало підписання 19 вересня ц. р. цілого пакета економічних документів, серед яких рамочна угода про фінансове співробітництво в приватизації та залучення китайських інвестицій і угода про участь китайських корпорацій у приватизації білоруських підприємств. Таким чином, білоруська влада отримала серйозну обіцянку фінансової підтримки від світового економічного лідера, який до того ж навряд чи братиме участь у білоруських політичних іграх, натомість Китай здобув чергову тактичну перемогу на шляху просування на європейські ринки, істотно наблизившись до ринкового простору Митного союзу. [5]

Проблемні питання українсько-білоруських відносин

Відносинам України та Республіки Білорусь притаманна певна двозначність: складний та іноді суперечливий характер політичного діалогу поєднується з доволі високим рівнем взаємодії в економічній сфері.

Серед основних невирішених питань двосторонніх взаємин залишається незавершеність процедури ратифікації договору про державний кордон (не відбулась протокольна части-

на – обмін ратифікаційними грамотами). Подібна невизначеність гальмує розвиток міжрегіонального і транскордонного співробітництва, зокрема, будівництво нових пунктів пропуску, подальше спрощення режиму перетину кордону для мешканців прикордонних регіонів тощо.

Крім того, на сьогодні фактично відсутня нормативна основа для майбутнього розвитку економічних відносин між Україною та Білоруссю, оскільки вплив термін дії Міждержавної програми довгострокового економічного співробітництва на 1999-2008 рр. та договору «Про економічне співробітництво на 1999-2008 рр.».

Очевидно, що завершення формування єдиної митної території Росії, Білорусі та Казахстану істотно вплине на подальші українсько-білоруські торгові відносини. Значну частину українського експорту до РБ становить продукція металургійної промисловості та агропромислового комплексу, на окремі види якої вже введено обмеження. Ураховуючи ж високий рівень девальвації білоруського рубля, можна передбачити значне зменшення обсягів торгівлі між Україною та Білоруссю.

Різка девальвація білоруського рубля дала можливість різко збільшити експорт білоруської продукції, причому значна частина продукції експортоорієнтованих галузей промисловості (аграрної, хімічної, машинобудівної) виступає конкурентом українським товарам. Те ж саме стосується іноземних інвестицій, оскільки девальвація дала змогу зовнішнім інвесторам істотно

знижити витрати на реалізацію інвестиційних проєктів саме на території Білорусі.

Перспективи співробітництва України та РБ

Підкреслено демонстративне несприйняття особи О. Лукашенка на Заході не означає незацікавленість у самій Білорусі. Показовим є приклад поліпшення відносин між ЄС та Мінськом напередодні виборів 2010 р., коли єврочиновники заявляли про «нову лінію» щодо Білорусі, а західноєвропейські країни, (у першу чергу Німеччина) були одним із основних інвесторів у Білорусі. Крім того, своє значення для Європи зберігає транзитний та інфраструктурний потенціал Білорусі.

Тому не варто виключати можливість повторення ситуації з налагодженням відносин між Білоруссю та Європою. Цим могла б скористатися Україна, виступивши посередником між сторонами, використовуючи своє головування в Раді Європи, в ОБСЄ та можливості, що надають уже існуючі формати взаємодії, у першу чергу, «Східне партнерство».

Очевидно, що надалі економічні інтереси РБ превалюватимуть над політичними. Україна є зручним економічним партнером для Білорусі, яка має позитивне сальдо в торгівлі з Україною, причому значну частину білоруського імпорту становить продукція машинобудування. Одночасно, за нинішньої економічної ситуації в Білорусі навряд чи доцільно говорити про пошук нових сфер співробітництва. Натомість необхідною вбачається оптимі-

зація вже існуючих схем та видів співпраці, із урахуванням членства РБ у Митному союзі та захисту українських інтересів.

Традиційно сферою взаємних економічних інтересів України та Білорусі залишаються питання постачання і транзиту електроенергії та енергоносіїв. Так, за підрахунками експертів, відновлення постачання української електроенергії до Білорусі дало б змогу замінити 10-відсоткову частку білоруського ринку, яку нині покривають російські поставки, а також сприяло б розробленню взаємоприйнятних схем транзиту української електроенергії до ЄС, зокрема в Литву. [6]

Плани білоруського уряду щодо приватизації Мозирського та Новополицького НПЗ можуть надати позитивного імпульсу співпраці в нафтогазовій сфері. Можливе придбання НПЗ представниками Азербайджану, які нині зацікавлені в наближенні до європейських ринків, створило б додаткові можливості для багатосторонньої взаємодії, надавши імпульсу подальшому розвиткові проєкту Євро-Азі-

атського нафтотранспортного коридору (ЄАНТК).

Актуальним залишається вивчення можливостей доступу Білорусі до українських газосховищ, з метою часткового формування стратегічних запасів газу, а також щодо участі РБ у проєкті з побудови терміналу СПГ (скупленого природного газу) на Чорноморському узбережжі. Разом з тим, необхідно ретельно вивчати можливості та прогнозувати наслідки участі РБ у масштабних спільних проєктах. Так, навесні ц. р. несподівана зупинка Мозирського НПЗ із припиненням постачання нафти через «Одеса – Броди» зумовила не стільки економічні збитки, скільки створила підстави для спекуляцій навколо доцільності аверсного режиму українського трубопроводу, добудови польської ділянки та перспектив цього проєкту загалом.

Україна та Білорусь мають взаємопов'язану систему транспортних комунікацій із виходом на Балтійські та Скандинавські держави. Угода про розвиток вантажних перевезень за напрямком Балтійське море – Чорне море,

укладена у 2008 р. між Україною, Білоруссю та Литвою, могла б стати основою тристороннього транспортного проекту (Україна – Білорусь – ЄС), що поєднав би наземним шляхом порти Іллічівськ та Клайпеда. Успішно працюючи проекти мультимодальних вантажоперевезень «Вікінг» та залізничний «Зубр» є позитивними прикладами та можуть стати важливими складовими майбутнього інфраструктурного проекту з перспективою приєднання інших країн (Молдови, Грузії, Азербайджану). До того ж, подібний формат цілком укладається в рамки «Східного партнерства» з перспективою фінансування від ЄС.

В умовах доволі жорсткого тиску, який чинить Росія на Білорусь щодо доступу до найбільш привабливих активів, відкрита участь представників великого бізнесу України в приватизаційних змаганнях навряд чи буде продуктивною. Водночас, білоруська сторона, яка прагне зберегти контроль над підприємствами, уже запропонувала схему створення транснаціональних корпорацій із залученням зарубіжних партнерів. Ідея виглядає достатньо привабливою, хоча нечітким залишається механізм її реалізації та узгодження з правилами МС.

Можливою вбачається участь українських підприємств у реалізації деяких проектів нової Державної програми інноваційного розвитку РБ на 2011-2015 рр., зокрема в тих, що передбачають створення і розвиток спільних виробництв за межами Білорусі.

Спільна основа освітан-

ських систем України та РБ дає можливість інтенсифікувати взаємовигідну співпрацю у сфері надання освітніх послуг, наукового і студентського обміну, участі в міжнародних дослідницьких проектах.

* * *

Нинішнє економічне становище Білорусі не дає підстав говорити про швидке подолання кризових явищ без радикальних структурних реформ. Очевидним є серйозне виснаження ресурсів та недосконалість механізмів державного інвестування, виробництва та централізованого розподілу ресурсів. Якщо влада Білорусі піде на радикальні структурні реформи економіки ліберального зразка, це означатиме кінець соціально-орієнтованої економіки РБ та політичного режиму О. Лукашенка.

З іншого боку, прийняття правил гри, що їх наполегливо пропонує Росія, також загрожує втратою контролю над процесами, що відбуваються в Білорусі. Жорстка позиція Москви в питаннях кредитування та приватизації державної власності на тлі доволі обережної поведінки потенційних інвесторів із Заходу і Китаю, а також затягування прийняття рішень щодо кредиту МВФ можуть призвести до скуповування ліквідних активів РБ представниками російського бізнесу та фактичної втрати економічної, а надалі й політичної незалежності Білорусі.

Лібералізація економіки РБ неминує матиме вплив на політичну систему. Проте навряд чи можна очікувати різкої зміни політичного режиму: протестний потенціал населення

недостатній для серйозних і довготривалих акцій; існуюча опозиція є ослабленою, несистемною, недосвідченою в політичній боротьбі та некомпетентною у сфері прийняття політичних рішень; державні силові структури натовість є доволі потужними.

Тому досить імовірно вбачається спроба реформування білоруської економіки саме за китайським зразком: збереження жорсткої політичної централізації влади за умов одночасної лібералізації економіки. Фінансовий ресурс для цього можуть надати Китай та країни Південно-Східної Азії, що активно шукають вихід на нові ринки.

Ресурсна залежність білоруської економіки від Росії становить суттєвий ризик для будь-якого альтернативного РФ інвестора. Разом з тим, входження Білорусі до Митного союзу, а в перспективі – до ЄЄП, наявність компетентної та дешевої робочої сили роблять її зручним місцем для організації виробництва зі збирання технічних товарів з їх подальшим безперешкодним продажем на ринках РФ та Казахстану. Ці можливості нині цікавлять зарубіжних потенційних інвесторів значно більше, ніж ризиковане суперництво з потужним російським капіталом за ресурсозатратні державні активи Білорусі.

Очевидно, що й надалі офіційний Мінськ прагнучиме дотримання балансу між РФ та Заходом, що, за висловом російського експерта М. Делягіна, становить «природну стратегію Білорусі». [7] Наразі в цій системі противаг з'явився ще один потужний учасник – Китай. Однак у нинішній ситуації просто-

го балансування явно недостатньо. Білорусь стоїть перед жорстким вибором: неухильно сповзати в прірву політичної та соціально-економічної кризи, або ж розпочати болісний, проте життєво необхідний процес оновлення діючої системи державного управління, реформування соціально-економічної сфери та нерозривно пов'язаною з цим розбудовою громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Ходасевич А. Белорусский рубль обесценился официально // Независимая газета, 15 сентября 2011.

2. МВФ: Беларусь ожидает трудный график погашения долгов. Новости Беларуси, 15 сентября 2011. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://newsby.org/by/2011/09/15/text21357.htm>

3. Радов Н. Может ли приватизация пошатнуть основы белорусского режима. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.imperiya.by/authorsanalytics19-10014.html>

4. Конкордат между Ватиканом и Республикой Беларусь - история подготовки документа. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.polemics.ru/articles/?articleID=15949&hideText=0&itemPage=1>

5. Китай вместо России будет участвовать в приватизации белорусских предприятий. Новости Беларуси, 19 сентября 2011. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.newsby.org/by/2011/09/19/text21419.htm>

6. Как Беларусь экспортирует электроэнергию дешевле себестоимости. Новости из Беларуси, 17 июня 2011. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://belanews.ru/2011/06/17/18117>

7. Делягин М. Будущее Белоруссии: крах или технологический рывок. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://forum-msk.org/material/economic/6039536.html>.

«Арабська весна» у дзеркалі Європейських ініціатив

Алла ЗАХАРЧЕНКО,
кандидат політичних наук,
провідний науковий
співробітник Одеського
філіалу НІСД

Європейський Союз традиційно підтримує з регіоном Близького Сходу міцні зв'язки та розглядає його як важливу сферу свого впливу. Ці зв'язки зумовлені спільним історичним минулим, а також широким спектром європейських інтересів у регіоні в галузі безпеки, політики, економіки та ін. З огляду на географічну наближеність, Європа є дуже вразливою перед загрозами, що виходять з Близького Сходу: нелегальною міграцією, поширенням ісламського радикалізму й екстремізму, розповсюдженням зброї масового ураження. Енергетична безпека країн ЄС, важливість якої продемонстрували європейцям нафтові кризи 1970-х років, прямо залежить від безперервного постачання

енергоносіїв із арабських країн. Провідне місце в стратегії Євросоюзу посідає розвиток торговельної й економічної співпраці з країнами регіону, населення яких стрімко зростає, створюючи достатньо ємні ринки реалізації європейського експорту.

Під час становлення ЄС як інституції та міжнародного актора його роль у регіоні була не такою помітною. Починаючи з 1990-х років, у зв'язку з бажанням європейських держав координувати свою політику і стати активним гравцем на світовій арені, європейський вплив на Близькому Сході значно зріс. Однак, низка факторів об'єктивного характеру не дають змоги Євросоюзові повною мірою реалізувати в регіоні свій лідерський потенціал.

Важливою причиною обмежених можливостей європейської дипломатії залишаються суперечності всередині самого Європейського Союзу, що перешкоджають досягненню консенсусу, на основі якого має діяти ЄС. Європейська спільнота – це сукупність держав із різним ступенем впливу і власними національними інтересами, що перешкоджає виробленню спільної політики. Найбільш впливові країни діють самостійно, ураховуючи позицію загальноєвропейських інтеграційних інституцій, але не керую-

чись ними. З огляду на складні внутрішні процеси, Європейський Союз доволі повільно реагує на нові тенденції та процеси на Близькому Сході. Керівні органи ЄС не можуть досить легко і швидко забезпечити концентрацію ресурсів на необхідних напрямках зовнішньополітичної діяльності, а також (що більш важливо) переконатися з одного напрямку на інший.

Утім, не бажаючи залишатися в тіні американського домінування, Європейський Союз розробляє свій особливий шлях взаємодії з регіоном, що концентрується не навколо жорстких проблем регіональної безпеки, таких як урегулювання регіональних конфліктів, стримування розповсюдження зброї масового ураження та ін., де провідну роль завжди відігравали Сполучені Штати, а приділяє значну увагу м'яким аспектам безпеки, а саме: проблемам демократизації, економічної лібералізації, поглибленню економічної та політичної співпраці між країнами регіону, що є обов'язковою передумовою для загальної стабілізації Близького Сходу і вирішення його основних безпекових проблем.

Донедавна фундаментом цього підходу залишалася створена у 1995 р. організація Європейсько-Середземноморського партнер-

ства (або Барселонський процес), що передбачала поглиблення економічної, стратегічної та соціокультурної співпраці Європейського Союзу з 12 країнами Середземномор'я. Структура партнерства визначається двосторонніми угодами між ЄС та середземноморськими державами, що зобов'язують країни-партнери дотримуватися принципів демократії та прав людини, містять положення про політичний діалог та кооперацію на різних рівнях і регламентують перехід до режиму вільної торгівлі з ЄС.

У 2004 р. партнерство було доповнене Європейською політикою сусідства (ЄПС), що є новим підходом Євросоюзу до сусідніх країн (зокрема, 10 країн Середземномор'я) з метою поглиблення відносин і створення зони безпеки та добробуту, «кільця дружніх країн» на кордонах Європейського Союзу. ЄПС передбачає укладання Плану дій із країнами-парт-

нерами, що спиратимуться на дотримання спільних цінностей у сфері верховенства закону, прав людини, розвитку добросусідських відносин, принципів ринкової економіки та сталого розвитку.

Створений за ініціативою Франції у 2008 р. «Союз для Середземномор'я» мав на меті надати додаткового імпульсу вже існуючим програмам. Новизна Союзу полягає у тому, що співробітництво будується навколо конкретних регіональних проєктів у певних галузях, що мало стати потужною рушійною силою для поглиблення співпраці між країнами-членами ініціативи. Утім, у процесі становлення організаційних структур Союзу виникли певні проблеми, пов'язані з політичними та економічними розбіжностями в розумінні перспектив взаємного співробітництва членів ініціативи, міжнародною ситуацією та амбіціями окремих країн як арабського, так і європейського регіонів Середземномор'я. Це зумовило дуже скромні результати його діяльності.

Таким чином, країни Європейського Союзу за допомогою низки ініціатив та програм будували довгострокову політику співробітництва з державами Близького Сходу, а також намагалися забезпечити стабільність і передбачуваність їхнього розвитку. Очікувалося, що, підписуючи угоди про торгівлю та асоціацію, а також створюючи регіональні структури, такі як Барселонський процес, ЄС робить важливий внесок у довгострокову політичну та економічну стабільність регіону. На практиці виявилось, що європейські ініціативи ма-

ли позитивні результати, головним чином, у сфері політичного діалогу, однак не призвели до істотних суспільно-політичних і соціально-економічних перетворень у близькосхідних країнах, про що яскраво засвідчили події в арабському світі 2011 р.

«Арабська весна» стала для країн Заходу несподіванкою, про що свідчать серйозні зовнішньополітичні прорахунки європейської дипломатії на початковому етапі антиурядових виступів. З початком масових протестів у Тунісі та спроб уряду жорстко їх придушити, ЄС зайняв дуже стриману й обережну позицію, обмежившись закликами до туніської влади не застосовувати непропорційних силових методів щодо маніфестантів. Така реакція не відповідала ані традиційній риториці Заходу про необхідність демократизації, ані реальним тенденціям змін суспільно-політичного життя в арабському світі.

Позиція Євросоюзу пояснюється низкою факторів, ключове місце серед яких посідає намагання зберегти стабільність енергопостачань до країн ЄС, а також добре налагоджені економічні зв'язки з країнами Північної Африки. Крім того, авторитарні режими Мубарака, Бен Алі та Каддафі в останні десятиріччя ефективно стримували ісламістські організації, що загрожують як самим режимам, так і європейській безпеці. Необхідність протистояння цим загрозам сприяла зближенню та налагодженню співробітництва між північноафриканськими та європейськими країнами. Важливість співпраці між

ЄС і арабськими державами була зумовлена також проблемою нелегальної міграції, що швидко загострюється останнім часом. Було укладено низку угод щодо співробітництва, спрямованого на

стримування потоку нелегальної арабської та африканської імміграції через Середземне море. Жорсткі й авторитарні режими арабських країн стали надійними партнерами для ЄС у цьому питанні.

Можлива нестабільність у багатомільйонних арабських країнах загрожували настільки серйозними наслідками для Європи (пов'язаними з активізацією ісламістських організацій, збільшенням потоку біженців і мігрантів, енергетичною кризою та ін.), що на практиці підтримка авторитарних, але надійних режимів переважувала заклики до демократизації арабських країн. У таких умовах ЄС фактично ігнорував порушення прав людини та фасадну демократію в країнах Північної Африки, не виходячи за межі демократичного дискурсу. Подібним чином програма Європейсько-Середземноморського партнерства між ЄС та північноафриканськими країнами сприяла лише тому, що було зроблено обмежену кількість невпевнених кроків стосовно лібералізації північноафриканських режимів, але ця програма не призвела до масштабних демократичних

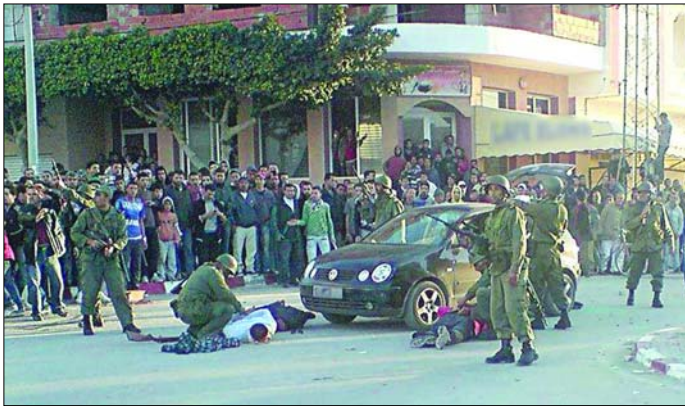

перетворень.

Усвідомивши безперспективність курсу на стабільність, ЄС суттєво скорегував свою зовнішньополітичну стратегію, адаптуючи її під ті процеси, які розгорталися в арабському світі. Новий підхід передбачав позитивну оцінку революційної суспільно-політичної тенденції, сприяння та підтримку цієї безпрецедентної трансформації арабських держав і встановлення відносин довіри та партнерства як із ліберально налаштованими елітами, так і з опозиційними групами, що не мали до цього серйозної політичної ваги.

У результаті цього переосмислення одразу після початку протистояння уряду та опозиції в Лівії більшість країн Європи стала на бік опозиції та засудила режим Каддафі. Франція та Велика Британія доклали всіх зусиль для формування коаліції західних країн з метою розгортання військової операції, зайнявши у ній лідируючі позиції. Безком-

промисна підтримка опозиції під час бойових дій призвела до порушення резолюції РБ ООН № 1973, що обмежувалась установкою на захист мирного населення та не передбачала зміну режиму в Лівії. Збройне втручання країн Заходу у внутрішній лівійський конфлікт на боці однієї сторони призвело до затягування конфронтації та перетворення її на громадянську війну, що поставило країну на межу гуманітарної катастрофи.

Підтримавши опозиційні сили та визнавши новий уряд Лівії, ЄС не має жодних гарантій щодо свого впливу у майбутньому та прогнозу щодо можливої політичної орієнтації Лівії. На кшталт ситуації в Іраку, в Лівії зберігається ймовірність продовження бойових дій навіть після повалення режиму М. Каддафі, що перетворює цю країну на перманентне джерело нестабільності поблизу кордонів Європи. Також існує ризик загострення сепаратистських рухів у інших країнах під впливом лівійського прецеденту.

Нарешті, дискусія навколо вирішення лівійського питання та небажання Німеччини підтримати військову операцію ще раз виявили глибокі протиріччя всередині самого Євросоюзу. Вони ставлять

під сумнів можливість вироблення спільної європейської зовнішньої політики щодо кризових ситуацій та значно звужують претензії ЄС на лідерство в близькосхідному регіоні.

Непередбачувані події «арабської весни» підтвердили недалекоглядність прагматичного підходу, на якому базувалась попередня політика ЄС, та необхідність вироблення нової стратегії.

Одним із найбільш небезпечних наслідків революційних соціально-політичних змін у Північній Африці став масовий відтік біженців та нелегальних мігрантів із Тунісу й Лівії в країни ЄС, насамперед, Італію. Так, після повалення режиму Бен Алі близько 6 тисяч туніських біженців прибули на італійський острів Лampedusa, що таким чином опинився на межі гуманітарної катастрофи. За європейськими оцінками, у випадку відкриття «лівійських воріт» до Європи прибуде не менше 300 тисяч мігрантів.

Дестабілізація ситуації на Близькому Сході також поставила Європу перед загрозою енергетичної кризи. Найбільш болісно вона вдарила по європейських імпортерах лівійської нафти, які почали екстерено шукати шляхи диверсифікації енергопостачань.

Події в арабських країнах значно підвищили ризик здійснення на Європейському континенті терористичних атак як ісламістами, так і праворадикальними угрупованнями, що на хвилі масової міграції можуть скористатися сплеском ксенофобії.

Отже, перед ЄС постала необхідність вироблення нового підходу до проблем регіону. По-перше, це підхід, зумовлений бажанням впливати на нинішні драматичні трансформації в арабських державах з метою їх спрямування у демократичне русло, які забезпечать стабільність та передбачуваність розвитку цих країн і дадуть змогу уникнути їх перетворення на теократичні республіки (Іран) або децентралізовані країни (Ірак, Афганістан, Сомалі). По-друге, активність Європи пояснюється бажанням зберегти та закріпити свої позиції в регіоні, виходячи з принципу «ініціатива – запорука впливу».

Нова європейська програма, яка передбачає підтримку політичних перетворень і фінансову допомогу країнам, що стали на шлях системної трансформації, – «Партнерство заради демократії та спільного добробуту з Південним Середземномор'ям» – була оприлюднена 8 берез-

ня 2011 р. Вона пропонує країнам регіону конкретні форми допомоги на трьох основних напрямках: гроші, мобільність, ринки.

Гроші. Значну фінансову допомогу буде спрямовано на фінансування соціально-економічних проектів з метою прискорення перетворень, що відбуваються нині в арабських країнах, а також для того, щоб зробити ці перетворення сталими. Утім, принциповою відмінністю від попередньої стратегії є те, що обсяг фінансової допомоги буде прямо залежати від успіхів арабських країн у сфері демократизації.

Мобільність. Передбачається полегшення в'їзду до Європи для студентів, дослідників та бізнесменів із близькосхідних країн за умови посилення співробітництва арабських урядів з ЄС у сфері контролю над нелегальною міграцією.

Ринки. Пропонується доступ до європейських ринків та можливість підписання нових торговельно-економічних угод для тих країн, що продемонструють суттєве економічне зростання.

Пізніше, у травні 2011 р., у французькому Довілі за ініціативою Парижу було засновано «Довільське партнерство», метою якого є надання допомоги країнам Близького Сходу та

Північної Африки в проведенні демократичних трансформацій. Першими учасниками програми стали Єгипет і Туніс, які протягом найближчих двох років повинні отримати від міжнародних банків розвитку понад 14 млрд. євро.

З точки зору більшості європейських аналітиків, нинішня ситуація в регіоні не лише приховує для Європи ризики, а й відкриває значні можливості. Тому ЄС, маючи багатий досвід успішного переходу від диктатур до демократичних режимів, зобов'язаний допомогти арабським

націям на складному шляху демократичних трансформацій. Однак, за попередніми оцінками, для побудови демократії та ринкової економіки в Північній Африці щорічно буде потрібно 2,5 млрд. євро. Ураховуючи затяжну економічну кризу в Європі, це буде надзвичайно складним завданням. Крім того, демократична опозиція в регіоні є досить слабкою, вона не має значної народної підтримки, чіткої програми, загально визнаних харизматичних лідерів, отже, впевненості у її перемозі немає. Натомість, з

великою мірою ймовірності можна очікувати на активізацію ісламістських радикалів, які, в умовах політичного вакууму та відсутності демократичної альтернативи, можуть перехопити ініціативу й успішно реалізувати свої політичні проекти.

Усі вищезазначені тенденції мають бути враховані Україною в процесі формування її стратегії в новій ситуації на Близькому Сході, що виникла протягом 2011 р. Адже забезпечення стабільності цього регіону відповідає національним інтересам України та має залишатися одним із головних пріоритетів української близькосхідної політики. Особливого значення в цьому плані набуває продовження активної участі нашої держави в міжнародних ініціативах, спрямованих на загальну стабілізацію ситуації в регіоні: створення нових структур безпеки, зниження ризику збройних конфліктів, боротьба з тероризмом та поширенням зброї масового

ураження тощо. Утім, слід ураховувати, що безпосереднє втручання поза регіональних сил у внутрішнє протистояння в арабських країнах та силові засоби розв'язання конфліктів, як це мало місце в Лівії, призводять не до стабілізації, а, скоріше, до ускладнення ситуації.

Трансформації, що розпочалися в регіоні, матимуть довготривалий характер та можуть призвести до кардинальних змін як у політичному ландшафті окремих країн, так і в близькосхідній системі регіональних відносин загалом. Україна має зайняти виважену позицію щодо зазначених процесів. Це вимагає збереження збалансованої позиції стосовно конфліктів та суперечок між регіональними центрами сили, а також країнами регіону та поза регіональними акторами. Основою цієї політики має бути динамізм і прагматизм, що дали б можливість гнучко реагувати на непередбачувані зміни в балансі сил.

«Україна і держави Близького Сходу: проблеми, виклики і перспективи розвитку відносин»

14 жовтня 2011 р. Одеський філіал Національного інституту стратегічних досліджень провів міжнародну конференцію «Україна і держави Близького Сходу: проблеми, виклики і перспективи розвитку відносин».

У конференції взяли участь вчені і експерти у сфері міжнародних відносин, спеціалісти-близькосхідники з України, Росії, Ізраїлю, Сирії, Ємену та Іраку, а також викладачі, аспіранти і студенти одеських ВНЗ – всього близько 30 учасників.

Основна мета конференції: проаналізувати політику України стосовно основних регіональних проблем на Близькому Сході в умовах конкуренції великих держав в цьому регіоні, розглянути різні аспекти торговельно-економічної діяльності України на Близькому Сході, представити рекомендації щодо корегування близь-

косхідної політики України з врахуванням нових процесів і тенденцій на Близькому сході, які виникли в результаті арабських революцій на початку 2011 року.

На конференції було представлено 15 доповідей. Значне місце в роботі конференції мали дискусії з означеної проблематики. За результатами конференції підготовлено розлогий звіт, фрагменти якого будуть опубліковані в наступному номері нашого журналу. Оскільки в № 2, 2011 р. «Зовнішніх справ», с. 10-15 опубліковані фрагменти попереднього круглого столу «Арабський світ на порозі нової епохи: від автократії до демократії?», проведеного Одеським філіалом НІСД 11 лютого ц. р., цікаво буде порівняти оцінки і прогнози експертів щодо «арабських революцій» тоді і зараз.

Инф. З.С.

Сирійський гордіїв вузол

Ігор ГОРОБЕЦЬ,
кандидат історичних наук,
доцент Дипломатичної
академії України
при МЗС України

Андрій МАРТИНОВ,
доктор історичних наук,
провідний науковий
співробітник Інституту
історії України НАН України

Події, пов'язані з соціальними протестами в арабському світі, мають як спільні риси, так і відмінності, не властиві іншим країнам регіону. Скоріше за все, спільними для близькосхідних держав є тенденції до уповільнення еволюційного розвитку та посилення відставання вже не лише від Заходу, а й від інших країн Сходу.

Ще до революційних подій було зрозуміло, що арабський світ, як історичне ядро ісламської цивілізації, не лише не є уніфікованим, недостатньо консolidованим, а й не має власного геополітичного проекту розвитку навіть на середньотермінову перспективу. Унаслідок цього, арабський світ перетворюється на об'єкт впливу інших глобальних потуг та включається в їхні проекти.

Три провідних геополітичних центри сучасного світу – США, Євросоюз та Китай – запекло конкурують за контроль над північноафриканськими та близькосхідними джерелами нафти й газу, інших ко-

рисних копалин, а також за стратегічними комунікаціями й ключовими територіями регіону.

Навіть після доби класичного колоніалізму арабський схід виконував роль регіону, що не лише постачає енергетичні ресурси західним економіками, а й укладає капітали у їхній розвиток, навіть за рахунок соціальних інтересів простих арабів. Переважно сировинний тип економіки та вивезення капіталів негативно позначається на якості життя, уповільнює розвиток освіти, культури, науки, національного виробництва, а отже – розвитку суспільства та особистості.

Натомість західна політологічна наука наголошує, що причини стратегічного відставання арабського світу полягають у соціокультурних особливостях, передусім високого рівня релігійності населення ісламських країн, неспроможності правлячих еліт поєднати духовні цінності, релігію з модернізацією економіки та демо-

кратизацією суспільства.

У деяких арабських державах така ситуація дійсно наявна: частина населення не отримує сучасної освіти, не має цікавої інтелектуальної роботи, не бачить перспектив кар'єрного зростання. Помітним консервативним чинником залишається релігійна нетолерантність та агресив-

Також не можна не помітити такої особливості, коли правлячі еліти близькосхідних країн, маючи незалежність від свого народу, жорстко контролюються американськими та європейськими елітами, адже арабські властители саме там зберігають свої капітали та мають «запасний аеродром».

Однак, у Сирійській Арабській Республіці ситуація інша. Розвиток держави донедавна здійснювався на світській основі, з урахуванням моральних засад національної та ісламської традицій. Також був відносно високим рівень релігійної толерантності, адже у країні живе близько 15% християн, причому відсутня міжрелігійна ворожнеча. Сирійські спеціальні служби жорстко переслідували прояви релігійного екстремізму, захищаючи міжконфесійний мир.

Серед арабських країн лише Сирія, Лівія, меншою мірою Ємен та Ліван донедавна намагалися проводити самостійну внутрішню та зовнішню політику. Однак, Сирії це робити все важче в умовах жорсткого режиму санкцій з боку США та Євросоюзу.

Усередині березня 2011 р. в Сирії розпочалися масові антиурядові виступи. Вони супроводжувалися запеклою інформаційною війною, тому непросто визначити причини протестів та відповісти на запитання, чи є ці виступи формою протистояння сунітської більшості населення та правлячої алавітської меншості, а також якою є роль у них ісламських радикалів.

Досить швидко заклики до реформ були замінені на ультимативні вимоги відставки президента Башара Асада. Його батько Хафез Асад наприкінці 1970 – початку 1980-их рр. протистояв терору з боку «Братів-мусульман». Повстання в місті Хама було жорстко придушено. За даними правозахисників, тоді знищили понад 20 тисяч цивільних, але ісламський радикалізм було викорено, а членство в партії «Братів-мусульман» каралося смертю.

Однак у 1990-ті так звані помірковані ісламісти амністували та дали можливість займатися політичною діяльністю. А після ліквідації американськими режимами Саддама Хусейна тилом для сирійських ісламістів став Ірак. За даними західних спеціальних служб, сирійці у загонах «Аль-Каїди» за чисельністю посідали друге місце після саудівців. Після відносної стабілізації ситуації в Іраку вони повернулися додому та стали каталізатором заворушень. Керівництво «Аль-Каїди» вітало повстання. Звичайно, суніти є лише части-

ною опозиції, найбільш радикальною та боездатною. Їхнє гасло: «Християн у Ліван, алавітів у могили». До опозиції входять вестернізовані ліберально налаштовані інтелігенти, помітними є колишні члени правлячої партії БААС, які були усунені від влади, а деякі емігрували. Третя сила – це курди, які разом зі своїми одноплемінниками з Туреччини, Іраку та Ірану борються за незалежність. Із ліберальною інтелігенцією влада готова вести діалог, але вони так само, як і колишні члени БААС не мають широкої підтримки в суспільстві.

Сирійські курди за тактичну мету ставлять створення широкої автономії, як у сусідньому Іраку. Свої інтереси мають кочові племена, що промишляють прикордонною контрабандою. Залежно від кон'юнктури, вони виступають то на боці опозиції, то влади – хто більше заплатить. Розстановка сил в опозиції ускладнюється тим, що в кожній групі є як радикали, так і прихильники компромісу з владою.

За лівійським прикладом сирійська опозиція створила свою Національну раду, яка, за даними сирійських спецслужб, фінансується американським Фондом розвитку сирійської демократії та спецслужбами Ізраїлю. Опоненти Башара Асада намагаються грошима об'єднати різні групи опозиціонерів, аби надати легітимності Національній раді. Але ці перспективи наразі невизначені. На відміну від Лівії, Сирія є більш неоднорідною політично, етнічно та релігійно. Крім того, опозиція в Сирії не має харизматичного загальнонаціонально-

го лідера, а імена опозиціонерів у вигнанні взагалі мало кому відомі.

Водночас такі тривалі масові протести, із чисельними жертвами, були б неможливі без справжньої та потужної підтримки частиною суспільства. Утім, і влада має чималу підтримку. Командний склад армії є переважно алавітським, тому до останнього залишатиметься з Башаром Асадом.

Можливі поступки закордонному тиску, як це розуміють прихильники сирійського президента, неминуче призведуть до ліквідації Сирії в її нинішніх державних кордонах. Ворожі Асadowі арабські телевізійні канали з країн Перської затоки вже поширюють карту Сирії «після Асада». Карта подає державу курдів на півночі, державу друзів на півдні, сунітів у центрі країни. Важливу політичну роль у процесі ліквідації Сирії відіграють правозахисні організації, що збирають дані про факти масового терору проти населення цієї країни, але вперто не помічають злочинних дій «мирних демонстрантів». Офіційний Дамаск програє інформаційну війну цьому «мережевому ворогові», унаслідок чого шириться інформація про «кривавого Асада», який нищить свій народ, що може спричинити пряме іноземне військове втручання.

Безпосереднім приводом може стати наявність у Сирії хімічної зброї. Принаймні, ця тема активно обговорюється в засобах масової інформації. Світ лякають загрозою поширення хімічної зброї, яка, за версією США та Ізраїлю, в умовах хаосу може потрапити до рук терорис-

тичних груп. Сирія почала розробляти хімічну зброю після війни 1967 р. й відтоді постійно її удосконалює. Радянські вчені допомогли цій державі створити сучасний арсенал хімічної зброї, договір про заборону якої Сирія так і не ратифікувала. Тому ймовірно є операція із силового примушення відмовитися від хімічної зброї. Адже ця країна не лише має великі поклади газу зарин, а й засоби його доправлення до ворога.

Водночас Росію звинувачують не лише в підтримці влади Сирії, а й Ірану, Хамас та Хезболли. Причиною звинувачень є російська присутність у Сирії. У порту Тартус розташовано пункт матеріально-технічного забезпечення ВМФ Росії, що досі залишається єдиним у далекому зарубіжжі, де можуть базуватися судна російського військового морського флоту в Середземному морі. Хоча 1991 р. російська Середземноморська ескадра була розформована, наразі флот РФ періодично здійснює разові походи в Середземне море. Втрата бази поставить крапку в цій історії.

Також Сирія є великим покупцем російської зброї. Сума актуальних контрак-

тів становить 4 млрд. дол., це також є причиною того, що Москва в Раді Безпеки ООН не підтримує тотальні санкції проти Дамаска та не дає зелене світло західному військовому втручанню.

Водночас, Кремль звертає увагу на помилки сирійського керівництва, яке намітило реформи ще до нинішніх арабських бунтів. На з'їзді партії БААС 2005 р. було анонсовано реформи, оголошено про намір прийняти закон про свободу засобів масової інформації, легалізувати опозиційні партії, демократизувати закон про вибори, лібералізувати економіку, зокрема, демонополізувати олігархічні підприємства. Адже більша частина економіки Сирії зосереджена в руках близько семи відсотків населення, головним чином алавітів. Однак, обіцяне так і не було реалізовано. Хоча однією з причин бунтів стала помилкова стратегія економічних реформ. Адже влада замість модернізації сільського господарства та промисловості спрямувала капітали в банківський сектор та сферу послуг. Як підсумок – чимало дрібних підприємців розорилися, збільшилася прірва між бідними та

багатими. Катастрофічно високим став рівень безробіття – близько 20% населення, серед них молоді – до 30%, адже було згорнуто державні програми її працевлаштування. Соціально-політичні причини кризи зрозумілі: більшість сунітів бідняків мають справжню класову та релігійну ненависть до еліти алавітів. До того ж, саудівські богослови взагалі не вважають останніх мусульманами.

Лише на тлі бунтів влада розпочала проводити реформи, давячи танками демонстрантів. Зрозуміло, що говорити про ефективність реформ у таких умовах неможливо. Тим більше, що надто потужні геополітичні гравці на ділі зацікавлені у територіальному розпаді Сирії.

Ця тенденція обумовлюється непростю етнополітичною структурою населення. Хоча близько 90% населення становлять араби, близько 9% – курди, а інші етнічні меншими – вірмени, черкеси, туркмени – живуть майже у всіх великих містах. Чимало курдів узагалі не мають сирійського громадянства. Влада спробувала пом'якшити ці протести, роздаючи громадянство курдам,

але чи допоможе це, не зрозуміло.

Неприємною тенденцією для влади є програш інформаційної війни, хоча доступ до соціальних мереж Інтернету в країні заблоковано, ніхто не може заборонити «народні комунікації». Провладна пропаганда спирається на факт ворожості до Ізраїлю, який звинувачують у фінансуванні опозиції. Усім відомо, що Сирія виступає за повернення Голанських висот, створення Палестинської автономії. Але найбільше Ізраїль роздратований сирійським союзом з Іраном. Запеклими супротивниками Башара Асада є Об'єднані Арабські Емірати, Саудівська Аравія, США й Туреччина. Інтереси Анкари у Сирії також пов'язані з остаточним розв'язанням територіальної суперечки щодо Александреттського санджаку та недопущення створення курдської держави. Для США демонтаж Сирії – важлива складова плану створення «Великого Близького Сходу» та секуляризації мусульман із подальшою їхньою демократизацією.

Від падіння режиму Асада виграють також ісламісти. Але алавіти виріши-

ли боротися до кінця, адже в разі поразки вони втратять не лише владу, а й життя. Іран розуміє, що втрата впливу на Сирію означатиме просування західних інтересів до Тегерану.

Вимушений перехід прихильників Муамара Каддафі до партизанської тактики боротьби розв'язав руки США і НАТО щодо посилення тиску на Сирію. Тим більше, що президент Башар Асад майже щодня дає приводи для таких дій. Сирійська армія продовжує зачистку від супротивників режиму в багатьох містах країни. Унаслідок цього, Європейський Союз слідом за США зробив ще жорсткішим режим санкцій проти Сирії, прийнятих однак лише Вашингтоном та Брюсселем. Адже Росія, як постійний член Ради Безпеки ООН, наклала вето на проект резолюції, запропонований Францією, що вимагав від сирійської влади фактичної капітуляції. На цьому наполягала й делегація Ліги арабських держав, яка систематично тисне на Дамаск.

Однак президент Башар Асад вважає, що саме опозиція відмовляється від діалогу з владою та дестабілізує становище в країні. Тож «сирійський фронт» фактично перетворився на головний напрям протистояння на Близькому Сході.

Сирійські військові у вересні 2011 р. взяли участь у навчаннях сил протиповітряної оборони Росії, сигналізуючи, що військовоповітряна операція НАТО проти Сирії не буде такою ж прогулянкою, як у Лівії. Росія послідовно продовжує підтримувати Башара Асада, дорікати за непос-

тупливість опозиції та наголошувати, що проти нього виступають ісламські радикали, близькі до терористів.

На цю інформацію активно реагує Китай, що бореться з ісламістами в Сінцзян-Уйгурському автономному районі. Тож, на відміну від лівійського прикладу, Китай і Росія до останнього боронитимуть у Раді Безпеки сирійську владу. Китай, як і Росія, не зацікавлений у остаточній зміні авторитарних режимів на Близькому Сході, адже внаслідок цього Москва та Пекін втратять вплив на союзні режими та позбудуться економічних переваг.

Росія та Китай переконують Башара Асада у потребі піти на символічні поступки опозиції, аби уникнути долі Каддафі. Однак, логіка кривавих подій, які відбуваються в Сирії, свідчить, що вірогідність цього надто мала. Перетворення внутрішнього сирійського фронту на зовнішній, здається, вже є незворотною. Адже Сирія стала останнім оплотом авторитаризму в регіоні, а демократизація арабських країн вимагає радикальних змін. Крім того, надто низькою є вірогідність примирення Асада та опозиції, оскільки забагато крові пролито з обох сторін. У країні вже шість місяців триває безкомпромісна громадянська війна. Найгірше, що такий розвиток подій провокує територіальний розкол Сирії, а отже, веде до радикального погіршення становища на Близькому Сході загалом. Зацікавлені в підсумковому результаті цієї гри сили готові воювати між собою «до останнього сирійця».

Технологічна безпека: конкурентоспроможність і виклик

Григорій КОСТЕНКО,
кандидат військових
наук, доцент

Євген КОТУХ,
слухач Дипломатичної
академії України при МЗС

Проблема побудови конкурентоспроможної інноваційної економіки стала символом сьогодення та зумовила інтерес до сучасних технологій. Відсутність конкуренції між колишнім СРСР і США загальмувала розвиток військово-промислового комплексу – основного поставальника високих, критичних і нанотехнологій. Було взято курс на модернізацію вже зробленого, подібно до того, як збільшують число елементів у електронних чіпах. Одночасно відбувався процес міграції інтелектуального потенціалу з України, що зумовило розроблення та введення в науку і практику України в 1997 р. категорії «науково-технологічна безпека держави». При цьому паралельно прогнозувалося, що протягом найближчих 15-20 років у світі може значно змінитися технологічний уклад зі зміною підходів до освіти та науки, включно з організаційними принципами і методами створення нових матеріалів.

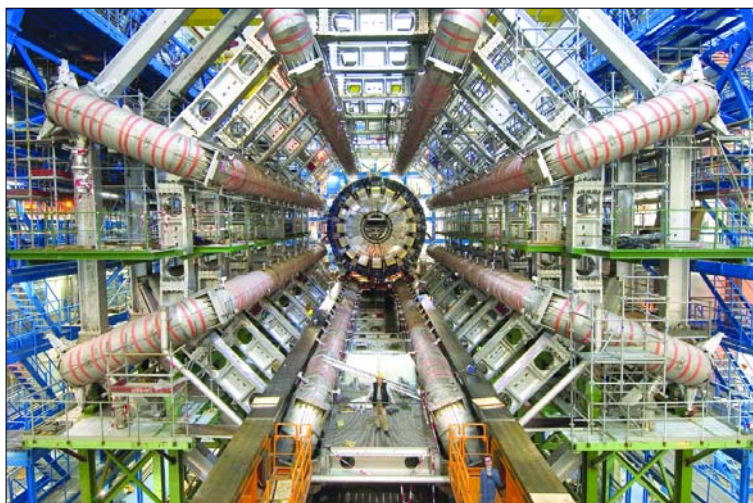
Згідно з існуючою економічною теорією, нині людство переходить від п'ятого до шостого технологічного укладу, ключовими факторами якого дослідники визначають нанотехнології, клітинні технології та методи генної інженерії; виникнення альтернативної енергетики (воднева, використання енергії вітру, сонця) і т. д. П'ятий уклад, що минає, характеризується розвиненими технологіями транспортування, машинобудування, нафто- і газопереробки. Поява нових технологій здатна істотно вплинути на характер розвитку озброєння, військової та спеціальної техніки і, відповідно, на характер воєн. Але допоки теоретичні висновки не перевірено на практиці, говорити про остаточне формування нової концепції (парадигми) розвитку систем озброєння та характеру воєн досить складно.

Технологія (від грец. *Techne* – мистецтво, майстерність, уміння) – сукупність методів обробки, виготовлення, зміни стану, властивостей, форми сировини, матеріалу або напівфабрикату, що застосовуються в процесі виробництва, для отримання готової продукції; наука про способи отримання готової продукції, впливу на сировину, матеріали та напівфабрикати відповідними знаряддями виробництва. Розроблення технологій здійснюється за галузями виробництва. Високі технології істотно впливають на стан виробництва, а критичні технології мають на нього вирішальний вплив. У державах визначився рух за принципово новими пропривними напрямками при збереженні творчої свободи та участі вчених у глобальних проектах – тобто

міжнародної інтеграції. Назвемо чотири найбільших міжнародних проекти, що реалізуються зусиллями вчених кількох країн:

- великий адронний колайдер у центрі європейських ядерних досліджень – CERN у Швейцарії;
- будівництво термоядерного реактора ITER у Франції (прообраз штучного сонця). Це принципове перспективне вирішення енергетичної проблеми людства за допомогою реактора (токамака), в якому відбувається керований термоядерний синтез;
- створення рентгеновського лазера на вільних електронах XFEL у Німеччині. Його застосування дасть змогу здійснити революції в багатьох галузях науки;
- прискорювач важких іонів FAIR також у Німеччині.

При цьому необхідно зга-

Великий адронний колайдер

дати новий науковий тренд – конвертаційні нано-, біо-, інфо-, когнітивні технології (НБИК) і принципово нові термоядерні мегаустановки токамак «Ігнітор» у Росії.

Розвиток та безпечно використання нових технологій, як ключовий компонент інноваційної економіки країни, обумовлений розвитком індустрії інформаційних технологій. Мережа Інтернету та кіберпростір стали інкубатором нових форм підприємництва, інноваційних технологій, соціального середовища, що сприяють процесам глобалізації. Безпека та працездатність об'єктів стратегічно важливої інфраструктури розвинених країн світу, включаючи об'єкти енергетичної, фінансової, транспортної, комунікаційної індустрії, безпосередньо пов'язані з кіберпростором. Значення подібної залежності складно перебільшити. Інтеграційна інерція економіки держави прямо пропорційна безпеці технологій, що використовуються в повсякденних бізнес-процесах. Усвідомлюючи якісно нові загрози МО, США в період 2010–2011 рр. розробили п'ять стратегічних ініціатив, спрямованих на поетапну модернізацію обороноздатності країни в кіберпросторі. Цей корисний досвід вивчається фахівцями в країнах ЄС, Росії, Україні.

Стратегія національної безпеки сучасної держави повинна бути змінена з урахуванням можливостей і вимог кіберпростору, оскільки від розуміння його можливостей і загроз залежить успішне проведення військових, розвідувальних та інших операцій на державному рівні.

Обороздатність країни – якісна характеристика держави. Тому створення попиту на наукоємну продукцію – зона її відповідальності. Технологічні основи розвитку обороноздатності передбачають розвиток основних видів технологій військового (подвійного) призначення на основі технологічно замкнутих циклів: створення та застосування нових матеріалів; створення перспективних датчиків і чутливих елементів; розвитку комп'ютерних технологій; побудови систем автоматизованого управління; створення та застосування нових оптичних і оптико-електронних засобів; створення та застосування перспективних радіотехнічних, радіолокаційних і гідроакустичних засобів; імітації та моделювання ситуацій, прогнозування, обґрунтування та вибору рішень; створення енергозберігаючих систем і систем спрямованої енергії; побудови перспективних засобів телекомунікації; створення та застосування нових високоенергетичних речовин, вибухових речовин і палива.

Національна система військово-технічного співробітництва (ВТС), передбачає забезпечення Збройних сил України (ЗСУ) сучасним озброєнням, спеціальною та військовою технікою (ВСВТ), участь держави в передачі (експорті, закупівлі) ВСВТ на світовому ринку, а також стимулювання власних фундаментальних і прикладних досліджень в інтересах створення та просування на світовий ринок нових технологій військового і подвійного призначення. Міжнародна систе-

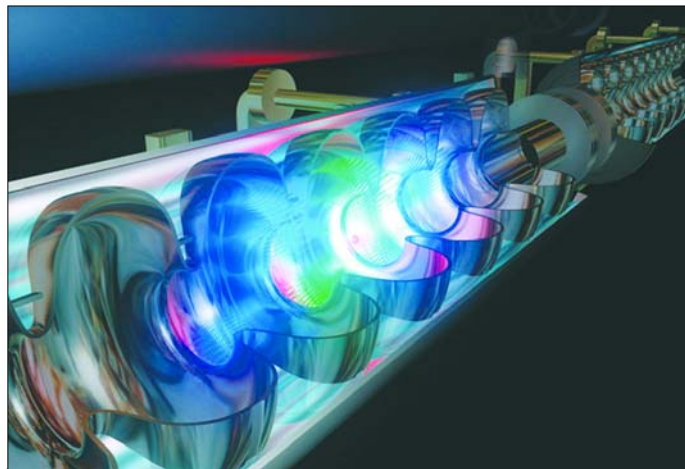
ма ВТС містить внутрішнє протиріччя: з одного боку, позитивно впливає на стан національної, регіональної та міжнародної безпеки, а з іншого – загострює конкуренцію між суб'єктами співробітництва у зв'язку з можливими високими валютними надходженнями.

Нині в Україні визнані технологічно перспективними: виробництво світлодіодних джерел освітлення, нових видів медичної техніки та лікарських препаратів, біопалива та безпілотних літальних апаратів; освоєння енергозберігаючих технологій і розвиток альтернативних джерел енергії; розроблення наноматеріалів і робототехнічних пристроїв; розвиток ракетно-космічної галузі та комунікаційних технологій.

Досвід застосування військових інновацій у воєнних конфліктах останніх років військовими фахівцями оцінюється як поява трьох парадигм: безконтактної, мережної та малоресурсної воєн. Прихильники першої стверджують, що магістральний шлях розвитку систем озброєння армій передових країн світу націлений на створення озброєння, військової та спеціальної тех-

ніки (ВВСТ), здатних надавати поразки супротивникові високоточною зброєю. Прихильники ідеї мережної війни вбачають основні пріоритети в забезпеченні максимальної узгодженості за часом і змістом дій розвідувально-інформаційно-керуючих і вогневих (ударних) систем. Прихильники малоресурсних воєн розуміють під ресурсами витрачання (споживання) енергії (відповідно енергоносіїв), часу і матеріально-технічних засобів. Вони беруть до уваги лише матеріально-часові ресурси, оскільки в процесі воєнних дій війська виробляють, споживають, передають, переробляють і витрачають такі їх види: енергію (механічну, електричну, теплову і т. п.); матеріально-технічні засоби (озброєння, військову та спеціальну техніку, у тому числі боеприпаси, енергоносії, продукти харчування, військово-технічне майно і т. п.); інформацію (дані про противника, навколишнє середовище, свої війська, рішення командування і т. п.).

У цілому, ці парадигми не суперечать одна одній, у них є свої сильні та слабкі сторони, і вони мають безумовне право на існуван-

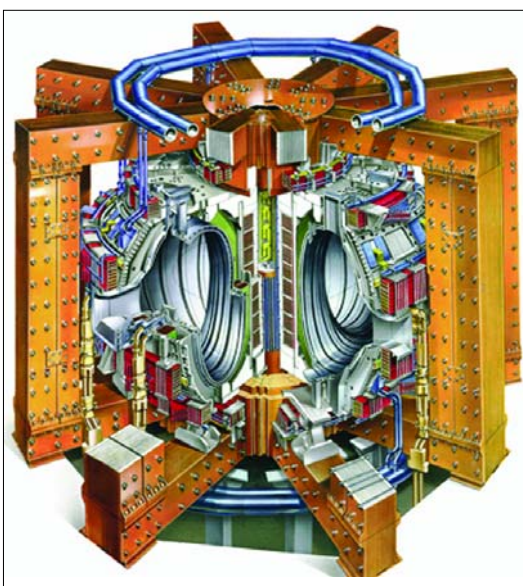

Рентгенівський лазер на вільних електронах XFEL

ня. Однак не можна погодитися з тим, що зміст безконтактних, сечентричних і малоресурсних воєн повністю визначає перспективи розвитку ВВСТ, тобто усуває всі невизначеності, пов'язані з довгостроковим плануванням розвитку систем озброєння як у нашій країні, так і за кордоном. Останнім часом напрями розвитку ВВСТ взагалі не вписуються в ці концепції.

Тому пошук своєрідних «технологічних ременів», що формують вигляд армій і характер воєн майбутнього, необхідно продовжувати. Ось чому бойові роботи все частіше з'являються на полях битв, хоча й залишаються поки що екзотикою. При цьому не можна забувати, що оточуюча нас біосфера існувала мільйони років як гармонійна саморегулююча система. Розвиток створеної людством техносфери відбувався під гаслом «Брати від природи все за будь-яку ціну». У цьому спочатку було закладено антагонізм між біосферою і техносферою. Якщо до середини ХХ ст. втручання в природу не мало катастрофічних наслідків, то з приходом епохи індустріалізації, із включенням Індії та Китаю у техносферу ресурсний колапс став прогнозованим і очевидним. Доречно підкреслити, що історія людства – це історія боротьби за ресурси, на уроках якої будується сучасна геополітика.

Філософське запитання «Що робити?» на сьогодні

Термоядерний реактор ITER

звучить інакше: «Що робити для порятунку людства?» Є два шляхи. Перший, а саме, технологічне вичавлення з природи всього можливого, веде в глухий кут. Другий, розроблений нашим великим мислителем В. Вернадським як учення про ноосферу, передбачає розумну діяльність людини, що стає визначальним фактором. А три складові ноосфери – біосфера, техносфера та суспільство, доповнюючи одна одну, стають взаємопов'язаними і конвергентними. Біотехнології дадуть можливість вводити в конструювання неорганічних матеріалів біологічні елементи й отримувати гібридні матеріали та інтелектуальні системи. Ось чому є перспективним створення та розвиток НБІК-технологій. Їх мета – виробництво гібридних, природоподібних систем із якісно новими механізмами споживання та відтворення енергії.

Однак не можна не враховувати, що техносфера – територія підвищеного ризику. В інтерв'ю Міністра надзвичайних ситуацій

України В. Балоги знаходимо: кількість аварій у техносфері стабільно зростає; на території України 15 діючих і два дослідних реактори, а також пов'язані з ними сховища радіоактивних відходів; по всіх областях країни розкидані близько 1,5 тис. об'єктів підвищеного ризику з можливими наслідками, що подібні до надзвичайних ситуацій у Лозовій і Новобогданівці; у зоні можливого хі-

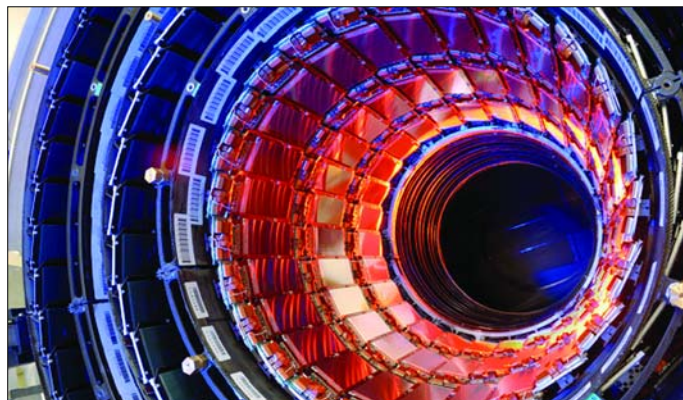
мічного зараження проживають 11 млн. людей. На думку експертів Всеукраїнської екологічної ліги, Партії зелених, Національного екологічного центру України, Київського еколого-культурного центру, на території України є 10 найбільш небезпечних об'єктів: «Концерн Стирол», Рівненська АЕС, Київське водосховище, Калійний завод ВАТ «Оріана», об'єкт «Укриття», Східний гірничо-збагачувальний комбінат, Павлоградський хімзавод, уранове сховище, Балаклавське рудоуправління, підприємство «Кримський Титан». Слід підкреслити, що за період з 1951 по 2011 р.

у світі відбулося 16 великих аварій на атомних електростанціях. А найдорожчими катастрофами за сумою матеріального збитку та вартості робіт щодо нормалізації стану довкілля були: аварії на АЕС у Чорнобилі та Фукусімі; катастрофа космічних човників «Колумбія» і «Челленджер»; аварія танкера «Prestige» і вибух на нафтовій платформі «Piper Alpha».

Таким чином, технологічна безпека має подвійну природу. З одного боку, вона гарантує самостійне розроблення новітніх технологічних рішень у стислі терміни, визначає стан науково-технічного потенціалу держави, її обороноздатність та конкурентоспроможність на світових ринках, а з іншого боку, покликана знизити ступінь ризику сучасних технологій.

Список використаних джерел

1. Щорічник СІПРІ. Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека. – К.: Заповіт. – С. 202–388.
2. Ліпкан В.А. Національна безпека України. – К.: КНТ, 2009. – С.196–239.
3. Буренок В.М. Новые технологии – новый характер вооруженной борьбы: Что бой грядущий нам готовит? // Независимое военное обозрение. – 15.04.2011.

Прискорювач важких іонів FAIR

ЄС та глобальні медіа-корпорації в період кризи

Ольга ЗЕРНЕЦЬКА,
доктор політичних наук,
професор, головний
науковий співробітник
відділу глобалістики,
геополітики та
геоекономіки Інституту
світової економіки і
міжнародних відносин
НАН України

У період глобальної кризи, яка не тільки не закінчується, а, як свідчать останні події, набирає обертів, запекла конкурентна боротьба точиться на різних рівнях і в різних галузях економічного, фінансового, соціального та політичного життя. Нині ми зупинимося на дослідженні стратегій і тактик глобальних корпорацій і регіональних компаній за виживання в жорстких умовах глобальної кризи на прикладі такого регіону, як Європейський Союз, та принагідно США. Зрозуміло, що у глобалізованому світі все є взаємопов'язаним. Економічні ас-

пекти конкурентної боротьби більш помітні, ніж їхнє політичне підґрунтя, що підживлює цю боротьбу. Адже врешті-решт ідеться не лише й не стільки про домінування певних глобальних медіа- та Інтернет-корпорацій у світовому і регіональному інформаційному просторі, а про економічну, фінансову та політичну стабільність цілих геополітичних регіонів, одним із яких є саме ЄС.

Слід відразу зазначити, що конкурентна боротьба не менш жорстка на регіональному рівні, ніж на рівні глобальному. Тим більше, що головними гравцями в ній виступають мега-ТНК, які входять до першої десятки лідерів світового бізнесу. І, як правило, це компанії інформаційно-комунікаційного сектору світової економіки, гіганти, що часто займають домінуючі позиції не лише в ЄС, а й інших регіонах світу.

У Євросоюзі накопичено великий досвід боротьби з ними щодо сприяння розвиткові конкуренції на європейському ринку. Цей досвід склався ще в докризовий період, починаючи з середини 1990-их рр. Причому, оскільки йдеться про глобальні медіа-корпорації, діяльність яких зачіпає ділові інтереси всіх країн-учасниць ЄС, ця регіональна структура діє в давно нею визначених цивілізованих рамках. Вона

вдається до використання вироблених нею юридичних та політичних механізмів, і, як правило, у такий спосіб захищає свої інтереси, а отже, інтереси своїх регіональних споживачів і виробників. Згадаймо лише випадки, коли ЄС роками вів антимонопольне розслідування щодо компаній Microsoft та Intel і в результаті останні були змушені сплатити Євросоюзу мільярдні штрафи.

Нині об'єктом критики Європейської Комісії ЄС став інший глобальний велетень – американська транснаціональна корпорація Google Inc., основними сферами діяльності якої є Інтернет-пошук, створення пов'язаних із ним рекламних технологій та хмарові обчислення.

У США Google є безперечним лідером серед Інтернет-компаній-пошуковиків, де йому станом на бе-

This article provides an analyses of the interrelations between EU and Google Inc. in the period of global crises. The main problems which lead to the decision of the European Commission to open an antitrust investigation into allegations that Google has abused a dominant position in online search, a violation EU rules are under consideration as well as a tendency, that reveal itself in a period of global crises, – that is a re-partition of the media market which involves economic, political and social consequences.

УДК 327 (061.1.ЄС)

резень 2011 р. належало 84,77% цього ринку. Другим із величезним розривом іде пошукова система Bing, що є власністю News Corporation Руперта Мердока. Їй належить 3,89% цього ринку. Далі – такі компанії, як: Yahoo (3,80%), Ask (0,54%), AOL (0,37%), MSM (0,01%) та ін. [1]

Але на європейському Інтернет-ринку пошукових систем частка Google значно більша, ніж у США. Вона становить 90%. І це не лише лякає Євросоюз, а й дає йому підстави говорити про монополізацію цієї компанією ринку пошукових сервісів у Європі.

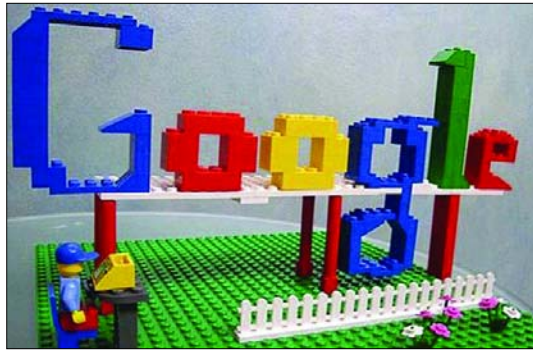
Варто зазначити, що на батьківщині гіганта Інтернет-пошуку із Силіконової

долини з липня 2010 р. розпочато антимонопольне розслідування генеральним прокурором штату Техас Грегом Ебботом на підставі заяв, поданих до суду трьома компаніями: Foundem, TradeComet і Triggers. При чому дві з них – американські, а одна Foundem – (за місцем знаходження її штаб-квартири) – британська, але, як з'ясувалося, за нею стоїть Microsoft, що фінансово підтримує її через організацію ICOMP. Більше того, інтереси американських компаній у техаському суді представляють правники компанії Microsoft. Ці компанії звинувачують Google у некоректній роботі його пошукового механізму. Мається на увазі, що останній маніпулює видачею пошукових матеріалів у такий спосіб, який призводить до дискримінації сайтів позивачів. Адже зрозумілим є той факт, що чим вище розташоване в Інтернет-пошуковикі посилання, тим імовірніше, що саме до нього звертатиметься більшість користувачів.

Представник Google Д. Гаррісон прокоментував цю ситуацію в офіційному блозі компанії, зазначивши при цьому, що остання розвиває свій бізнес в інтересах користувачів, а не сайтів і що ситуація, коли деякі компанії почуватимуться невдоволеними, є неминучою.

Відкриття судового процесу проти Google у штаті Техас, мабуть-таки, не без режисури Microsoft було лише першою ластівкою. Прокурори штатів Нью-Йорк, Каліфорнії та Огайо 2011 р. теж розпочали розслідування можливості потенційної загрози конкуренції в Інтернеті вна-

слідок домінування Google у сфері пошуку інформації. Це і відбиває занепокоєння ситуацією з домінуванням Google у себе вдома в Сполучених Штатах, і водночас звучить як елемент підтримки з-за океану дій ЄС, який раніше, тобто 2 лютого 2010 р., в особі свого урядового органу Єврокомісії розпочав попереднє антимонопольне розслідування проти компанії Google. [2]

Єврокомісія підозрює пошуковик Google у нечесній конкуренції з використанням домінуючого становища на ринку. Зокрема, компанії закидають, що її пошуковий механізм зумисно викривляв результати пошукової видачі, у такий спосіб завищував місце в списку рекламних партнерів Google і занижував інші результати. Також існують підозри в тому, що компанія розміщувала посилання на свої власні ресурси вище, ніж на сторонні. Якщо це підтвердить розслідування, дії пошуковика можуть бути кваліфіковані як такі, що порушують правила ЄС, а саме, статтю 102 Договору про функціонування організації. Серед інших серйозних претензій – звинувачення Google у порушенні авторського права, використанні чужої інтелектуальної власності, занепокоєння в тому, що збирання цим пошукови-

ком персональних даних може призвести до порушення прайвесі (приватного життя) європейців, наведення прикладів цензурування результатів пошуку. Google пообіцяв співпрацювати з ЄС.

Разом із тим, тиск компаній, які подали позови проти Google, призвів до того, що 30 листопада 2010 р. Єврокомісія «вирішила відкрити антимонопольне розслідування з приводу підозри у використанні на свою користь домінуючої позиції в он-лайнному пошуку, у порушенні Європейських законів (Article 102 TFEU). Відкриття формальної процедури розслідування проводиться завдяки скаргам провайдерів пошукових послуг про несприятливе ставлення до їхніх послуг у сфері безкоштовних та спонсорських пошукових результатів компанією Google, а також тому, що ці компанії припускають – Google преференційно розміщує свої особисті послуги. Ця ініціатива в проведенні розслідування не вказує на те, що Комісія має докази будь-яких порушень. Це означає тільки, що Комісія буде проводити поглиблене розслідування даної справи як справи першочергової». [3] У документі Єврокомісії також зазначається, що не існує конкретного строку закінчення розслідування у справах

антиконкурентної поведінки. Строк залежить від низки факторів, до яких належить складність випадку.

Про те, що розслідування може тягнутися не лише місяцями, а й роками, свідчить досвід компанії Microsoft. Адже її справа, порушена ЄС стосовно домінування на ринку програмного забезпечення, звинувачення в монополізмі та використанні своєї домінуючої позиції розтянулася на десять років. Про величезні штрафні санкції ми вже говорили вище. Та йдеться не лише про фінансові збитки. На думку британської газети «The Guardian», «у небезпеці не тільки те, який вигляд сторінка результатів пошуку компанії Google буде мати через деякий час; усьому характеру, духу Google буде завдано шкоди антимонопольним розслідуванням, яке скоуватиме його звичайний запал до введення нових елементів. Це те саме, що сталося із Microsoft, коли 2000 р. його звинуватив американський суддя у порушенні діючого у Сполучених Штатах антимонопольного Акта Шермана: агресивна, дієва культура компанії начебто «спотикнулася на великій швидкості» і вже ніколи по тому не надолужила свого драйву, як свідчать її зусилля у боротьбі на ринках пошу-

кових систем та смартфонів, там, де Google процвітає». [4] Тобто, Microsoft на собі відчула, до яких втрат призводять судові переслідування, що тягнуться роками, як у США, так і в ЄС. І,

здається, що саме таку стратегію боротьби із своїм головним конкурентом – Google – вона й вирішила застосувати: спочатку через залучення регіональних американських та європейських компаній, а згодом – самій вступити в цю запеклу конкурентну боротьбу. Невдовзі кількість позивачів проти Google стала зростати. Так, станом на серпень 2011 р. до Єврокомісії надійшло вже дев'ять позовів проти нього, переважно від невеликих європейських компаній.

А поборотися є за що. Google, як зазначалося, контролює 90% пошукового Інтернет-ринку в цілому в Європі. Є ще один момент, який робить Google вразливим щодо європейського законодавства. Останнє може розглядати його не як пошукову систему в Інтернеті, а як рекламну платформу. Адже Google отримує майже 90% прибутків від вісімнадцятимільярдного (у доларах США) європейського он-лайн ринку реклами. Слід додати, що саме реклама, а не пошук як такий,

приносить гроші цій одній із наймогутніших Інтернет-компаній у світі. Користувачам Інтернету варто нагадати, що це не «public space» (публічна сфера), як маніфестувалося протягом десятиріч у багатьох – спочатку футурологічних, а потім філософських, соціологічних, політичних та медійних – працях теоретиків і практиків інформаційного суспільства. Швидка комерціалізація Інтернету переносить акцент на те, що він, а значить і Google, – це бізнес. І покупці в ньому – рекламодавці. А пересічні Інтернет-користувачі – об'єкти таргетингової реклами.

Величезні прибутки Інтернет-гіганта в період глобальної кризи не можуть залишити спокійними ані глобального конкурента – Microsoft, ані американських та європейських регіональних конкурентів. Зупинімося докладніше на останніх. Хто є ті європейські компанії, що ініціювали відкриття справи в Єврокомісії проти Google?

Це британський пошуковий сайт Foundem, який

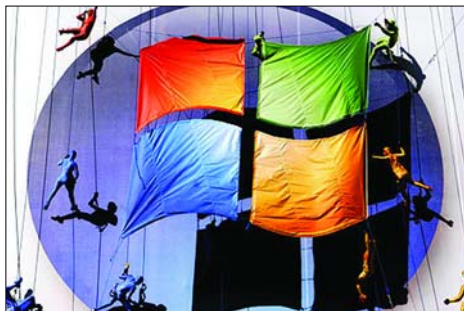
спеціалізується на порівнянні цін, он-лайнний шопінговий сайт Ciao, що належить Microsoft, та французький сайт ejustice.fr, на якому надаються адвокатські послуги та міститься деталізована інформація щодо різних судових справ. Якщо ж придивитися уважніше, то виявляється, що «Ciao був придбаний Microsoft ще 2008 р. за 500 млн. дол. і тепер має назву Ciao Bing (за назвою пошуковика, створеного Microsoft, – Bing). Foundem є членом Інтернет-групи тиску ICOMP, яка отримує кошти від Microsoft». [5] Як Microsoft може спокійно спостерігати за діяльністю Google, коли останній володіє 90% глобального ринку он-лайнного пошуку, тоді, як Yahoo та Bing разом узяті мають 7,4%. [6]

Спочатку Microsoft виступала в ролі спонсора і диригента кампанії в ЄС проти свого могутнього суперника. Але згодом оголосила, що відкрито приєднується до позивачів і сама подала до Євросоюзу скаргу на Google, висловивши занепокоєння по-

ведінкою останнього, що, за словами старшого віце-президента Microsoft Б.Сміта, має на меті зупинити кожного, хто намагається виступити із створенням конкурентної

ініціативи.

Ясна річ, що Microsoft сама є неабияким глобальним зразком «вміння зупинити кожного, хто намагається виступити із створенням конкурентної ініціативи». Мабуть тому, як обмін ударами, Google використав тактику Microsoft: наприкінці грудня 2009 р. подав позов до ЄС на Microsoft, звинувачуючи останню в антиконкурентній поведінці. Google звертає особливу увагу на той факт, що конкурент вбудовує у свій софтвер власний браузер Internet Explorer, що позбавляє можливості гідно розвиватися глобальний і регіональний (європейський) ринок браузерів через домінуючу позицію на ринку Microsoft. Від цього потерпають не лише компанії, що створили нові й більш сучасні браузери, як норвезька компанія Opera, або Mozilla Foundation чи Safari Browser, а також створений Google браузер Chrome. [7] Зауважуючи, що ринок браузерів досить неконкурентоспроможний, Google наводить ще один доказ того, що його

суперник стоїть на заваді розвитку найновітніших технологій, гальмуючи процес інновацій та розвитку взагалі. Тому Google пропонує, аби було прийнято постанову Єврокомісії, яка забороняла б Microsoft постачати свій софтвер у комплекті зі своїм браузером, що, на думку Google, не відповідає нині високому рівневі розвитку браузерів інших компаній.

Отже, як бачимо, напруження конкурентної боротьби в медійному секторі та секторі ІКТ як на регіональному, так і на глобальному рівнях, у період глобальної кризи загострюється. У хід ідуть стратегії позовів до регіональних та національних судових інстанцій, лобіювання своїх інтересів за допомогою регіональних компаній та асоціацій, що є або власністю глобальних гравців, або отримують від них фінансове підживлення. Європейські компанії, які поскаржилися до ЄС, великою мірою відбивають інтереси головного конкурента Google – компанії Microsoft. Тобто відбувається битва глобальних титанів за перерозподіл величезного ринку, за отримання прибутків у мільяр-

дах доларів. Навіть цього було б достатньо, аби виявити тенденцію в галузі медіа та ІКТ, яка відображає загальну тенденцію у світовій економіці під час глобальної кризи. Але Google і Microsoft – не просто глобальні бізнеси, як усі інші. Вони – флагмани інформаційної ери, що уособлює глобалізацію, оскільки володіють безцінними інформаційними багатствами, серед яких найрізноманітніший контент фінансового, економічного, політичного, соціального та персонального характеру. Вони мають глобальні комунікаційні можливості, на яких побудовані фінансові, бізнесові, політичні й соціальні мережі. Вони володіють такими методами та алгоритмами збирання інформації про все, всіх і кожного, що, з урахуванням їхньої фінансової могутності, можуть змінювати уряди та режими, допомагати в перемозі тим або іншим кандидатам у президенти і ще багато чого, про що згодом довідається світ.

Мабуть, саме тому осторонь від справи, яку розв'язав ЄС проти глобального велетня Інтернет-пошуку Google, не стоять і

окремі національні європейські уряди. Так, розслідування, можливо, й не розпочалося б, якби не виступи проти різних негативних практик компанії голів урядів і парламентаріїв Франції, Великої Британії та Німеччини. Зокрема, Прем'єр-міністр Франції Ніколя Саркозі 11 грудня 2009 р. суворо попередив Google, зазначивши, що не дозволить, щоб той «обідрав Францію, позбавивши її літературної спадщини». Ідеться про диджиталізацію (оцифрування) Інтернет-пошуковиком книжок різних країн без дозволу на те останніх, ані без дотримання законів про авторське право. Іншими негативними практиками були зйомки «гугломобілями» міст європейських країн, куди потрапляли приватні будинки, фотографувалися діти й паралельно знімалися дані щодо мобільного зв'язку та Wi-Fi. У цілому протягом 2006-2010 рр. Google накопичив майже 600 гігабайтів даних про користувачів громадськими Wi-Fi-станціями. Федеральний канцлер Німеччини Ангела Меркель засудила цю практику, назвавши її порушенням права на приватне життя співгромадян. У британському парламенті ці питання теж були розглянуті та

засуджені. Ось чому Євросоюз не хоче монополізації ринку у сфері Інтернет-пошуку та обстоює демократичні цінності.

Список використаних джерел

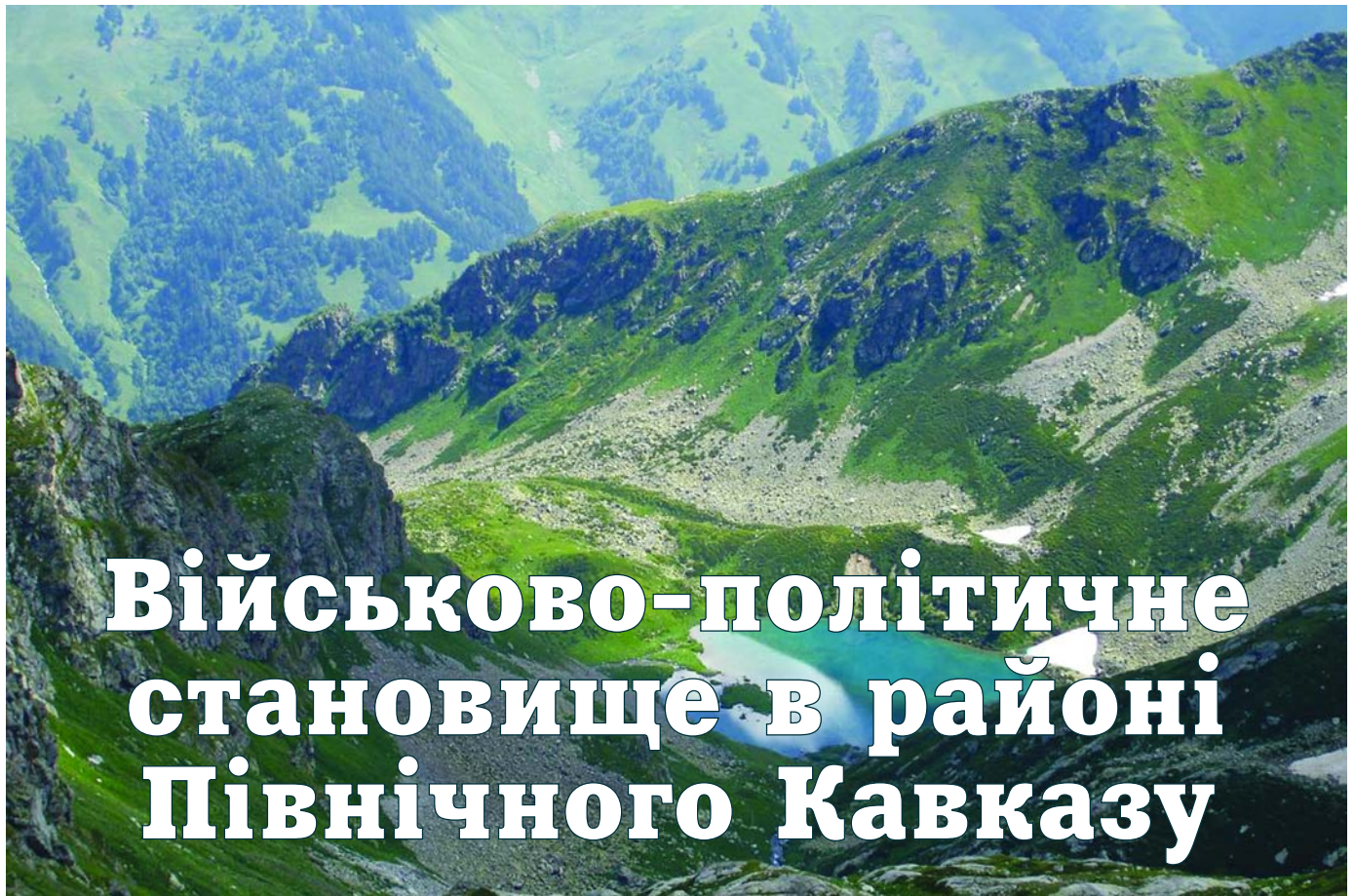
1. Монополия жалуется на монополию // <http://www.gazeta.ru/2011/03/31/3571061.shtml>
2. Under EU Investigation // *Bloomberg Businessweek*. – 2010, December 6 – 12, – P. 32.
3. В трех американских штатах начато расследование в отношении Google // *Резюме доступно*: <http://www.sostav.ua/print/41603/>
4. Antitrust Commission Probes Allegations on Antitrust Violations by Google. - Reference: IP/10/1624 // *The European Commission, Brussels, 30 November 2010*.
5. Arthur Ch. Google Faces European Commission Probe Threatens whole Ethos / Charles Arthur // *The Guardian*. – Monday 6, December 2010.
6. Ahmed K. Google under Investigation for Alleged Breach of EU Competition Rules / Kamal Ahmed // *The Telegraph* – Резюме доступно: <http://www.telegraph.co.uk/technology/google/7301299/Google-under-investigation-f...>
7. Google Faces EU Problem into Complaints over Search Rankings and Adverts // *Mail online* // Резюме доступно: http://www.dailymail.co.uk/news/world_news/article-1253403/Google-...
8. Johnson B. Google Pledges to Support EU's Microsoft Case / Bobby Johnson // *The Guardian* / - Wednesday. - 25 February 2009.

Ольга Зернецька. ЄС та глобальні медіа-корпорації в період кризи (ЄС vs. Google)

У статті подано аналіз відносин між ЄС та Google Inc. у період глобальної кризи. Розглядаються головні проблеми, що підштовхнули Єврокомісію до рішення розпочати антимонопольне розслідування через підозру в тому, що Google скористався своїм домінуючим становищем в он-лайнному пошуку, що призводить до порушення законодавства ЄС; також виявляється тенденція, яка окреслилася в період глобальної кризи – перерозподіл ринку медіа, що спричиняє серйозні економічні, політичні та соціальні наслідки.

Ольга Зерneckая. ЕС и глобальные медиа-корпорации в период кризиса (ЕС vs. Google)

В статье представлен анализ отношений между ЕС и Google Inc. в период глобального кризиса. Рассматриваются главные проблемы, которые привели Еврокомиссию к решению начать антимонопольное расследование по подозрению в том, что Google воспользовался своим доминирующим положением в он-лайнном поиске, что приводит к нарушению законодательства ЕС; также проявляется тенденция, которая обозначилась в период глобального кризиса – перераспределение рынка медиа, что влечет за собой серьезные экономические, политические и социальные последствия.

Військово-політичне становище в районі Північного Кавказу

Вадим ГРЕЧАНІНОВ,
Президент Атлантичної
Ради України,
генерал-майор

На мою думку, основним завданням запропонованого аналізу є спроба визначити, наскільки небезпечним залишається Північний Кавказ щодо можливого розгорання заморожених конфліктів та факторів впливу на цей процес.

Проаналізуємо ситуацію щодо військово-політичної обстановки. У Москві війну 2008 р. проти Грузії назвали примусом до миру. Унаслідок цих дій два регіони виявилися відторгнутими від країни, згодом було визнання самостійності Південної Осетії й Абхазії з боку Росії та ще чотирьох країн: Венесуели, Нікарагуа, Науру та Вануату. На цьому міжнародна легітимізація результатів агресії зупинилася, і поки що немає жодних ознак її просування. Світ визнав дії Росії окупацією. Тобто наслідком російського вторгнення і від'єднання Південної Осетії й Абхазії стала подальша дестабілізація на Північному Кавказі. До того ж очевидно, що в найближчі роки Сухумі не повернеться під суверенітет

Тбілісі. Цілком можливо, що Абхазія вже ніколи не входить до складу Грузії. Такою є реальність, із якою доводиться рахуватися.

При цьому, ситуація власне в Абхазії вимагає окремого розгляду. Так, після раптової смерті Сергія Багабші в республіці вже пройшли вибори нового президента. Ним став за результатами першого туру голосування колишній віце-президент Олександр Анкваба, який набрав 55% голосів. Напрошується висновок – Анкваба переміг, тому що користується підтримкою населення, оскільки має імідж борця з корупцією.

Тбілісі вже пропонує Сухумі різні форми співпраці, зокрема, програму «Взаємодія без визнання». Щоправда, ці ініціативи

поки що не знаходять підтримки серед абхазців, але не можна безкінечно ігнорувати сусіда, економічне співробітництво з яким може покращити стан абхазької економіки.

У Грузії коментарі, присвячені Анквабу, є досить доброзичливими, його називають прагматиком. Анкваб, як і вся абхазька політична еліта, вимагає визнання Грузією незалежності Абхазії. Грузинська влада відкидає такий сценарій, розглядаючи абхазькі території як окуповані Росією. Тому незалежні грузинські експерти не бачать у найближчому майбутньому перспектив кардинальної зміни відносин Тбілісі та Сухумі. Принаймні Анкваб в інтерв'ю заявляє про неможливість повернення грузинських біженців в Аб-

хазію, пояснюючи це питанням безпеки, хоча проблема біженців – одна з ключових для грузинської сторони.

Головні турботи новообраного президента самопроголошеної республіки – соціально-економічна ситуація в Абхазії (розвалене сільське господарство і практично відсутня промисловість, жакливі дороги, серйозні проблеми з водопостачанням і каналізацією, житловим фондом), реформа структур виконавчої влади, боротьба зі злочинністю та корупцією і, звичайно, відносини з Росією. Щоб вирішити економічні та соціальні проблеми, потрібні інвестиції, але в умовах невизначеного міжнародно-правового статусу Абхазії іноземні інвестори не поспішають вкладати свої кошти в економіку, курорти, дороги самопроголошеної республіки. Тим більше, що рівень корупції є високим.

Показовим є такий приклад. Бюджет Абхазії нині на 70% складається з російських дотацій. У 2010 р. Рахункова палата Російської Федерації перевірила, як Сухумі витрачає виділені Москвою кошти. З 1 млрд. 200 млн. рублів, отриманих на той час, 348000000 кудись зникли. Олександр Анкваб дипломатично говорить у своїх інтерв'ю, що «гроші ніхто не вкрав», їх просто не ефективно використали.

О. Анкваба вважають жорстким політиком, борцем із корупцією. В усякому разі, п'ять замахів, що він пережив, пов'язують із його спробами припинити корупційні схеми та конфлікти з представниками організованої злочинності. Чи вдасться О. Анквабу

повторити успіх М. Саакашвілі? Для цього абхазькому президентові доведеться продемонструвати «сильну руку» в наведенні порядку. Як і у відносинах із Кремлем та В. Путіним, за якого Анкваб голосував як російський громадянин.

За останні роки залежність Абхазії від Росії лише посилювалася. Так, Москва гарантує безпеку цієї самопроголошеної республіки, дотує бюджет, відкриває російський ринок для абхазьких товарів. Але поступово Абхазія інкорпорується до складу Росії. На сьогодні близько 80% жителів цієї республіки мають російське громадянство. Абхазька мова поступово зникає, на зміну їй приходить російська. Вищий командний склад армії та органів безпеки формується за рахунок російських військових і співробітників спецслужб. Зростає й економічна залежність Сухумі від Москви. Можливо, саме через поглиблення цієї залежності Кремль, на відміну від 2004 р., не зробив ставку на жодного з кандидатів на останніх виборах.

Вищевказане означає лише одне – завдання не зіпсувати відносини з Москвою і при цьому зміцнити незалежність Абхазії є дуже складним. Адже протекторат РФ над Абхазією посилює апетити російських бізнесменів і політиків, охочих недорого придбати ділянку землі в курортній частині західного Причорномор'я. Ілюстрацією до сказаного є історія з абхазьким селом Аїбга, розташованим неподалік від Сочі: російська сторона в рамках переговорів про делімітацію кордону запропонувала Су-

хумі передати РФ 160 кв. км території навколо цього села. І це непросте завдання збереження незалежності Абхазії в рамках стратегічних відносин Сухумі з Москвою Анквабу доводиться вирішувати з перших днів свого президентства.

Масштабний тероризм охоплює все нові республіканські регіони Північного Кавказу: Дагестан, Інгушетію, Кабардино-Балкарію. Проблемною є обстановка в Карачаєво-Черкесії. Черкеси, розселені в семи регіонах Північного Кавказу, активізують свої претензії щодо визнання геноциду з боку як царської Росії, так і СРСР і вимагають об'єднання в один суб'єкт федерації. Природно, що в сусідній Грузії черкеси знайшли найактивнішу підтримку. І хоча в Москві не далекоглядно відмахнулися – таке об'єднання в наш час здійснити практично неможливо – але процес пішов. До речі, черкеси проживають і користуються впливом у кількох арабських країнах, а також Туреччині. Тому не зважати на цей чинник ще, мабуть, зарано.

Чечню сьогодні розглядають як приклад стабільності в регіоні. Однак, проблеми залишаються. Зокрема, повідомлено, що де-

в'ятеро людей загинули і понад 20 отримали поранення внаслідок вибухів у столиці Чечні Грозному, скоєних 30 серпня 2011 р. До числа жертв не входять двоє бойовиків, які підірвали себе й особи яких нібито одразу було встановлено. Жертвами вибухів стали семеро міліціонерів, співробітник МНС і один цивільний. Нагадаємо, що останнього разу великий теракт стався в столиці Чечні понад два роки тому (26 липня 2009 р.), коли загинуло семеро людей: смертник, чотири офіцери МВС Чечні та двоє цивільних.

Нині, по трьох роках після вторгнення в Грузію, в умовах нових арабських результативних і переможних революцій ситуація на Північному Кавказі породжує більш складні, затратні соціальні проблеми, пов'язані з бажанням населення жити краще, а верхівки – жити і керувати більш незалежно від Кремля.

Яких результатів домоглася Росія на Північному Кавказі за минулі двадцять років? Тут пройшли дві чеченських кампаній, по всій території гарнізонами поставлено багато військ, Південний Федеральний військовий округ зі штабом у Ростові перетворено на прикордонний

військовий округ першого розряду... Тобто посилено угруповання військ на південно-західному напрямку, на кордоні з державами Південного Кавказу та зі стратегічним партнером України. З Росії перевели сюди велику кількість міліціонерів і співробітників ФСБ. Ці війська потрібні для вирішення лише внутрішніх проблем?

На жаль, події нинішніх днів дають підстави вважати, що насправді війна на Північному Кавказі не припиняється ні на один день. І загальна обстановка в масштабному розумінні безпеки ускладнюється.

Центром тяжіння тероризму став сусідній Чечні Дагестан. І тому, – заради послідовності цього аналізу, – слід згадати події 12-річної давнини. У серпні 1999 р. в Дагестан вторглися загони так званої «Ісламської миротворчої бригади». Командували півтора тисячами бородатих «миротворців» відомі терористи Шаміль Басаєв і професійний арабський терорист Хаттаб. Вони розраховували на те, що за допомогою широкої підтримки одновірців Дагестану їм вдасться організувати на Північному Кавказі загальне повстання проти невірних, чого не

сталося – натомість виник осередок кавказької війни. У ході воєнних дій загальні людські втрати Басаєва, за різними оцінками, становлять від 600 до 1000 осіб, втрати росіян – 279 убитих і близько 800 поранених. Людей, які залишилися, Басаєв повів у Чечню.

Незважаючи на всі зусилля Москви, обстановку в Дагестані мирною назвати аж ніяк не можна. Обстріли з танків і бронетранспортерів житлових будинків, у яких засіли озброєні бойовики, стали такими ж звичними, як повідомлення про футбольні матчі. Цвинтарі убитих з-за рогу та підірваних чиновників і міліціонерів збільшуються. Єдина стабільність у горах – це кількість бойовиків. Так, у 2009 р., за повідомленнями Москви, їх було 1500. Ватажків і рядових членів банд підпілля знищують десятками, але на їх місце одразу стають інші. Як і в 90-ті роки, бажаючих воювати з Росією на Північному Кавказі настільки багато, що чисельність діючих терористів визначається лише місткістю гірських і лісових схронів та замаскованих баз. Кому не вистачило місця – просто чекають своєї черги.

Причому, якщо раніше

головним болем Москви була Чечня, то нині – це відносно безпечне місце (хоча останній теракт у Грозному стався 30 серпня 2011 р.). Обстановка ж у Дагестані та Кабардино-Балкарії є значно гіршою. Понад 80% терактів на Кавказі в 2011 р. припадає саме на ці республіки. Станом на кінець липня, з початку року, у них скоєно 151 терористичний акт.

Активність діючих банд буде зміщуватися до Чорного моря. Удар націлений ближче до ахіллесової п'яти Москви – міста Сочі. Штаби міжнародного тероризму роблять ставку на зрив зимових Олімпійських ігор 2014 р. Не випадково в лютому нинішнього року на федеральній трасі в Кабардино-Балкарії невідомі в камуфляжі розстріляли мікроавтобус із п'ятьма туристами з Москви, четверо з яких загинули. Наступного дня в тому ж районі було підірвано одну з опор другої черги підвісної канатної дороги «Старий кругозір – Світ». В улюбленому туристами Приельбруссі вперше довелося вводити режим контртерористичної операції. Відпочивальникам навіть заборонили виходити з готелів.

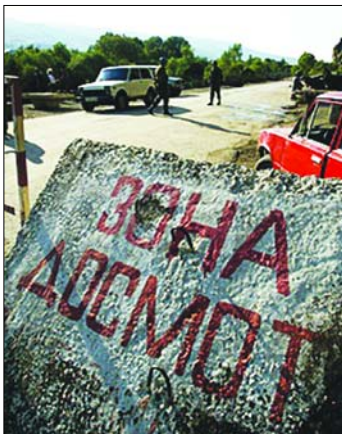
У цілому, за оцінкою Міністра внутрішніх справ РФ Рашида Нургалієва, у Кабардино-Балкарії активність

підпільних банд за останні роки зросла в п'ять разів. Терористи показали, що оскільки вони здатні діяти стосовно непогано охоронюваних туристичних об'єктів у Кабардино-Балкарії, то зможуть зробити те саме і в Сочі.

Зведення МВС РФ із Північного Кавказу нинішнього року виглядають цілком по-військовому, сказати б, по-фронтовому. Нещодавно їх озвучив міністр Р. Нургалієв: «У ході 876 результативних спецоперацій та заходів нейтралізовано 193 бойовиків, у тому числі 19 бандлідерів, до явки з повинною схиляється 21 учасник незаконних збройних формувань». За словами очільника МВС, усього за п'ять місяців 2011 р. проведено 52 контртерористичних операції, з яких 35 – у Дагестані, сім – у Чечні, шість – у Кабардино-Балкарії та чотири – в Інгушетії. За цей період втрати міліції внутрішніх військ становлять 352 особи, у тому числі, під час виконання службових обов'язків загинули 99 співробітників, були поранені 253.

Неурядова організація «Кавказький вузол» повідомляє, що у 2010 р. на Північному Кавказі було проведено 238 терористичних актів, жертвами яких стали, щонайменше, 1710 людей. Із них – 754 убитих і 956 поранених.

На Північному Кавказі

прогресує складність і агресивність обстановки, що стає все більш антидержавною щодо федерального центру. Тому необхідно змінювати підходи російської політики до ситуації в регіоні. Але яким чином? Є дані, що Москва, за чеченським сценарієм, бачить дагестанським лідером одного з місцевих мільярдерів, але не з тих людей, які користуються там повагою, а багатіїв, які капітали свої зробили в останні роки за рахунок різних фінансових комбінацій, ще й на шкоду основній масі населення. У республіці лютують ваххабіти. Вони все обклали даниною: магазини, крамнички, кафе – адже на війну з росіянами потрібні гроші...

Можливо, треба Дагестан, як Чечню, затопити грошима і тим утихомирити? Це є малоефективним. Гроші дають дагестанським чиновникам, але половина цих сум негайно йде ваххабітам.

Цікавою була в серпні 2011 р. відверта розмова на цю тему з колишнім секретарем Ради безпеки Дагестану (1996-1998 рр.), заслуженим льотчиком-випробувачем, Героєм Російської Федерації, полковником Магомедом Толбоевим. Він із гіркотою говорив про те, що становище на Північному Кавказі не поліпшується: «Далі ще гірше буде, поки федеральний центр продовжує таку політику... На Кавказі все залежить від місцевих лідерів. А Москва сьогодні, наприклад, дагестанцям у лідери пропонує мільярдерів. Ніколи нічого доброго для народу мільярдери не робили і не робитимуть... Я офіцер російської армії, Герой Росії, який у

житті давав тільки одну присягу і дотримуюсь її. Тому так говорю». На запитання, у чому ж причина подібної ситуації, він відповів: «Ідеться про соціальне розшарування. Та й інших причин багато. У Дагестані передреволюційна ситуація. Це гірше, ніж просто тероризм. Я б діяв так само, як Кадиров. І все змінилося б. По-іншому на Кавказі не можна».

І дійсно, у Чечні не так. Там керує шанований усіма Кадиров залізною рукою – він єдиний господар республіки.

Але невже рішення в тому, щоб знайти для кожної північнокавказької республіки свого Кадирова?..

Уся складність і небезпека обстановки на Північному Кавказі для Кремля вже в іншому: як контролювати наразі самого Кадирова? А якщо з'являться в інших республіках свої лідери з такими ж повноваженнями?

Відомий російський опозиційний політолог Борис Немцов з цього приводу висловився: «Замість того, щоб припинити робити ставку на корумповані, бандитські угруповання на Кавказі, влада грає з ними і вважає їх своєю опорою. У мене взагалі складається таке враження, що Путін сьогодні вже є заручником Кадирова. Він його озброїв, а тепер боїться».

На сьогодні питання безпеки в заморожених конфліктах Північного Кавказу стає більш масштабним і вимагає від Росії пошуку нових форм керівництва регіоном. Тому експерти відверто говорять про те, що обстановка на Північному Кавказі є, дійсно, військово-політичною.

Напевно, варто оцінити

цей регіон з точки зору геополітичної обстановки.

На ситуацію в Кавказі та динаміку її розвитку впливає низка факторів. По-перше, він займає вигідне геополітичне положення – «ворота» з Азії в Європу. Розпад Радянського Союзу, утворення нових суверенних держав – Грузії, Азербайджану, Вірменії, розглядаються країнами Заходу (Туреччиною, Іраном, Саудівською Аравією) як історичний шанс для поширення свого впливу на цей регіон і відповідно ослаблення присутності Росії. За російським прикладом, конкуренти створюють нові транспортні комунікації, але в обхід РФ. Так, будеться нафтопровід Баку – Джейхан для постачання каспійської нафти. Тому кріпосницьким бажанням Росії стосовно держав СНД приходить кінець. Сенс цих дій проти великодержавної політики Росії образно сформулював З. Бжезінський: «Каспійська нафта – найкращий інструмент для того, щоб геоекономічно вивести Середню Азію та Закавказзя на світові ринки, відірвати їх від Росії, назавжди ліквідувавши можливість

пострадянської імперської реінтеграції».

Суттєво впливають на ситуацію в регіоні економічний і місцевий соціальний чинники. Адже більшість республік Північного Кавказу відносяться до депресивних районів, що у докризовий період мали найнижчий рівень економічного та соціального розвитку і були проблемними. Кризові явища останніх років, посилені внутрішніми регіональними політичними конфліктами, відчутніше торкнулися економіки цієї групи республік. Скорочення промислового виробництва порівняно з іншими регіонами Росії було більш значним і становило понад 3/4 рівня 1991 р.

Різно знизилась інвестиційна активність, наслідком чого є найнижчий рівень доходів на душу населення. Усе це спричиняє боротьбу за ресурси, фінанси, зростання корупційності та криміналізації, що часто набувають яскра-

во вираженого етнічного забарвлення. Додаткову напруженість створює складне становище із зайнятістю населення. За деякими оцінками, реальна кількість безробітних, наприклад, у Дагестані перевищує 300 тисяч людей, що становить 40% працездатного населення.

Наступним важливим фактором впливу на ситуацію в Дагестані є багатонаціональний характер населення республіки. Вважають, що у світі немає іншого регіону з такою щільністю етносів. Лише на території Дагестану проживає понад 60 націй і народностей. На сьогодні майже всі народи Північно-Кавказького регіону, навіть нечисленні, мають власні національні організації чи національно-культурні центри. Міжетнічні протиріччя загострюють політичну ситуацію на Північному Кавказі. На тлі збройних конфліктів радикальні націоналістичні організації за активної підтримки ззовні роблять спроби реалізації сепаратистських задумів.

Доводиться визнати, що здійснюється політика керування конфлікту з-за кордону на території республік і регіону Північного Кавказу в цілому. Це дає можливість геополітичним конкурентам Росії втручатися у внутрішні справи РФ і впливати на її зовнішню політику.

Відчутно позначається на суспільно-політичній

ситуації на Північному Кавказі проникнення релігійного екстремізму, утвердження нехарактерних для цього регіону течій ісламу. Як відомо, традиційними для Кавказу є сунітська та шіїтська версії ісламу. Проникнення в регіон ваххабізму істотно загострює релігійну обстановку. Однією з причин швидкого поширення цього релігійного руху є матеріальна допомога з боку низки арабських країн. За допомогою зарубіжних емісарів поширюється ісламська література, створюється мережа теле- та радіоцентрів, навчальних закладів. Є дані, що той, хто вступає до лав ваххабітів, отримує разову допомогу в сумі від 500 до 800 дол. США. Безробітний місцевий житель, який має сім'ю, іде на це. Поява тут ваххабізму породжує релігійні та політичні суперечності, що спричиняють кровопролитні конфлікти. Нині ваххабіти все активніше прагнуть до взаємодії з сепаратистськими і агресивно-націоналістичними колами Північно-Кавказьких республік на ґрунті створення єдиної мусульманської держави в цьому регіоні. Не викликає сумнівів те, що ваххабізм є вкрай екстремістською релігійною течією, поширення якого є загрозливим не лише для стабільності Північного Кавказу, а й національної безпеки РФ.

Російська Федерація, як і більшість країн світу,

змушена використовувати спеціальні військові формування для боротьби з тероризмом. При цьому визначено обмеження у застосуванні засобів локалізації терористичних актів, передбачено також необхідний контроль за такими діями військових. У РФ, як і багатьох державах світу, такий контроль має назву «цивільний контроль за діяльністю військових». При цьому, відносини між громадянським суспільством і військовими називаються цивільно-військовими або військово-цивільними відносинами.

У Росії прийнято Федеральний Закон «Про цивільний контроль над воєнною організацією і діяльністю в Російській Федерації». Закон визначає, що метою громадянського контролю є забезпечення безпеки держави шляхом здійснення всебічного контролю з боку громадянського суспільства за надійністю та ефективністю діяльності військової організації в Російській Федерації.

Військова організація – це система державних інституцій, установ, органів, а також підприємств і організацій усіх видів власності, що здійснюють військову діяльність.

Слід зазначити, що в наукових та громадських колах Росії досить потужно працюють над пошуком легітимних засобів і способів боротьби з проявом тероризму, а також зі спро-

бами будь-яким чином обґрунтувати свої сепаратистські військові дії на Кавказі, у Придністров'ї та інших регіонах. Не все вдається, але прагнення до цього є.

Так, у 2005 р. на Північному Кавказі (територія Краснодарського краю й Адигеї) було проведено Міжнародну конференцію на тему «Військово-цивільні відносини в конфліктних регіонах». Участь України в конференції визначалася досить напруженою тоді, після виборів президента В. Ющенка, національно-політичною обстановкою в Криму. Метою конференції був розгляд військових операцій у конфліктних регіонах і легітимність застосування військової сили для локалізації конфліктів. Постає питання й про застосування миротворчих операцій для боротьби з тероризмом.

Обговорення досить конкретних і принципових питань, пов'язаних із проблемами боротьби з тероризмом, було спричинене й тим, що в конференції взяли участь члени Пам'ятного руху вчених із Вірменії, Афганістану, Великої Британії/Північної Ірландії, Німеччини, Грузії, Італії, України та Франції; а також відповідальні особи з представництва ООН на Кавказі, велика делегація з Росії, у тому числі й у складі республіканських представників регіону Північного Кавка-

зу, з Дагестану, Адигеї та Краснодару.

Довідка. Пагвоський рух учених – це громадський рух науковців за мир, роззброєння, міжнародну безпеку і наукове співробітництво. Біля витоків його в 50-ті роки ХХ ст. стояли А. Ейнштейн, Ф. Жоліо-Кюрі та Б. Рассел. На початку ХХІ ст. цей рух, у першу чергу європейських держав, вважав, що в умовах нових загроз учені світу повинні сказати своє значуще слово в цій галузі на допомогу урядам держав, що розвиваються. При цьому, у незалежних вчених викликають побоювання обставини, що складаються в низці країн колишнього Радянського Союзу, де до влади прийшли люди із середнім рівнем знань і досвіду, дії яких характеризуються некомпетентністю й авантюризмом, що прямо позначається на безпеці та розвитку цих держав.

Особливий інтерес викликала й та обставина, що в роботі конференції брали участь представники керівництва цього руху, а саме, генеральний секретар Котта-Рамусіно Паоло та Калоджеро Франческо – колишній генеральний

секретар Пагвоського руху, професор теоретичної фізики Римського університету (обидва італійці).

У ході обговорення ситуації, що складалася на Кавказі, з ініціативи російських учасників розглядалося й питання про те, чи правомочним було легітимно оцінювати російські військові контингенти, що використовуються протягом багатьох років у Південній Осетії, а також Придністров'ї, як миротворчі? Тобто в рамках конференції, з ініціативи російських учасників, було зроблено спробу розглядати свої силові військові втручання як миротворчі.

Щоправда, надалі в ході дискусії росіяни змушені були визнати, що незважаючи на те, що найбільш успішними операціями, які вирішили поставлені перед ними завдання в інтересах Росії, були саме в Південній Осетії та Придністров'ї. Хоча вони мають найбільші проблеми з міжнародним визнанням їх політико-правового статусу. Стосовно цих операцій відсутні мандати не лише ООН, а й регіональних організацій (ОБСЄ та навіть СНД). Представники Росії заявили, що вва-

жають політично більш доцільним відмовитися від трактування цих двох конкретних операцій як миротворчих (якими вони все одно не визнаються в масштабах міжнародного співтовариства).

Конференцію очолив генеральний секретар Пагвоського руху вчених Котта-Рамусіно Паоло. В результаті відбулася професійна розмова, обмін досвідом, дискусія та визначення рекомендацій для держав щодо їхніх дій та організації цивільно-військових відносин у кризових випадках.

Основна розмова була, звичайно, навколо втручання Росії в погашення конфліктів у межах СНД: визнано, що ці дії не є миротворчими, а є «легітимним» військовим втручанням у справі іншої держави, що здійснюється за угодою з його політичним керівництвом. У СНД під тиском Росії це відбувається навіть без мандата глав держав СНД (хоча такий акт для Росії – це по-рожня формальність).

Важливим став озвучений представниками МЗС Росії в ході дискусії намір РФ: «Геополітичні установи Росії, її сучасна концепція національної безпе-

ки і військова доктрина не припускають збереження анклавів російської військової сили на території інших держав».

Це було сказано в жовтні 2005 р. на території Росії, в Краснодарському краї. Минуло шість років – Росія цих обіцянок не виконала і в осяжному майбутньому не виконає. А у своїх нових стратегічних документах, зокрема, Військовій доктрині, підсилює тезу про захист російського населення на чужих територіях, аж до військового втручання.

Тому можна зробити такі висновки.

1. Північний Кавказ залишається одним із найбільш небезпечних терористичних регіонів на Євро-Азійському континенті.

2. Небезпека масштабних заморожених терористичних конфліктів на Північному Кавказі нині та в середньотерміновій перспективі не зменшиться.

3. Основними напрямками дії російського федерального центру та республіканської влади в інтересах зменшення загострення обстановки є вживання заходів і поліпшення рівня життя населення регіону.

«Погляд на схід»: індійський прагматизм в умовах глобалізації

Павло ІГНАТЬЄВ,
доцент Інституту
міжнародних відносин КНУ

Частина друга

Важливу роль у співпраці з країнами АСЕАН мала відігравати безпекова складова. Із 2003 р. індійські дипломати домоглися від М'янми обіцянки не надавати притулок бойовикам із північно-східних штатів, які періодично проникали на її територію. Ця дипломатична перемога дала змогу Індії ефективніше чинити тиск на Бангладеш. Велика кількість островів у регіоні Південно-Східної Азії (7 тис. філіппінських, 17 тис. індонезійських) і бідність місцевого населення провають прояви піратства і становлять загрозу океанічній торгівлі Індії в східному напрямку, яка відбувається через Малаккську протоку. Високі темпи зростання індійської економіки, що наближаються до 8 відсотків на рік, також змушують країну шукати

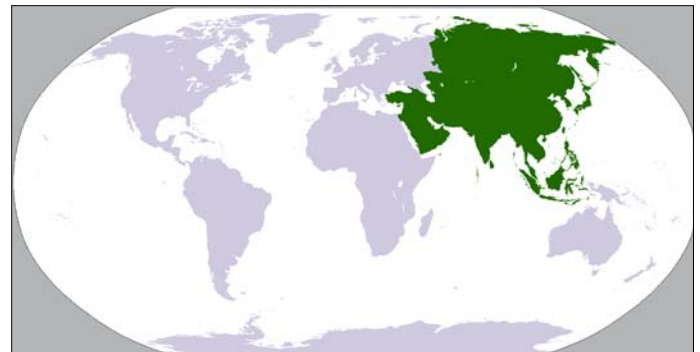
нові джерела стратегічної сировини, тому кількість її суден у портах АСЕАН тільки зростатиме. Індія, Малайзія та Сінгапур із 1993 р. проводять спільні військово-морські навчання по чергову у водах Бенгальської затоки чи у Малаккській протоці, а індійські кораблі мають право супроводжувати торговельні судна під час плавання в регіоні, використовуючи для дозаправки та поповнення продовольством власні бази на Андаманських і Нікобарських островах, розташованих географічно найближче до Південно-Східної Азії. Із 2000 р. індійські ескадри також почали регулярно заходити в Південно-Китайське море для показового стримування КНР разом із ВМС В'єтнаму [1]. У 2003 р. набрала чинності угода про оборонну співпрацю з Сінгапуром, у рамках якої сторони домовилися обмінюватися розвідувальними даними та проводити спільні навчання. Через територіальні води острівної країни проходять десятки тисяч суден, про вантажі та екіпаж яких Індія бажає отримувати інформацію. У свою чергу, з 2004 р. місто-країна Сінгапур може використовувати повітряний простір Індії для проведення навчань ВПС. У 2002 р. мав місце масштабний теракт на Балі, а у 2003 р. вибухом

було частково зруйновано готель «Мерріотт» у Джакарті, після чого Індія запропонувала започаткувати механізм боротьби з тероризмом «Індія плюс АСЕАН» і сторони створили спільні антитерористичні групи [2].

У 2003 р. прем'єр-міністр Атал Біхарі Ваджапаї висунув «Ініціативу Балі» – план, згідно з яким Індія надавала регіональним авіалініям із АСЕАН доступ до своїх великих міст, і також запропонував протягом шести років повністю лібералізувати торгівлю. У 2003 р. міністр закордонних справ Джасвант Сінгх заявив про намір офіційного Делі збільшити перелік країн, що охоплювалися політикою «Погляду на схід», за рахунок Австралії, Японії, Південної Кореї, а також поєднувати торговельно-економічне зближення з тісною співпрацею в безпечних питаннях. Водночас він наголосив, що відносини мають бути виведені на новий рівень за рахунок

укладання двосторонніх і багатосторонніх угод із лібералізації торгівлі з країнами Південно-Східної Азії. Із 2004 р. у відносинах Індії та країн АСЕАН розпочався новий економічний етап, пов'язаний із приходом до влади ІНК і Манмохана Сінгха. У Куала-Лумпурі 2004 р. високопосадовець запропонував створити Азіатське економічне співтовариство й Азіатську вісь процвітання, а також доручив низці індійських міністерств розпочати підготовку процесу цілковитої лібералізації обміну товарами і послугами з країнами Південно-Східної Азії [3].

У січні 2010 р. набрала чинності угода про вільну торгівлю між Індією та АСЕАН, згідно з якою було звільнено від мита 4000 категорій товарів. Справа в тім, що зростання привабливості економіки КНР у 90-их рр. призвело до відтоку великих інвесторів із Південно-Східної Азії до Китаю, і країни регіону були змушені шукати альтер-

нативу. З точки зору індійської політичної еліти, угода про вільну торгівлю може розглядатися як центральний елемент стратегії проникнення в Південно-Східну Азію. У 2009 р. обсяг товарообігу між партнерами оцінювався в 43,5 млрд., у 2010 р. – вже в 50 млрд. доларів, але за два роки має перевищити 70 млрд. Разом з тим, Індія не зможе лібералізувати торгівлю з АСЕАН повною мірою, як це зробила КНР, оскільки існує доволі принципове питання захисту плантаційного сектору економіки, важливого для десятків мільйонів індійських фермерів, які вирощують спеції, каву, чай, кокоси, виробляють пальмову та кокосову олію тощо [4].

Як посередника для лобювання своїх інтересів Індія обрала Сінгапур із 5-мільйонним населенням, що мав найкращий порт регіону і виступав провідним реекспортером продукції місцевих країн. Індія розглядала його як міст до Південно-Східної Азії, де можна розмістити представництва та виробничі одиниці великих корпорацій. У свою чергу, невелика острівна країна мала власні мотиви. Зокрема, за зближення виступала впливова індійська (тамільська) діаспора, яка налічувала 9,2% населення. Політична еліта Сінгапуру вважала, що посилення індійських позицій у регіоні сприятиме його стабільності та вирішенню низки проблем, які мають транскордонний характер (наркотрафік, нелегальна міграція, піратство), тому представник країни в АСЕАН виступив із пропозицією зробити Індію повноправним партнером

членів організації по діалогу в 1995 р. Запрошуючи офіційний Делі до зближення, сінгапурська сторона також мала намір продемонструвати, що вона не є «другим Китаєм» у індонезійсько-малайському регіоні, оскільки інші члени організації підозрювали правлячі на острові кола в симпатіях до КНР. У 2005 р. Сінгапур та Індія уклали угоду про всеохоплююче економічне партнерство, що передбачала повну лібералізацію руху товарів, капіталів і послуг, уникнення подвійного оподаткування, налагодження повітряного сполучення, а також взаємне визнання технічних стандартів обох країн, необхідне для суттєвого прискорення товарообігу. Це була перша подібна домовленість для Індії взагалі, а для Сінгапуру вона стала такою саме з країною Південної Азії. Як наслідок, «Місто лева» перетворилося на найбільшого торговельно-інвестиційного партнера Індії в АСЕАН, у 2010 р. обсяг торгівлі між сторонами становив 23 млрд. доларів. На Сінгапурі діє 3800 компаній та 9 банків із Індії, а в країну з початку 90-их рр. індійським бізнесом було інвестовано 11 млрд. доларів. Контакти між діловими людьми полегшуються не лише завдяки поширеній в обох країнах англійській мові, а ще й тому, що тамільська є однією з 4 офіційних мов Сінгапуру [5].

Індія зацікавлена в оптимізації роботи за допомогою сінгапурських експертів своїх портів і аеропортів, будівництві нових складів і доріг, створенні промислових поясів у регіонах, де є вагомий ресурсний потенціал, зокрема

в ізольованих північно-східних штатах, що можуть знайти вікно у світ через Сінгапур, відомий як великий імпортер сировинних ресурсів – деревини, нафти, олова. Цікавим для індійської сторони може виявитися досвід масштабного будівництва соціального житла для сінгапурців у роки правління Лі Кван Ю, оскільки в Індії під впливом демографічного вибуху населення продовжує стрімко зростати, а кількість халупних районів у великих містах постійно збільшується. Крім того, обидві країни мають одні з найбільших розвинених військово-промислових комплексів у Азії, тому існує нагода для спільного випуску озброєнь. Таким чином, Сінгапур виступає воротами до регіону і має значну індійську діаспору, чим можна пояснити динамічний розвиток відносин між обома країнами.

Другим за значенням партнером Індії в АСЕАН є Малайзія. У цій країні живе 2 млн. етнічних індійців, що у своїй більшості є тамілами, а ще 150 тис. тимчасово працюють за контрактами переважно у високотехнологічних галузях – фармакології та медицині, IT-технологіях, те-

лекомунікаціях. У 2009 р. 600 тис. індійських туристів побувало в Малайзії, більшість із них приїхала відвідати родичів, взяти участь у традиційному індійському фестивалі Тайпусам (відбувається в січні-лютому і збирає в печерах Бату до 1 млн. індусів) чи зайнятися шопінгом. З часу започаткування політики «Погляду на схід» двостороння торгівля зросла багаторазово – із 0,6 млн. доларів у 1992 р. до 9,3 млрд. у 2010 р. Минулого року набрала чинності угода про всеохоплююче економічне партнерство, завдяки якій сторони сподіваються довести обсяг торгівлі через 5 років до 15 млрд. доларів. Малайзійські підприємства є важливими постачальниками нафти, пальмової олії та електроніки на індійський ринок, а капітал ділових кіл країни розміром у 6 млрд. було інвестовано в індійський телекомунікаційний і банківський сектори, будівництво житлової та комерційної нерухомості. Будівельні компанії з Малайзії широко представлені в Індії, вони вже спорудили 52 великих об'єкти та завершують будівництво ще 35, серед них – кількох великих аеропортів. Між сторона-

ми налагоджено 114 рейсів бюджетних авіаліній, завдяки чому відбувається активний обмін освітніми послугами. Зокрема, у Малайзії навчається 2 тис. індійських студентів, а 3 тис. малайзійців – в Індії [6].

На цьому тлі доволі обмеженими виглядають відносини Індії та Індонезії. Обидві країни є багатонаціональними, були партнерами в антиколоніальній боротьбі та співзасновниками Руху неприєднання, тогочасні їх очільники – прем'єр-міністр Джавахарлал Неру і президент Сукарно виступили одними з головних організаторів конференції нової організації у Бандунгу в 1955 р. (острів Ява), на якій зібралося 29 представників із Азії та Африки, щоб заявити про зростання впливу Третього світу. Дипломати люблять жартувати, що країни є братами, по-перше, тому, що дні незалежності Індії та Індонезії святкують в одному місяці в п'ятницю і в неділю (15 та 17 серпня), а по-друге, Індонезія – найбільша мусульманська країна світу, й одночасно Індія має велетенську 150-мільйонну меншину, що сповідує іслам. Після де-

монтажу авторитарного режиму Сухарто в 1998 р. Індія та Індонезія почали позиціонувати себе як дві найбільші демократичні країни Азії, а в січні 2005 р. Індія надала острову Суматра значну гуманітарну допомогу для подолання наслідків азіатського цунамі під час операції «Гамбір», надіславши продовольство та ліки на плавучому шпиталі «Нірупак» і корветі «Кхукхрі» [7].

У 2005 р. обидві сторони оголосили про започаткування стратегічного партнерства, однак тісні політичні відносини та їх безконфліктна спадщина так і не допомогли Індії стати великим торговельним партнером Індонезії. Зокрема, товарообіг країн із колосальним населенням становить 10 млрд. доларів, а в його структурі значний відсоток припадає на індонезійську пальмову олію, нафтопродукти, вугілля та мідь. У свою чергу, чимало фірм із Індії через свої філії продають у цій країні інжинірингові товари, автомобілі й текстиль, а великі індійські корпорації зайняті в проектах видобування вугілля на різноманітних островах [8]. Не надто динамічний

розвиток відносин у економічній сфері має своє пояснення. Зокрема, Індонезія була колонією Нідерландів, тому тут немає впливової індійської діаспори, хоча налічується 2 млн. людей, які сповідують індуїзм у поєднанні з анімізмом. Індія закуповує чимало індонезійських товарів через Сінгапур, що є найбільшим реекспортером у регіоні, завозячи продукцію з багатьох індонезійських островів до свого сучасного порту і згодом перепродаючи її.

Відносини з країнами периферійної групи розвивалися не так динамічно. Переважно вони набували форм індійської односторонньої допомоги в реставрації індустських і буддистських храмів в Індокитаї, відкритті англомовних шкіл і технічних закладів освіти, виділенні грантів для електрифікації віддалених районів і започаткуванні іригаційних схем. Щоб надати імпульсу міждержавним контактам, прем'єр-міністр Атал Біхари Ваджапаї запропонував створити у 2000 р. проект Ганг-Меконг, що повинен поєднати країни Індокитаю, М'янму й Таїланд із Індією комбінованими автомобільно-річковими транспортними маршрута-

ми та зв'язками у сферах освіти, науки й туризму. Індія оголосила про своє бажання поділитися інформаційними технологіями та здобутками у фармацевтичній галузі з країнами материкової Південно-Східної Азії та щорічно приймати на навчання до своїх технічних вузів їх громадян за певними квотами. Сторони також домовились про розбудову туристичних маршрутів, до яких буде включено священні для буддистів місця [9].

Однак аналіз періоду з 2000 по 2010 р. дає підстави для висновку, що нова субрегіональна організація функціонує на незадовільному рівні, за винятком того, що у 2004 і 2007 рр. Індія та країни регіону проводили доволі популярні ралі, маршрут яких охопив індійський північний схід і практично всі материкові країни АСЕАН. Причин такого стану речей декілька. По-перше, значні комерційні інтереси в М'янмі та Лаосі має Сінгапур, оскільки ділові люди з цієї країни-острова налагодили тут заготівлю деревини, вилов риби, пошук нафти та газу. По-друге, до басейну Меконгу належать найбільш бідні країни АСЕАН, а рівень добробуту жителів

східної й північно-східної Індії є також нижчим за середньоіндійський, що створює перепони для розвитку торгівлі та поживлення туристичних потоків. По-третє, Індія не має спільного кордону з регіоном і тому не може на рівних змагатися з КНР, яка проєктує свій вплив як через організацію Субрегіон Великого Меконгу, що об'єднує материкові країни АСЕАН і китайську провінцію Юньнань, так і у двосторонньому форматі. У 2010 р. індійські чиновники вирішили дозволити громадянам Лаосу, Камбоджі, В'єтнаму та Філіппін отримувати візи після прибуття, щоб активізувати туристичну складову проєкту. Принагідно Манмохан Сінгх підкреслив, що до Південно-Східної Азії за минулий рік приїхало 3 млн. індійців і було здійснено лише 380 авіарейсів, причому їх лівова частка припала на Сінгапур, Малайзію й Таїланд, що свідчило про нерегулярність контактів із рештою членів АСЕАН [10].

Ще один напрям співпраці країна вбачає в субрегіональній організації БІМСТЕК, назва якої складена з перших літер держав-членів – Бангладеш, Індії, М'янми, Шрі-Ланки, Таїланду в 1997 р. За індійським наполяганням у 2004 р. її членами стали Непал і Бутан, а назва була змінена на «Багатосекторальну угоду країн Бенгальської затоки». БІМСТЕК – це нагода для низки малих державних акторів Південної Азії скористатися здобутками індійської політики «Погляду на схід» для того, щоб розвинути свої зв'яз-

ки з країнами Південно-Східної Азії та послабити вплив Індії у двосторонніх відносинах, тому цю організацію ще називають «мостом» між двома регіонами. Для офіційного Делі БІМСТЕК пропонує слушну нагоду об'єднати під своєю егідою більшість країн Південної Азії, крім Пакистану, що дасть змогу досягнути його часткової ізоляції в регіоні. Обсяг субрегіональної торгівлі країн-членів становить близько 20 млрд. доларів, однак Індія розглядає свою діяльність у її рамках як нагоду й надалі поліпшувати через багатосторонні форуми відносини з Бангладеш і М'янмою, яка перетворюється на складову ланку в торгівлі між обома регіонами, і розв'язати свої безпекові проблеми в таких питаннях, як транскордонний тероризм і наркотрафік [11].

Отже, переорієнтація зовнішньої політики Індії після розпаду СРСР на східний напрямок була викликала об'єктивними економічними міркуваннями і невизначеністю відносин офіційного Делі з його основними міжнародними партнерами. Серед внутрішньополітичних причин індійського інтересу до країн АСЕАН доцільно виділити необхідність подолання економічного відставання північно-східних штатів від решти феде-

рації за рахунок їх відкриття для оточуючого світу і залучення в економіку іноземного капіталу й ноу-хау. Відсутність політичних конфліктів між Індією та країнами Південно-Східної Азії призвела до того, що обсяги торгівлі перевищують більш ніж удвічі ті, що є у індійської сторони з сусідами в Південній Азії, однак це далеко не відповідає потенціалові співробітництва, ураховуючи колосальне населення регіону, що становить понад 600 млн. осіб. У відносинах із країнами АСЕАН доволі рельєфно виявляє себе така проблема, як значний дисбаланс у зв'язках Індії з країнами прикордонної та периферійної зони, що складається не на користь останньої. Успішним винятком із цієї тенденції можна вважа-

ти культурну співпрацю, яка розвивається практично з усіма членами організації, але належить значною мірою від обсягів індійського фінансування.

Список використаних джерел

1. David Scott. India's «Extended Neighborhood» concept: power projection for a rising power//*India Review*. – 2009. – Volume 8. – Number 2. – P.122-124.
2. Sinderpal Singh, Seyda Rahman. India-Singapore relations: constructing a new bilateral relationship//*Contemporary South-East Asia*. – 2010. – Volume 32. – Number 1.
3. Те ж, що й 8. – С. 38.
4. India to promote trade with ASEAN countries//*The Economic Times*. – 2010. – August 2.
5. Те ж, що й 12. – С. 74, 76.
6. India-Malaysia relations // *Indian High Commission in Koala-Lumpur*. – Режим доступу до сайту: <http://www.indianhighcommission.com.my/bilateral.php>; India, Malaysia sign CECA; set USD 15 bn trade target by 2015//*Indian Express*. – 2010. – October 27.
7. Indian naval ships to arrive in RI// *Jakarta Post*. – 2008. – January 1.
8. Indonesia-India relationship moving into splendid phase: Envoy// *Jakarta Post*. – 2008. – August 15.
9. Ganga-Mekong project launch around Oct//*The Tribune (Chandigarh)*. – 2000. – August 8.
10. PM wants early India-Asean FTA in services and investment // *Rediff*. – 2010. – October 30.
11. Те ж, що й 8. – С.35; BIM-STEK adopts convention to combat terrorism, insurgency//*The Hindu*. – 2009. – December 11.

Еволюція безпекових концептів у субрегіоні Південно-Східної Азії: малайзійський акцент

Частина 1

До субрегіону Південно-Східної Азії (ПСА) традиційно відносять усі 10 країн-членів інтеграційного об'єднання – Асоціації держав ПСА – ASEAN (Бруней Даруссалам, В'єтнам, Індонезія, Камбоджа, Лаос, Малайзія, М'янма, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни). Субрегіон є доволі неоднорідним, об'єднує країни з різними політичними системами, формами правління та ідеологіями, різними рівнями економічного та суспільного розвитку і добробуту населення. У згаданих країнах відсутні розвинуті ліберально-демократичні системи правління європейського типу, преvalюють молоді демократії перехідного періоду або напівавторитарні режими. Бракує також спільних основоположних об'єднуючих цінностей, як це має місце, скажімо, в ЄС. Порівняно з Європейським регіоном, ці країни не вирізняються розвинутою архітектурою безпекових інституцій.

Проте всіх їх об'єднує географічна близькість, схоже історичне минуле, розуміння та віра у спільне майбутнє, прагматичне бажання розвивати і поглиблювати торгово-економічну та інвестиційну співпрацю, а також взаємодію у сфері гарантування безпеки і стабільності в самому субрегіоні та в ширшому Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (АТР).

Після Другої світової війни перші субрегіональні безпекові структури створювалися тут за ініціативи та присутності активного учасника всіх процесів у регіоні – США, що, по-перше, слугувало гарантією незворотності демілітаризації повоєнної Японії, а по-друге, – балансом сили у протидії СРСР, КНР та іншим комуністичним державам регіону в роки холодної війни.

Дев'ять із десяти країн ПСА здобули незалежність

Ігор ЛОССОВСЬКИЙ,
кандидат
фізико-математичних
наук

лише після завершення Другої світової, по декількох століттях колоніальної залежності від європейських метрополій (лише Таїланд (Сіам) мав попередній тривалий досвід незалежного існування). Процеси становлення державності часто супроводжувались запеклою боротьбою із зовнішніми та внутрішніми загрозами. Це надавало пріоритетної ваги у внутрішньому житті окремих країн субрегіону збройним силам та їх керівникам, які часто виступали політичними конкурентами цивільної влади та навіть брали на себе загальнополітичне керівництво. Тому є природним, що сучасні цивільно-військові відносини більшості країн ПСА ще далекі від визнаних світових демократичних стандартів.

У повоєнний час на процеси у ПСА активно впливали зовнішні сили, насамперед, Велика Британія, США, СРСР та КНР. Деякі країни субрегіону стали полем гарячого протистояння в холодній війні, зокрема, В'єтнам (1957-1975), Камбоджа (1967-1975), комуністичне повстання в Малайзії (1948-1960), громадянська війна в Лаосі (1960-1973).

Завершення холодної війни суттєво вплинуло на військово-політичні та безпекові процеси у ПСА. Припинення блокового протистояння в субрегіоні США та

СРСР/Росії призвело до створення певного безпекового вакууму. У цих умовах, а також урахування нову тенденцію активного зростання комуністичного Китаю, країнами ПСА за ініціативи Малайзії було висунуто ідеї, сформульовано відповідні концепції регіональної інтеграції та нейтралізму. На повномасштабну реалізацію цих ідей і концепцій сьогодні спрямована стратегія співпраці в рамках інтеграційного угруповання ASEAN.

Гарантування національної безпеки як основа зовнішньої політики країни

Еволюція концепцій національної безпеки та одночасно зовнішньої політики Малайзії віддзеркалює наполегливі й послідовні зусилля з розбудови незалежної самодостатньої нації.

Для відносно невеликої держави за масштабами ПСА, якою є Малайзія, детальна і точна оцінка можливих загроз національній безпеці є конче важливою для оптимізації витрат ресурсів.

Малайзія здобула незалежність 31 серпня 1957 р. в складних геополітичних умовах, коли не лише зовнішнє міжнародне середовище було непередбачуваним і ворожим, а й внутрішня ситуація – нестабільною через комуністичний повстанський рух 1948-1960 років.

З початком холодної війни та поділом зовнішнього світу на два ворожих табори головним безпековим викликом для субрегіону стала «північна загроза» – комуністична експансія з боку КНР. Розпал Корейської війни (1950-1953) та ескалація війни в Індокитаї за участі США лише посилили загрози регіональній безпеці. Відома «теорія доміно», що залишалася головним клопотом країн Заходу в 50-60-их рр. XX ст., також спричинила побоювання політичних еліт субрегіону. Усі ці потенційні загрози зросли після запровадження у 1963 р. Індонезією політики «конфронтації» щодо створеної нової держави Малайзія (на базі Федерації Малайї, Сінгапуру та британських колоній Сабах і Саравак на півночі острова Борнео/Калімантан). «Конфронтація» завершилася лише у серпні 1966 р., коли в м. Бангкок за посередництва Таїланду було підписано мирну угоду між Індонезією та Малайзією. У цей же період Філіппіни заявили про свої претензії на територію східно-малайзійського штату Сабах та не захотіли визнати нову Федерацію. Навіть до сьогодні Філіппіни формально не відмовилися від своїх територіальних претензій. Зазначена ситуація та шалений зовнішній тиск стали серйозним викликом і випробуванням для молодого країни.

Повстанський рух на чолі з Комуністичною партією Малайї (КПМ) розпочався у 1948 р. КНР, а також інші комуністичні організації у ПСА відкрито вітали боротьбу КПМ. Цьому сприяла широка соціальна база підтримки комуністичних рухів – насамперед, китайська етнічна меншина (понад 30% населення Малайзії). Офіційно це протистояння завершилося в 1960 р., але фактично тривало до кінця 70-их.

Окрім зазначених ідеологічних протистоянь, між-етнічні та міжконфесійні сутички (насамперед, малайсько-китайські) також були серйозним викликом національній безпеці країни в перші роки її існування. Сумним свідченням цьому стали криваві події 13 травня 1969 р. після парламентських виборів. Для подолання наслідків етнічних сутичок у Малайзії було проголошено надзвичайний стан, на 21 місяць призупинено діяльність парламенту. Для управління країною в цих умовах було створено спеціальну Національну Рад у чолі з віце-прем'єр-міністром (майбутнім прем'єром) Абдулою Разак. Зазначені події ознаменували вододіл ма-

лайзійської історії, що змінив не лише політичне життя в країні, а й саме поняття внутрішньої безпеки, додавши новий вимір – міжрасові та міжетнічні відносини.

Якщо перший Прем'єр-міністр незалежної Малайзії Абдула Рахман (1957-1969) проводив чітку прозахідну та антикомуністичну політику, відповідаючи на зовнішні загрози безпеці країни і відкрито відхилив ідею «неприєднання», то більш прагматичний другий прем'єр Абдула Разак (1970-1976), навпаки, зробив наголос на регіоналізмі та «неприєднанні». У 1970 р. країна офіційно стала учасником Руху Неприєднання, тобто було фактично вперше зроблено крок до нейтралітету ПСА. У листопаді 1971 р. на зустрічі міністрів закордонних справ країн ASEAN у м. Куала Лумпур Малайзія проголосила свій новий невійськовий підхід до регіональної безпеки – концепцію створення Зони миру, свободи та нейтралітету (ЗМОН). Такий поворот у безпековій політиці фактично змінив ставлення країни до війни у В'єтнамі, комуністичного Китаю, соціалістичних країн Східної Європи та СРСР. Щодо них почала впроваджуватися політика мирного співіснування. Малайзія стала першою країною ПСА, яка встановила дипломатичні відносини з КНР. З метою забезпечення гарантій власної безпеки та субрегіону, Малайзія встановила дипломатичні відносини з Радянським Союзом, а у вересні 1979 р. під час візиту до Москви третього прем'єр-міністра країни Хусейна Онна (1976-1981) радянський лідер Л. Брежнєв надав Малайзії гарантії того, що В'єтнам не здійснюватиме агресії щодо неї.

В умовах другої хвилі активізації комуністичного руху в 70-ті роки, уряд Малайзії започаткував нову концепцію діяльності Збройних сил – «Безпека і розвиток», відповідно до якої армії надавалася значна роль у розбудові держави, а також забезпеченні координації діяльності державних інституцій, відповідальних за питання безпеки та розвитку.

У 80-ті роки XX ст., хоча відомі зовнішні загрози, пов'язані з холодною війною, залишалися, почали проявлятися нові внутрішні складності, серед яких – проблема захисту морських кордонів, потоки нелегальної імміграції, зростання радикального ісламізму.

Вторгнення СРСР до Афганістану 27 грудня 1979 р.

спричинило різку негативну реакцію всього ісламського світу, активізувало діяльність його радикальних організацій. У мусульманських країнах ПСА, насамперед, Індонезії, Малайзії, Філіппінах, лунали заклики до джихаду. У цій ситуації Малайзія знову стала жертвою геополітики, оскільки жорстка антирадикалістська політика президента Сухарто (1968-1998) в Індонезії змусила місцевих ісламістів, які підтримували антирадянську кампанію, перебратися у 1985 р. до більш ліберальної Малайзії.

Таким чином, на рубежі 70-80-их років спостерігалась тенденція ісламізації та радикалізації субрегіону, що, окрім подій в Афганістані, було пов'язано з цілою низкою інших причин. Серед них – ісламська революція в Ірані 1979 р.; поширення ісламістської літератури та розповсюдження ісламських радикальних вірувань; вплив малайських студентів, які поверталися з навчання за кордоном, насамперед, з арабських країн; вплив четвертої арабо-ізраїльської війни 1973 р.; активізація міжнародних ісламістських організацій та вплив закордонних фундаменталістських рухів («Джамаа Ісламія» та ін.). Така тенденція становила суттєву загрозу расовій гармонії та національній безпеці країни, що спонукало уряд Малайзії в кінці 80-их років підготувати «Білу книгу» під назвою «Загроза ісламській єдності та національній безпеці». Мирний договір з КІМ було підписано 2 грудня 1989 р., що ознаменувало повне припинення комуністичної конфронтації.

Водночас, окрім підйому радикального ісламізму, в Малайзії та субрегіоні серед головних безпекових викликів постала також проблема піратства. Це спонукало уряди країн ПСА вжити заходів для зміцнення морської розвідки та оборони, а також розпочати налагодження багатосторонньої співпраці у цій сфері.

У 90-ті роки Малайзія, як і інші країни ПСА, продовжувала стикатися з низкою нових і традиційних загроз: розповсюдження радикальних ісламістських сект; залежність країни від іноземної робочої сили, збільшення кількості іммігрантів.

Значний вплив на формування концептів національної безпеки та безпекову політику країн субрегіону мали трагічні події 11 вересня 2001 р. в США. Відбулося зміцнення та переосмислення цих концептів щодо забезпечення захисту від проявів глобального тероризму. Малайзія та інші країни ПСА усвідомили всю серйозність проблеми радикалізації ісламу. Загроза з боку його «яскравих» носіїв – «Кумпулан Мілітан Малайзія» і «Джамаа Ісламія» та їх зв'язків із Аль-Каїдою залишаються досить серйозними, хоча уряди деяких країн іноді й намагаються їх применшити. Причинами цих спроб є

те, що Малайзія, Індонезія та Філіппіни самі є ісламськими країнами. Також перебільшення загрози може відлякати іноземних інвесторів, що негативно впливатиме на економічний розвиток.

Слід зазначити, що упродовж першого десятиріччя ХХІ ст. силовими структурами Малайзії зроблено чимало щодо знищення керівників і членів згаданих терористичних організацій та їхньої нейтралізації. Значно посилено розвідувальні органи, а в липні 2003 р. в Куала Лумпур створено регіональний Південно-східно-азійський контртерористичний центр.

Утім, і нині присутність великої кількості іноземних робітників та особливо нелегальних іммігрантів і біженців становить одну з головних безпекових проблем Малайзії. У сучасних умовах глобалізації та прозорості кордонів це вимагає посилення патрулювання та зміцнення морських рубежів.

Іншою чи не найбільшою зовнішньою загрозою національній безпеці країн ПСА є взаємні територіальні претензії та проблеми кордонів. Зокрема, для їхнього розв'язання – між Малайзією та Індонезією, Малайзією та Сінгапуром – країни звернулися до посередництва Міжнародного суду ООН у Гаазі. Водночас, для вирішення проблем кордонів Малайзії з Брунеєм і Таїландом задіяно механізми двосторонніх переговорів. Найбільшою проблемою тут є претензії Малайзії на низку островів архіпелагу Спратлі в Південно-Китайському морі, оскільки на острови також претендують КНР, Тайвань, В'єтнам, Філіппіни та Бруней. Зазначена територія є стратегічно важливою з точки зору військово-політичного контролю регіону, промислового рибальства, торгового мореплавства. Місцевість також потенційно багата нафтогазовими родовищами.

На північному кордоні Малайзії з Таїландом протягом останніх десятиріч не припиняється протистояння етнічного малайського мусульманського населення південних провінцій Таїланду з владою цієї країни. Усе ускладнюється наявністю подвійного громадянства в більшості малайського населення Південного Таїланду, непоодинокими проявами тероризму, а також звинуваченнями Малайзії з боку уряду Таїланду в підтримці та приховуванні терористів на своїй території. Малайзія навряд чи однозначно зацікавлена в такому розвитку подій. Адже є небезпека нелегального проникнення на її територію радикального ісламізму, терористичних елементів, а також контрабанди зброї з півночі. Для ефективного вирішення цієї проблеми у 2004 р. сторони домовилися про спільне патрулювання кордону. У 2010 р. Малайзія зобов'язалася надавати допомогу у сфері освіти, зайнятості та бізнесу депресивним південним провінціям Таїланду. Сторони відзначили необхідність створення належних умов для збільшення потоків взаємних інвестицій. Нинішній (шостий) Прем'єр Малайзії Наджиб Разак, призначений на посаду у квітні 2009 р., заявив про підтримку політики Таїланду щодо стратегії розбудови довіри, миру та безпеки в південних провінціях і закликав малайське населення сусідньої країни не вдаватися до насильства та дотримуватися положень конституції країни.

Еволюційний розвиток національної безпеки Малайзії

Національна безпека включає не лише мінімальну кількість фундаментальних цінностей (незалежність, суверенітет, територіальна цілісність, життя і свобода населення країни), а й економічне благополуччя нації. Саме воно дає можливість нейтралізувати деякі внутрішні джерела конфліктів, робить країну менш уразливою до зовнішніх тисків і впливів, створює умови для виділення достатніх ресурсів, щоб протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам. Така ситуація цілком відповідає умовам більшості країн ПСА, що розвиваються. Серед них і Малайзія, де погіршення економічного становища неминуче призводить до внутрішньої нестабільності та загрожує соціальній гармонії. Як мультиетнічне суспільство Малайзія завжди здійснювала політику національної безпеки шляхом гарантування економічного розвитку та справедливого розподілу доходів. В іншому разі це призводило до внутрішньої нестабільності та навіть міжетнічних сутичок, як трапилося 13 травня 1969 р.

У процесі своєї еволюції національна безпека Малайзії мала різні цілі: збереження державної незалежності, територіальної цілісності, політичної стабільності, послідовності владних інституцій, економічного благополуччя та соціальної гармонії. Усе це є важливими компонентами ключових національних цінностей. Якщо раніше головними як внутрішніми, так і зовнішніми викликами державі були загрози суверенітету та територіальній цілісності, – що відповідає традиційній «жорсткій безпеці», – то після завершення холодної війни поняття «національна безпека» було суттєво розширено і включило нетрадиційні загрози, відповідь на які формує так звану «м'яку безпеку».

У своїй політиці національної безпеки керівництво Малайзії продовжує тримати баланс між військовим і невійськовим підходами, причому останній наразі превалує. Концепція всеохоплюючої безпеки добре зарекомендувала себе в історичній практиці і виключає застосування суто оборонної концепції.

Як відносно невелика та молода країна, що розвивається, Малайзія має свій власний набір вразливостей, які можуть становити загрозу національній безпеці: склад населення, географічне розташування, історичний досвід, регіональне політичне та безпекове середовище. Географічно країна складається з двох частин: Малакського півострова та східних штатів Сабах і Саравак, розташованих у північній частині острова Борнео. Така розкиданість територій створює певні проблеми забезпечення політичної єдності та територіальної цілісності країни, насамперед, перед загрозою внутрішнього сепаратизму і можливої зовнішньої військової агресії. Подібні загрози мали місце у першому десятиріччі незалежності країни з огляду на територіальні претензії з боку Індонезії та Філіппін, вихід Сінгапуру з Федерації у 1965 р. та обстоювання східними територіями (Сабах і Саравак) автономного статусу. Навіть нині уряд Малайзії на регулярній основі продовжує вдаватися до політичних та економічних заходів з метою забезпечення єдності країни та збалансованого симетричного розвит-

ку територій (концепція «Єдина Малайзія», Нова економічна модель, 2010 р.).

Поліетнічний склад населення також виступає фактором можливої загрози дезінтеграції країни. Расові сутички 13 травня 1969 р. стали серйозним уроком для національних еліт Малайзії, які на своїх помилках зрозуміли, що внутрішня єдність і політична стабільність нерозривно пов'язані з національною безпекою країни. Тим не менше, руйнування національної єдності, міжетнічної гармонії та внутрішньодержавного консенсусу залишається найбільш серйозною небезпекою щодо внутрішньої стабільності країни, загрожуючи самій ідеології малайзійської державності та її інституційному формуванню.

Головними історичними подіями, що сформували ідеологію національної безпеки Малайзії, були Японська окупація 1942-1945 рр., комуністичне повстання 1948-1960 рр., болючий процес формування Малайзії у 1963 р., «розлучення» із Сінгапуром у 1965 р. та міжетнічні сутички 1969 р. Вони не лише вплинули на усвідомлення елітами реальних загроз, а й допомогли сформувати таку політику національної безпеки, яка адекватно відповідала б цим загрозам.

Роль історії в усвідомленні малайськими елітами загроз національній безпеці та національним інтересам важко переоцінити. Загальновизнаною точкою відліку еволюції сучасної Малайзії та початком її великої історії прийнято вважати Малаккський Султанат (1400-1511), що виріс до потужного та багатого середньовічного державного утворення, центру малайсько-індонезійської культури XV-XVI століть. Падіння Малакки під натиском португальських колонізаторів у серпні 1511 р. шокувало малайсько-індонезійський світ, викликало страх внутрішньої зради, що мало значний і тривалий вплив на усвідомлення малайцями загрози своєму національному виживанню. Ці події 500-річної давнини ознаменували початок епохи європейського колоніалізму в субрегіоні, що завершилась лише в середині XX ст. Хоча голландське панування в Султанаті Малакка (1641-1824), що прийшло на зміну португальському, також було важливим нагадуванням уразливості перед зовніш-

німи загрозами, воно не спричинило аналогічного шокового впливу. Це пояснюється традиційною малайською психологією та концепцією уряду і державності, що базується швидше на присутності правителя-султана, аніж конкретної території. Малайські правителі, які були змушені залишити Малакку у 1511 р., сконцентрувалися на розбудові та зміцненні державності в Султанаті Джохор на півдні Малаккського півострова, замість спроб повернути втрачені території.

Середньовічні особливості концепцій державності та національної безпеки, що сформувалися ще до початку епохи колоніалізму в регіоні, позначилися й на нинішньому суспільстві Малайзії. Її громадянам завжди була притаманна лояльність до своїх правителів, будь-які дії проти них вважалися зрадою. Крім того, із давніх часів характерною для малайців формою ухвалення управлінських рішень був консенсус, який із успіхом працює й сьогодні. У цьому контексті національна безпека в країні та субрегіоні часто ототожнювалася й ототожнюється з безпекою правлячого режиму.

Значний вплив на формування сучасних уявлень про державне управління та національну безпеку Малайзії мало півторасталітнє британське колоніальне правління (1786-1957). У ці часи малайцям вдалося запозичити найбільш корисні елементи різних культур і розвинути свою власну. Щодо політичної складової, малайські лідери запозичили британський прагматизм в управлінні країною, концентруючись скоріше на тому, що є ефективним і працюючим, аніж правильним і законним. Така концепція відображається в сучасних підходах до багатьох проблем національної безпеки, а також у практичній політиці, спрямованій на їхнє розв'язання.

На внутрішньому національному рівні, з огляду на поліетнічний склад суспільства, для зменшення напруги і конфліктності в системі національної безпеки консенсусною домінантою є необхідність збереження та забезпечення розвитку національних груп, які традиційно проживають у країні. Головною концепцією тут є домовленість еліт шляхом діалогу політичних партій, що сформувалися в країні переважно на етнічній основі. У цьому зв'язку, політика урядів Малайзії в різні часи (Нова економічна політика (1971-1990), Нова економічна модель, Єдина Малайзія (2010-2020) тощо) спрямовувалась і спрямовується як на формування та збереження спільних загальнонаціональних цінностей, так і на забезпечення ідентичності та добробуту окремих етнічних і расових груп.

Боротьба з комуністичним рухом. Сорокарічна війна з комуністичними рухами у ПСА і в самій Малайзії мала значний психологічний та політичний вплив на країну. Уся політика держави, її підходи до національної безпеки мали свої витoki та формувалися в боротьбі проти комуністичного повстання 1948-1960 рр. Щодо головних факторів успіху Малайзії в перемозі над комуністичною ідеологією всередині країни, варто зазначити, що комунізм був загрозою політичній системі та ключовим цінностям нації, тісно пов'язаним із культурними цінностями малайців, які становлять 60% населення країни; комуністичний рух мав переважно китайський

етнічний характер, до якого приєдналася лише незначна кількість малайців; Компартия Малайзії сповідувала «іноземну ідеологію» і прагнула змістити легітимне керівництво та інститути влади, що не відповідало інтересам малайців; національна стратегія запропонувала народам те, що не змогла КПМ – безпеку та економічний розвиток – дві головних особливості стратегії національної безпеки Малайзії.

Несумісність із комуністичною ідеологією поширювалася і на зовнішній вимір національної безпеки, що проявилася в антикомуністичній зовнішній політиці в перші роки незалежності країни. Комунізм як внутрішня загроза асоціювався з конкретною зовнішньою загрозою. Конфлікт у Індокитаї розглядався урядом Малайзії як війна між комунізмом і демократією, тому режимові Південного В'єтнаму надавалася підтримка як партнерові в боротьбі проти спільного ворога.

У протистоянні комуністичним рухам урядові Федерації Малайї вдалося перемогти завдяки військовій підтримці Британії в рамках Англо-Малайської Угоди про оборону та взаємодопомогу 1957 р. Спільними зусиллями Малайзія стала однією з небагатьох країн світу, яким вдалося успішно подолати внутрішнє комуністичне повстання 1948-1960 рр. Хоча КПМ тоді ще не відмовилась остаточно від своїх намірів і в 1968 р. розпочала другу військову кампанію, що завершилася лише у 1989 р. Мирною угодою, підписаною урядами Малайзії, Таїланду і КПМ.

Безпечкові проблеми з сусідами. «Конфронтація» з Індонезією (1963-1966) розпочалася як протидія президента А. Сукарно (1945-1967) формуванню нової федеративної держави – Малайзія (у складі Федерації Малайї, Сінгапуру та східних штатів Сабах і Саравак). Створення нової Федерації, проголошеної 16 вересня 1963 р., кардинально змінило не лише зовнішню політику держав регіону, а й політичне та безпекове середовище ПСА. «Конфронтація» з Індонезією була найбільшим конфліктом Малайзії з іноземною державою після ДСВ. Відносини між цими країнами вважалися братерськими, а Індонезію було наділено статусом «старшого брата». Але політика «конфронтації» фактично зруйнувала цей міф. Ситуація, що склалася, змусила уряд Малайзії

провести ревізію стратегії національної безпеки та оборони.

У вересні 1964 р. після вторгнення індонезійських військ на територію Малаккського півострова, СРСР, що підтримував Індонезію, наклав вето на проект резолюції Ради Безпеки ООН, що засуджувала агресора. Після повторного вторгнення, уже наступного місяця, керівництво Малайзії вирішило переглянути оборонну політику, яка була сформована ще британцями та мала суто оборонний характер. Урядом було створено Національну військову службу, що, зокрема, передбачала мобілізацію чоловічого населення віком від 21 до 29 років.

Після зміни керівництва в Індонезії у 1966 р. двом країнам вдалося нормалізувати відносини і розпочати співпрацю у сфері безпеки, зокрема, безпеки кордонів, з огляду на існуючу комуністичну загрозу. Проблема прозорості кордонів і напливу нелегальних мігрантів з Індонезії й нині залишається серйозною для національної безпеки Малайзії.

Безпековий шок, якого зазнала Малайзія через «конфронтацію» з боку Індонезії, мав вирішальний вплив на подальшу орієнтацію країни в питаннях зовнішньої політики. З того часу на міжнародній арені перша виступала найзапеклішим прихильником та ініціатором усебічної субрегіональної співпраці. Регіональна безпека і стабільність відтепер розглядалися країною як найважливіші передумови успіху державного будівництва.

Маючи стратегічне розташування на перетині важливих торгових шляхів у ПСА та кордони з політично нестабільними країнами-сусідами, головними проблемами і завданнями зовнішньої та безпекової політики Малайзії є уникнення конфліктів і захист сфер своїх національних інтересів, серед яких: наземна територія країни, морські економічні зони, територіальні води і стратегічні морські шляхи та повітряний простір; протидія можливому сепаратизмові східних штатів (Сабах і Саравак); збереження контролю над Малаккською протокою – життєво важливою для країни транспортною артерією.

Протягом своєї історії Малайзія завжди повинна була

усвідомлювати, що її сусіди є більш потужними у військовому та політичному сенсі, а тому вона не могла собі дозволити антагонізмів ані з ними, ані зі світовими великими державами, що мали інтереси в регіоні. Розуміючи необхідність розвивати власні збройні сили для відсічі потенційних зовнішніх агресорів, країна могла покладатися переважно на дипломатичні методи захисту своїх національних інтересів.

У квітні 1972 р. було укладено Угоду про безпеку з Індонезією та створено двосторонній Спільний комітет кордонів, що свідчило про зростаючу співпрацю із захисту кордонів. Обидві країни погодилися на спільне патрулювання Малаккської протоки. У 1998 р. вони прийняли спільне рішення передати до Міжнародного суду ООН в Гаазі справу про свої суверенні претензії на острови Сіпадан і Ліджитан (поблизу північно-східного узбережжя о. Борнео).

Урегулювання сепаратистського конфлікту в індонезійській провінції Ачех (північ о. Суматра) у 2005 р. вирішило потенційно складну ситуацію в малайзійсько-індонезійських відносинах. Малайзія продемонструвала своїм сусідам бажання уникати конфронтації та напруги, забезпечувати національну безпеку, проводячи гнучку і конструктивну зовнішню політику.

Уявлення про зовнішні загрози Малайзії формуються історичним досвідом країни, що значною мірою визначає і сучасні малайзійсько-сінгапурські двосторонні відносини. Унаслідок «гіркого розлучення» в 1965 р. цих колишніх суб'єктів спільної федерації, у відносинах між країнами збереглися недовіра та підозри, але, завдячуючи історичній, соціальній і культурній близькості та економічній взаємозалежності, Малайзія та Сінгапур не можуть залишатися ворогуючими. За оцінками міжнародних аналітиків, перспектива збройної агресії між цими країнами є малоімовірною, ураховуючи тісну економічну та соціальну взаємозалежність, за якої у разі військового протистояння не може бути переможців. Водночас, відносинам цих країн усе ще бракує довіри, вони все ще будуються з позиції демонстрації сили, держави приділяють значну увагу питанням формування збройних сил і закупівлі сучасного озброєння. Очевидно, що для зміцнення безпеки у малайзійсько-сінгапурських відносинах необхідні спільні зусилля з розбудови заходів довіри.

Слід відзначити також певну безпекову невизначеність на кордоні Малайзії з Таїландом, що впливає як зі старої загрози можливого відновлення комуністичного руху, лідери якого протягом десятиріч знаходили притулок на півдні Таїланду, так і загрози поширення нестабільності, що тривалий час має місце в південних провінціях цієї держави та пов'язана з місцевим малайським етнічним (мусульманським) екстремізмом.

*Закінчення статті –
у наступному номері «З.С.»*

«Східне партнерство» – песимістичні реалії

Олександр ДУДЧАК,
кандидат економічних наук

Олександр МАНАЧИНСЬКИЙ,
кандидат військових наук, старший науковий співробітник

Частина 2

Історична складова. Польський сейм ще 23 вересня 2009 р. прийняв резолюцію: «17 вересня 1939 року війська СРСР без оголошення війни здійснили агресивний напад на територію Польщі, порушивши її суверенітет і зламавши основи міжнародного права. Вторгнення Червоної армії було обумовлене пактом Молотова – Ріббентропа, укладеним СРСР та гітлерівською Німеччиною 23 серпня 1939 року. Таким чином, Польщу було учетверте поділено. Польща стала жертвою двох тоталітарних режимів: нацизму і комунізму».

Сейм кваліфікував звільнення Червоною армією у вересні 1939 р. окупованої поляками Західної України та Західної Білорусії як агресію проти Польщі. Так, уперше на офіційному рівні СРСР був оголошений агресором, що розв'язав Другу світову війну. Згадав резолюція польського сейму, – зауважувала пре-

тензія на західні землі України та Білорусі, – суперечить вердикту світового співтовариства. За логікою варшавських парламентаріїв доведеться визнати агресорами і Велику Британію, і Сполучені Штати, які брали участь у накресленні східного кордону Речі Посполитої вздовж лінії Керзона...

Як нам убачається сьогодні, Варшава намагається у світову громадську думку міцно вкоренити образ жертви фашистської Німеччини та Радянського Союзу. Наприклад, у польських виданнях стверджується, що в 1920 р. ця країна врятувала Європу від комуністичного перевороту. Усіляко підкреслюється ефективність союзу Юзефа Пілсудського та Симона Петлюри в спільних діях проти Червоної армії.

Хоча не завадило б нагадати, що 21 квітня 1920 р. Петлюра уклав Варшавську угоду з Юзефом Пілсудським про спільну війну проти Червоної армії,

відповідно до якої війська Директорії підпорядковувалися польському командуванню, також визнавалися права колишніх польських поміщиків в Україні. Польщі передавалося 162 тис. кв. км української території з населенням 11 млн. осіб! Згідно з договором Польщі надавалися права на приєднання до неї Східної Галичини та Західної Волині, а також частини Полісся. Симон Петлюра визнав за Речею Посполитою право на окупацію свого колишнього союзника – ЗУНР, із якою 22 січня 1919 р. було підписано так званий історичний «Акт злуки». Таким чином, С. Петлюра – ніхто інший як ініціатор спільного походу польських та українських військ на Київ у 1920 р., з допомогою польських військ він планував відновити свою втрачену владу в Києві.

Без оголошення війни 25 квітня 1920 р. польські війська перейшли в наступ по всьому фронту, внаслідок чого 7 травня 1920 р. захопили Київ, куди верхи в'їхав тільки Пілсудський. Петлюрі дозволили прибути до Києва пізніше, в обозі білополяків. Зайнявши Київ, поляки продемонстрували, що й не дотримуватимуться угоди, а правитимуть в Україні одноосібно, не рахуючись із самостійниками. Ось як охарактеризував Петлюру В. Винниченко: «національний герой» С. Петлюра, цей маленький покірний слуга західної реакції, мир-

шавий гладіатор імперіалістичних цезарів, нещасний раб свого дрібного славолюбства і типічний продукт дрібного національного міщанства, втягненого в великі національно-соціальні катаклізми». [1]

Петлюра був убитий 5 травня 1926 р. в Парижі уродженцем Ізмаїла єврейським поетом Шоломом Шварцбардом за єврейські погроми в Україні. Він вистежив Петлюру біля вітрини магазину, упевнившись, що перед ним саме та людина, тричі вистрілив із револьвера, після чого дочекався поліції, здав зброю й оголосив, що застрелив убивцю. Паризький суд виправдав убивцю, взявши до уваги його мотиви – помста за рідних (у погромах загинуло 15 родичів, разом із батьками) і за всіх євреїв, загублених під час петлюрівських погромів.

За великим рахунком, усі союзи козацьких гетьманів і поляків мали ситуативний характер і закінчувалися на користь Польщі.

Звернімося до Володимира Винниченка, який у книжці «Відродження нації. (Історія української революції: mareць 1917 р. – грудень 1919 р.)» так охарактеризував Польщу: «На польську шляхту складалася почесна роля антантського жандарма й сторожового пса на Сході. А щоб пес міг бути в силі виконувати свої чисто «шляхетські» обов'язки, йому було зроблено як найпросторі-

шу й найзручнішу собачу буду. Польська шляхта на цьому гарненько спекулювала. Перше й найближче завдання на неї було покладено: кидатись з під воріт Європи на російську революцію й гризти її за литки, бо Пані Антанта почувала себе не зовсім спокійно в своєму імперіалістичному палаці перемоги, збудованому на кістках десятків мільйонів убитих нею людей. Але Польща, як злодійкуватий і нахабний льокай, який замість того, щоб на дані йому гроші робити брудне панське доручення, краде їх і робить спекуляції... на нещастя українського народу». [2]

Радянсько-польська війна закінчилася підписанням Ризького мирного договору від 18 березня 1921 р., згідно з яким за наказом польського уряду залишки петлюрівських військ (своїх союзників!) були роззброєні й інтерновані до таборів для військовополонених, що залишилися після Першої світової війни – Стшалково (найбільший), Домб'є, Пікулице, Вадовіце та Тухольський.

Так, у Стшалково в кінці листопада 1920 р. перебувало 36961 осіб. Тільки в листопаді–грудні померли 3240 людей, а загалом за час його функціонування

– 8000 військовополонених. [3]

Смертність у польських таборах сягала до 20% в'язнів, в основному причиною смерті були епідемії, що в умовах мізерного харчування, скученості та відсутності медичної допомоги швидко поширювалися й мали високий рівень летальності.

З іншого боку, внаслідок радянсько-польської війни в 1920 р. в польських таборах опинилися десятки тисяч червоноармійців-військовополонених, розстріляних згодом без суду і слідства.

Сучасна польська історіографія активно впроваджує ідею про те, що поляки як ніхто інший чинили опір нацистам і відмовлялися від співпраці з німецькими окупантами. Тим часом, як свідчить орієнтування 3-го управління НКО від 25.05.1940 р., із заарештованих до того часу органами НКВС – НКДБ німецьких агентів, закинутих через західний кордон на територію СРСР, 52,4% були поляками та близько 30% – українськими націоналістами. Про це йдеться в книжці «Смерш: Історичні нариси та архівні документи» (М., 2003. С. 113-136).

Можна стверджувати, що відсутність ідеологічної концепції в Україні за-

безпечило переписування історії під кутом зору її багатовікової боротьби з «імперською гнобительською» Росією.

Це створило для Варшави умови розповсюдження в Україні своїх ідеологічних напрацювань, що мало чим відрізняються від концепції прометеїзму. У своїй українській політиці Варшава особливо демонструє зосередженість на західноукраїнських землях, так званих «кресах всхідніх», де вона почуватися як удома (домінування тут понад 500 років).

Наполегливість Варшави спрямована на користь євроінтеграційних механізмів, за допомогою яких Польща намагається втримати Україну на противагу російському впливові. До речі, політична еліта Польщі плекає ідею «нового Нюрнберга» над СРСР, оскільки не може пробачити Москві 17 вересня 1939 р. (Червона армія ввійшла в Західну Україну та Білорусію), при цьому забуваючи, що разом із Гітлером Польща й Угорщина брали участь у поділі Чехословаччини після мюнхенської змови.

Сама перемога над фашизмом нині не сприймається на Заході як абсолютна перемога Радянського Союзу, а вважається, що справу «захисту свобо-

Пілсудський і Петлюра, 1920 р.

ди і демократії», яку взяли на себе Сполучені Штати та їх союзники під час Другої світової, вони зуміли довести до кінця. Тобто слід очікувати подальшої ревізії перемоги.

Інтеграційна складова. Ні для кого не є секретом, що не дивлячись на солідне фінансове забезпечення програм зі створення позитивного іміджу НАТО в Україні, фінансування різних програм («Партнерство заради миру», «Наука заради миру і безпеки»), інформаційних центрів («Центри інформації та документації НАТО»), семінарів, круглих столів тощо, 60-70% населення країни не підтримує ідею участі в цьому блоці – навіть за опитуваннями, організованими пронативськими соціологічними службами. Саме тому президент Янукович у травні цього року заявив про передчасність приєднання України до Альянсу. «Якщо говорити про вступ до НАТО,

сьогодні це нереально для нашої країни. За критеріями НАТО ми повинні мати думку більшості населення». За словами президента, Україна бачить відносини з НАТО як партнерські. «І без цього Україна також не може, тому що Україна є великою країною...», – зазначив він. Янукович підкреслив, що наша

Мешканці містечка в очікуванні червоноармійців, 1939 р. Фото Д. Чернова

У Вільно зустрічають Червону армію, 1939 р. Фото Ф. Левшина

Делегація Польщі на мирних переговорах у Ризі, 1921 р.

країна проводитиме відкрити політику позаблокової держави. Він також укроті підкреслив, що Україна братиме активну участь у створенні системи колективної безпеки в Європі.

Наскільки реальним є нині вступ України в Євросоюз? І чи стане це панацеєю від усіх внутрішніх хвороб і зовнішніх загроз?

По-перше, членство в будь-якій організації, об'єднанні, союзи не може бути метою. Таке членство для держави та її лідерів може бути лише засобом досягнення мети. А глобальна мета для керівництва будь-якої країни – це підвищення рівня життя населення в умовах стабільного, поступального розвитку та мирного співіснування з іншими членами світової спільноти.

По-друге, будь-яка взаємовигідна інтеграція можлива лише за умови, що рівні розвитку економік країн є приблизно рівними. В іншому випадку, це загрожує втратами для держави з менш сильною економікою, а саме, витоком ресурсів – фінансових, людських, природних та ін.

По-третє, ігнорування тих можливостей економічного розвитку, які дає співпраця з країнами колишнього Радянського Союзу, не лише економічно невигідне, а й у довгостро-

ковій перспективі є згубним як для України, так і для інших країн-учасниць «Східного партнерства». Розриваючи науково-технічні зв'язки з колишніми республіками СРСР, ми не знаходимо в країнах Європейського Союзу або Північної Америки жодних нових можливостей для розвитку нашого наукового потенціалу. Щорік «виїжджати» за рахунок науково-технічних досягнень, що залишилися в спадок від СРСР, стає все складніше. І без того незначна частка наукоємної продукції в загальному експорті Україна може бути зведена до нуля. На сьогодні ми є донорами для Західної Європи та Північної Америки – сотні тисяч працюючих робочих рук, кращі мізки залишають свої країни. Дуже своєчасними для порятунку науково-технічного потенціалу України стали договори, підписані з Російською Федерацією в Харкові навесні 2010 р. Вони дали шанс на порятунок авіаційній галузі та атомній енергетиці України.

Першого липня 2011 р. Росією, Казахстаном і Білоруссю утворено Митний союз. Це значний крок на шляху до взаємодії та інтеграції економік трьох країн. Чим це загрожує Україні, і тим більше, Грузії, яка офіційно залишила 18

серпня 2009 р. навіть Співдружність Незалежних Держав? Тим, що тепер Україні та Грузії доведеться вести торговельні переговори не з однією державою, а відразу з групою країн, що незрівнянно важче. Крім того, Росія, яка проводить все активнішу політику на міжнародній арені, беручи участь у різних міжнародних економічних об'єднаннях – ШОС, БРІК і т. д., щорік усе менше потребуватиме «дружньої» України як економічного партнера. І вже менш за все – «ворожої» для неї Грузії. Росія може якнайкраще реалізувати свій економічний і науково-технічний потенціал у розвиткові співпраці з Китаєм, Індією, Казахстаном, Бразилією, до того ж, маючи в Європі такого потужного економічного партнера, як Німеччина. Наразі частка РФ у зовнішньоторговельному обороті України є найзначнішою – 23,3% експорту та 27,4% імпорту. [4] Приблизно така ж ситуація з Вірменією – 20,2% експорту та 19,3% імпорту. І з Молдовою – 28,9% і 21% відповідно. У Білорусі, природно, показники вищі –

32,2% та 59,8%. Навіть у Грузії 10,9% імпорту припадає на Росію, за відсутності експорту через обмеження на ввезення грузинських товарів до РФ.

Із 4,5 млн. громадян України, які працюють за кордоном, 2 млн. трудяться на території Російської Федерації. І за даними Інституту демографії та соціальних досліджень, тільки за офіційними каналами в Україну надійшло у 2008 р. від працюючих за кордоном 2,4 млрд. доларів. А загальна сума надходжень у країну від заробітчан, за різними оцінками, становить від 20 до 30 млрд. доларів, понад 40% із яких – перерахування з Росії. [5] І їхній внесок в економіку України – приблизно 8% ВВП.

Грузія, до різкого загострення відносин із Росією, отримувала близько 1 млрд. доларів від 650 тис. своїх громадян, які працювали в Росії. Нині цей показник знизився більш як удвічі. [6]

Валютні надходження в Молдову від співгромадян, які працюють за кордоном, становили 1,66 млрд. доларів у 2008 р. У 2009 р. прогнозувалося збережен-

Першого липня 2011 р. Росією, Казахстаном і Білоруссю утворено Митний союз

ня цього показника. Половина від загальної кількості трудових мігрантів працює в Росії.

Громадяни Вірменії, які перебувають за кордоном, у 2007 р. перерахували в республіку 1,32 млрд. доларів, що становило 14% ВВП. При тому, що 90% трудових мігрантів-вірмен трудяться в Росії. [7]

Ці цифри говорять про два чинники – важливість економічних зв'язків із Росією для країн «Східного партнерства» та стан економік згаданих країн. Відтік трудових ресурсів – показник, властивий слабозрозвиненим країнам. Щороку потяг із «золотим мільярдом» іде все далі. Прірва між такими країнами і країнами «золотого мільярда» збільшується. А протилежні тенденції поки що не помітні.

Оскільки Росія й Україна тісно пов'язані (що не дуже хочуть бачити певні кола двох країн), то чим менше Москва нав'язуватиме Києву підпорядковану політичну роль через нову унію, тим швидше й потужніше ці природні взаємозв'язки стануть фактором української політики і зроблять кордони двох держав настільки ж незначними, як кордони в ЄС.

Економічна складова. У яких зовнішньоекономічних умовах опиниться Україна в найближчому майбутньому? Очевидно, що вона із власної волі, а точніше – її колишніх керівників, знаходилася між двох найбільших економічних угруповань, не маючи змоги пристати до одного і політичного бажання взаємодіяти з іншим.

Україна добровільно грає роль буфера між Росією, що набирала сили, та Європейським Союзом і

НАТО, одночасно відмовляючись від можливостей реалізації свого потенціалу, руйнуючи економічні, наукові, культурні зв'язки і прирікаючи себе на технологічну деградацію. Поступово наша країна могла перетворитися на недорозвинену європейську державу-ізгоя, що зрадила старих союзників заради того, аби не знайти нових. Зрадники не потрібні навіть тим, заради кого вчинено зраду.

Незалежну Україну останніми роками вели «євроатлантичним» шляхом, а реально – втягували у велику гру проти Росії. Однак правила гри змінюються, і, на щастя, нормалізація відносин між Україною та Росією, про що не йшлося ще півроку тому, стає реальністю. Лише за перші три місяці діяльності нової влади в Україні товарооборот між двома державами зріс удвічі. Відновлюються народногосподарські, технічні, гуманітарні зв'язки.

Польська складова. Ставши на півроку головою Євросоюзу, Польща, звичайно, додасть пристрастей у відносини Росія – ЄС, де об'єктами прагнень ЄС виступатимуть Україна та Білорусь. РП завжди стояла «спиною до Росії», і природно, польська політична еліта спробує перенести своє негативно-насторожене сприйняття Росії на загальноєвропейський рівень, нав'язати його Брюсселю. Інша справа – наскільки брюссельські бюрократи піддадуться впливові поляків.

У планах Польщі під час свого головування в Європейському Союзі – створення Фонду міжнародної солідарності, що опікуватиметься просуванням де-

мократії в інших регіонах світу. Перший «клієнт» цього фонду – Білорусь, санкції щодо якої ЄС посилив загалом із польської подачі. Не забули поляки й про Північну Африку: місцевих «борців за свободу» також удостоять високої честі бути обласканими польською увагою.

На сьогодні Польща – найвідданіша США країна в Східній Європі та регіональний лідер у впровадженні політики Вашингтона на пострадянському просторі, і їй необхідно довести це на ділі. Саме поляки першими розпочали переозброєння своєї авіації на американські F-16. Окрім того, американці «ощасливили» поляків, розгорнувши зенітну ракетну батарею «Петріот» у Моронгу, і плекають мрію розгорнути елементи ПРО на її території, щоб легше було збивати російські МБР, розташовані в європейській частині Росії. Насторожує інформація про досягнення Вашингтоном і Варшавою угоди про дислокацію на території Польщі на постійній основі американських бойових літаків F-16 і C-130, які ймовірно базуватимуться на авіабазі м. Ласк, що є 32 базою тактичної авіації F-16 Польщі. Слід звернути увагу, що F-16 здатні нести ядерну зброю у вигляді американських бомб B61, складованих на базах НАТО в Європі, а це означає, що ці бомби можуть опинитися й на території Польщі. Іншими словами, РП може перетворитися на територію з ядерною зброєю.

Як бачимо, на території Польщі та інших неофітів Північноатлантичного альянсу нарощується військовий потенціал США.

Сирена – символ Варшави

Питання ж у тому, яким чином і з якою метою цей потенціал після завершення процесу створення буде використовуватися – для швидкого «надання допомоги» (відповідно до офіційної легенди) чи для забезпечення можливості раптового нападу, завдання першого удару.

Отже, Варшава стала реальним партнером Вашингтона, що дає їй змогу зробити заявку на лідерство в регіоні, і головування в ЄС вона спробує використувати для закріплення цього лідерства.

Список використаних джерел

1. Винниченко В. *Відродження нації. Частина III. (Репринтне відтворення видання 1920 року)* (Київ-Відень, – 1920). – К.: Видавництво політичної літератури України, 1990. – С. 475.
2. Винниченко В. *Відродження нації. (Історія української революції: mareць 1917 р. – грудень 1919 р.). (Репринтне відтворення 1920 року).* – К.: Видавництво політичної літератури України, 1990. – С. 390.
3. *Польща та Україна в боротьбі за незалежність 1918-1920 / під ред. Тадеуша Кшоньска. Варшава, 2010. – С. 324.*
4. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>
5. <http://economics.unian.net/rus/detail/12158>
6. <http://www.georgiatimes.info/news/21499.html>
7. <http://bankir.ru/news/newsline/cards/1043717>

Зовнішня політика держави: становлення та розвиток в умовах глобалізації

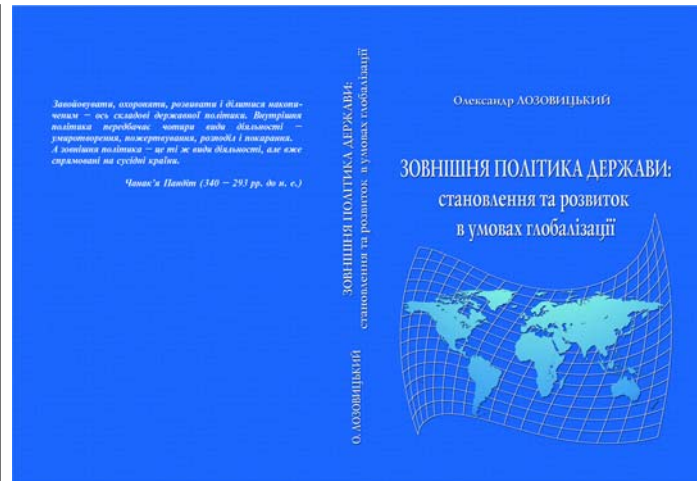
Лозовицький О.С. Зовнішня політика держави: становлення та розвиток в умовах глобалізації: монографія / О.С. Лозовицький. – Київ, 2011. – 400 с.

Посилення різноманітності, багатоваріантності й соціально-політичної строкатості сучасного світу ускладнює можливість політичного регулювання світових процесів. Водночас, таке регулювання необхідне, аби зазначена різноманітність не спричиняла загострення міжнародних відносин, зростання міжнародного напруження, виникнення серйозних міжнародних конфліктів. Отже, ідеться про необхідність проведення такої політики в галузі міжнародного життя, яка звела б нанівець можливість подібної перспективи.

Цю проблематику ґрунтовно досліджено в монографії Олександра Лозовицького «Зовнішня політика держави: становлення та розвиток в умовах глобалізації», що вийшла друком напередодні двадцятої річниці незалежності нашої держави. У монографії подано результати комплексного дослідження формування та реалізації процесів глобалізаційних викликів і впливів на розвиток форми і змісту управління зовнішньою політикою. На великому фактичному матеріалі, у тому числі вперше залученому до наукового обігу, розкривається природа, зміст і характер еволюції зовнішньої політики, специфіка її застосування в умовах розвитку сучасного Світу. Науковий пошук концентрується на актуальних питаннях дієвості та ефективності державного управління, політики та управління політичними процесами, трансформації політичних інститутів і глобальних систем, гуманітарного, інноваційно-інтелектуального та геополітичного розвитку, становлення інформаційного суспільства, міжнародного співробітництва.

Звичайно, можна заявити, що немає єдиної, загальноприйнятої системи поглядів на глобалізацію. Предметні поля політичних наук, глобалістики та наук державного управління також не мають чітких меж зазначеної проблематики. Таке становище об'єктивно ускладнює завдання підготовки всеохоплюючого дослідження, здатного якісно виконувати всі свої функції.

Композиційна структура дослідження дає змогу широкому загалові використовувати матеріали на свій розсуд, залежно від кон'юнктури навчальної або наукової мети, особливостей фахового змісту, методик і завдань роботи, індивідуальних потреб та мотивації читачів і науковців. «Монографія спрямована на проблемно-діалогічне вивчення матеріалу, що суттєво покладається на самостійну пізнавально-пошукову діяльність, стимулює

лює активно застосовувати можливості системного аналізу, проблемного діалогу та інших інтерактивних методів досліджень і навчання», — наголошує доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, президент Української академії політичних наук М.І. Михальченко.

Зокрема, автор передмови до монографії, доктор соціологічних наук, професор Національної академії державного управління при Президентові України Е.А. Афонін підкреслює, що її унікальність «полягає в неупередженому аналізі міжнародних подій, зовнішньополітичних рішень, успіхів і проблем у формуванні та реалізації геополітичного курсу держави». Прогностична цінність видання насамперед полягає в тому, що на підставі комплексного аналізу можна уявити майбутнє, спрогнозувати наслідки державного управління зовнішньою політикою, передбачити виклики і запропонувати своєчасні упереджувальні зовнішньополітичні заходи.

Водночас, доктор наук з державного управління, професор, проректор з наукової роботи Академії муніципального управління В.Д. Бакуменко зазначив, що автор монографії «ґрунтовно аналізує основні теоретичні концепції розвитку глобалізації, проблеми сучасної держави в контексті розвитку цивілізації. Вона відповідає прагненню не створювати, а привозити, імплементувати, захоплювати, вимінювати, бути посередником». Особливу увагу приділено політологічному та державотворчому аналізу глобалізації й соціальної картини глобального Світу. І все-таки глобалізація несе новий рівень самоорганізації Людства у всепланетарному масштабі. Історичний епос розрізненого існування народів і держав добігає кінця. Однак більшість сценаріїв розвитку глобалізації автор залишає на розсуд футурології.

Перший напрям наукової розвідки дає уявлення про суперечливі зв'язки між процесами глобалізації та сучасним станом розвитку науки. Зокрема, автор визначає глобалізацію як специфічний процес, який значною мірою формує нову світову реальність. Циклічні парадигми дослідження глобальних тенденцій розглядають інтернаціоналізацію й глобалізацію як комплементарні, взаємодоповнюючі тенденції соціального розвитку, що об'єднуються в єдиному циклі.

У контексті дискурсу між антиглобалістами та прихильниками інтенсифікації процесу глобалізації показано основні проблеми глобальної стратифікації та епістемологічну роль відповідних соціальних індикаторів.

Міжнародні відносини нині перебувають на перехідному етапі, що відображається в тенденції становлення нового співтовариства, котре охоплює всю Земну Кулю, але водночас включає процеси як поширення співробітництва на основі взаємних інтересів, так і вдосконалення засобів насильства. Ці процеси іноді врівноважують, а іноді пересилують один одного залежно від того, чи збігаються розглянуті в дослідженні інтереси різних держав.

«Автором доведено, що згадані тенденції розвиваються в певній міжнародній системі, інструментом їх реалізації виступають як міжнародна, так і зовнішня політика», – акцентує увагу читачів доктор наук з державного управління, професор Національної академії державного управління при Президентові України Р.В. Войтович. При цьому слід мати на увазі, що поняття «міжнародна політика» й «зовнішня політика» не є синонімами. Якщо остання виражає діяльність певної держави за межами своїх національних кордонів, то перша – розширення кола учасників, суб'єктів міжнародних відносин, коли поряд із державами дедалі активнішу роль у них відіграють міжурядові та неурядові організації, політичні партії, рухи. Зрозуміло, у сучасних умовах зовнішня політика перетворюється на політику міжнародну.

Дедалі помітнішим є вплив проблем, що дістали назву «глобальних», на життя народів різних країн, на всю систему міжнародних відносин. Формування єдиного, взаємопов'язаного і взаємозалежного цілісного світу нагально потребує й формування відповідної міжнародної політики, яка належним чином враховувала б усі зміни на Землі, що відбуваються під впливом глобальних проблем, і базувалася б на прагненні до посилення взаємодії у світовому співтоваристві для спільного розв'язання цих проблем і забезпечення можливості не тільки виживання цивілізації, а й подальшого її

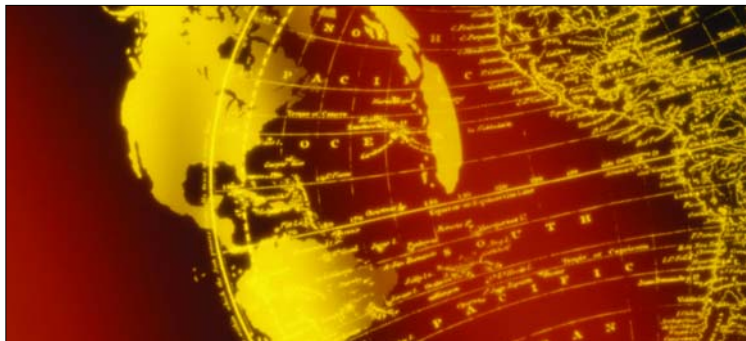
поступу. Зрозуміло, що зростаючий вплив глобальних проблем на світовий розвиток і міжнародну політику в цілому – процес поступальний та незворотний.

У світлі нових реалій сучасного міжнародного життя як надзвичайно важливе постає питання про закономірності поступального розвитку міжнародних відносин і світової політики в контексті поглиблення як глобалізації, так і, насамперед, інтернаціоналізації. Визначення цих закономірностей є завданням дуже складним, оскільки в міжнародному житті – на відміну від інших проявів суспільного життя – немає центрального ядра влади та управління. Тому велику роль відіграють стихійні процеси і суб'єктивні вирішальні фактори, що ґрунтовно класифіковані та проаналізовані в дослідженні.

Разом з цим, у дослідженні розглянуто значення інформаційних технологій сучасного суспільства. Автор упорався із проблемним завданням показати, з одного боку, процес глобалізації, обумовлений новітніми технологічними зрушеннями, змінами у сфері соціальних та інформаційних комунікацій, а з іншого – рівноправних учасників цього процесу, суб'єктів і акторів громадянського суспільства. Інтернет відкрив нові можливості щодо формування й управління суспільно-соціальною думкою. Свідченням цього стали «революції соціальних мереж», організовані на початку 2011 р. в низці держав Близького Сходу та Північної Африки. Однак, можливості світового співтовариства реагувати на ці події довели факт глобальної кризи. Альтернативні варіанти її подолання ще навіть не артикульовані.

Отже, як доведено в монографії, реалії сучасного буття виявили фундаментальне завдання як у теоретичному, так і в практичному плані: зберегти цивілізацію, відвернути загрозу самогубства Людства, оволодіти наукою й мистецтвом поводитися на світовій арені стримано та обачливо. Як зазначає доктор політичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України Є.А. Макаренко, монографія «дає досить чітке і повне уявлення про основні процеси і події міжнародного життя в умовах глобалізації». Позитивним є й те, що у читача з'являється шанс на власне бачення ролі держави в глобалізаційних процесах. Можна з повним правом сказати,

що завдяки зусиллям автора, як у політичних науках, так і в науках державного управління, формується геополітична школа державного управління зовнішньою політикою сучасної держави.

Дружини послів відвідали бурштиновий край

На початку жовтня Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв спільно з Міністерством закордонних справ України організували чергову мандрівку для дружин послів, акредитованих у нашій країні. Цього разу шановні представниці Білорусі, Бразилії, Марокко, Нігерії, Нідерландів, Туреччини, Чехії, Молдови, Узбекистану, Швеції, Малайзії та Південно-Африканської Республіки, а також дружина Міністра закордонних справ України Наталія Грищенко побували в Рівному – бурштиновій столиці України. Протягом дня гості зустрілися з керівництвом місцевої влади, відвідали новостворений Центр променевої терапії для онкохворих та «візитівку» Рівненщини – Музей бурштину.

Рівненська область по праву може претендувати на звання одного з найоригінальніших регіонів України. Це – історична земля з численними пам'ятками природи, архітектури, культури та унікальними об'єктами. Так, саме Рівненщина подарувала світові унікальний шедевр рукописного мистецтва – Пересопницьке євангеліє, на якому присягають на вірність народові президенти України, а також перший український «Буквар». Саме тут знаходиться перший освітній заклад Східної Європи – Острозька академія. У Рівненському обласному крає-

знавчому музеї зберігається найдавніша українська ікона XIII ст. – Богородиця Одигітрія. А на півночі області росте дуб князя Ігоря – найстаріший в Україні, якому вже 1300 років. Саме тут діє найдовша в Європі вузькоколійна залізниця «Антонівка – Зарічне», яка, до речі, є одним із семи чудес Рівненщини.

Столичну делегацію зустрічали голова Рівненської облради Юрій Кічатий та голова облдержадміністрації Василь Берташ. Вітаючи поважних гостей, Юрій Кічатий подякував Наталії Грищенко за відвідини саме їхньої області,

додавши, що такі поїздки спонукають місцеву владу розширювати коло потенційних партнерів області. «Презентуючи Рівненщину таким поважним гостям, ми маємо надію спільно розвивати наш край та Україну в цілому», – наголосив голова облради.

Гостям детально розповіли про економічну та інвестиційну привабливість регіону, адже область знаходиться на перетині важливих внутрішніх українських та чотирьох міжнародних транспортних коридорів. Маючи вдале географічне розташування, на сьогодні Рівненщина є потужним індустріальним та аграрним краєм. В інвестиційній діяльності співпрацює з партнерами із 26 держав світу, серед яких основними країнами-інвесторами є Франція, Німеччина, США, Росія, Велика Британія, Швейцарія, Нідерланди та Молдова. За минулий рік сюди було залучено 275,5 млн. доларів. Ці кошти зосереджено на 181 підприємстві Рівненщини. Найбільші іноземні капіталовкладення спрямовано у видобувну, переробну, деревообробну промисловість, сільське господарство. Спостерігається поживання в текстильній і харчовій галузях, машинобудуванні. Область постійно відвідують делегації іноземних компаній, які шукають місця реалізації нових проєктів та доступу до ресурсів.

Не оминули увагою й особливе багатство рів-

ненського Полісся – його природні ресурси. Лісами вкрито 40% території краю, що у 2,6 рази більше середнього показника по Україні. В області налічується близько 600 родовищ різноманітних корисних копалин. Деякі з них стали брендом регіону та відомі не лише в Україні, а й у світі. Серед них – унікальні родовища базальту, запаси якого становлять понад 400 млн. тонн. Із нього виготовляють високоефективні теплозвукоізоляційні вироби, продукцію технічного призначення, будівельні матеріали. Несподіваним для деяких представниць зарубіжних столиць став той факт, що центральні майдани Берліна, Парижа, Лондона, Червона площа у Москві викладені рівненським базальтом. І саме цю сировину використовують для «пошиття» теплового ковпака сучасних космічних ракет, що захищає від надмірних температур під час проходження атмосфери. Та й кузов першого російського суперкара «Marussia» був також зроблений із базальтового волокна.

Одним із головних пунктів презентації регіону став туризм. На сьогодні ця галузь є важливим чинником формування економіки багатьох країн. Ураховуючи природний, історико-культурний та архітектурний потенціал області, тут діють близько 20 туристичних маршрутів та постійно розроблюються нові. Це – історичний